

27 MAYIS (1960 - 1963)

Emeksiz'in şehit düştüğü yerde açılan anıt

OKUYUCU'DAN YÖNE

Şeyhler diyarı Anadolu

Çağımızda öğretim sorunları tüm uluslarda aklıca bir tutumla ele alınmak, ancak bu yoldaki gerçekçi uğraşlarla başarıya ulaşmakta. Bizde de öğretim çıkamazın, yığın yığın halkın eğitimi sorununun gerçekçi bir anlayışla çözüm lenebileceği açıktır. Ama bu gün yine de yurt ölçüsünde gerici, eskiye tutkun bir anlayış yönettiği eğitim düzeni baskın bizde.

Anadoluda çağın eğitim anlayışı yok bugün. Bu yoksun toprakların şu kadar bin köyüne okul diye bir çatı yapılmakla iş bitivermemiş. Buralarda çağdaş anlayışa, insanlığın ulaştığı hanelci, körükleyici eğitim kuramına aykırı susturucu, boğucu, gerici bir eğitim düzeni var. Atatürk'ün «Ey millet: İyi biliniz ki; Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat tarikatı medeniyettir. Medeniyetin emir ve talip ettiğini yapmak insan olmak için kâfidir» söylevinde özetlediği tutumla sınımlıysa da bugün yeniden yayılmakta bu düzen.

Tüm devrimlere, değişimlere belirli çıkarlar için karşı olan bu anlayışın dev yayıcıları şeyhler, dev savunucuları ağalar var. Köylü, ocaklı, öğretmenin, çalışmanın yerli ne bunları görmekte, bunları aramakta. Nakşi Bendi Abdülgadir Ceylani, Bed üzzaman Said-i Nursi, Şih Sabit, İzzet Hilmi, Molla Mustafa adları Atatürk adı belki de bilinmeyen binlerce köyde birer kurtarıcı sanki. Bunların yerini tutan yayılan şeyhler a. çıktıktan ders verebiliyorlar Anadolu köylerinde bugün Senede bir kere ilk öğretim müfettişi gelen köye yirmi kere üşümeyi az saymakta şeyhler. Geliyorlar; düşüncelerini durduruyor, kafalarını kara kecelere sarıyorlar onların. Keceleleri sardırmama, ya bakmalı. Yoksa yurtması çok zor.

Anadolu, şeyhler, tekkeler yatağı olmaktadır. Çağın eğitim çalışmalarının yokluğu ya da güçsüzlüğü ile meydana boş bulan bu gerici, uyuşturucu kuram, halkı hem saymakta, hem de kişiliklerini ezme onların. Örneğin; işte Kırşehirin Hacı Bektaş kazasının Keskin köyünden bir olay Hacıbektaş köylerinde 27 Mayıs'tan sonra bir şeyh görünür Hocadır; şıhtır bu. Tüm has talıkları iyi eder. Çocuğu olmayanlara çocuk doğurtur Hattâ bu öyle bir şey yapar ki; insan ölüncüyecek hasta bile olmaz. Böyle anlatır köy

liye şih.

Gerçekçi eğitim çabalarıyla kâfaları açılmamıştır köylülerin. Hastasma doktor bulamıyor, yol yok kasabaya gidemiyor. Şimdi ayağına gelmiş «Şih Doktor» Hem de sihirlili... Yoksunlukların doğurduğu zorunluk içinde bu na inamıyor.

İnadınur artık bizim şeyh Hastası olanlara: «Bire al, tın getirin. Ona yedi gün okuyacağım» der. «Sonra size geri vereceğim» Ahyor atınları. Bir hafta okuyup geri getiriyor. «Siz de» diyor «bunlara üç gün üçer kere üç gün bir elham okuyun, sonra geri getirin» Köylü işi yapmıştır aklınca. Hem de ucuz. Mutludur... Derken arada çıktılar hoca: «Karşılığı verilmeyen ilim sahil olmaz. Her kesten çeker ona yirmiser. Üç gün sonra «artık son» der. Altınları getirin. Onlara yedi gün daha okuyacağım; alıp hastalara takacaksınız.

Köylüler inanırlar hocaya. Altınları getirirler. Artık sabırsızdırlar. Hoca okunayı bir bitirse diye bakarlar. Bizim şeyh bakar altınlar çoğaldı. Durur mu daha artık. İki gün sonra aradan kayırlar hemen. Bul da güeyim seni. Şih bu. Verir mi yakayı ele. Yaz tatilinde köyün öğretmeni İstanbulda rastlar. Selâm verecek olur. Hoca alıdır mı hiç. «Ne hocası be» der. «Ben Kırşehir falan tanımıyorum»

Bir de Haymana, Pınarlı Cihanbeyli, Kulu, Keskin, Kırşehir köylerini dolaşan Şih Çavuş Sabit var. Durmadan dolaşır tüm köyleri bu. Ders verir. Onun dersi çok etkindir. Şih Sabitten ders aldıktan sonra tarikata girmeyen pek az. Başka şeyhler de var bunun yanında. Ama bu artık ermiş sakalı kestirmiş. Şihler hay!... hay!... çeker, bağırır, başlarını yere vurur. O kurulu köşeye seyr eder. Artık ödevini bitirmiş tir. Cennetin anahtarını çoktan cebine koymuştur. Köy köy dolaşır bunlar. Her köyde beş on hindi yer. Her köyü hem soyar hem zehir akırtırlar.

Şih Çavuş Sabit arada kasabaya da gelir. Hükûmete bakar ne var diye. Oysa bu gerekmez bile. Kim uğraşacak onlarla sanki?... Kim uğraşıyor? Ama o işini tam yapar. Sakalı kestirmesinin bir sebebi de bu. Sakal yerine mendil bağlıyor yüzüne namaz kılar. Onunki böyle de geçermiş. Bunlar Atatürk'e düşman, okula, öğretmene düşman, kafaları bir muskanın içine sıkışmış, gözleri ensesinde, kişiliği ölmüş, çağa, çağın gerçeklerine düşman, çalışmaya düşman tarikatçılar. Yetiştiriyorlar.

İşte başka bir şey daha. Bu zengin olmanın yolunu

çok daha kolay bulmuş. Cihanbeylinin bir köyündedir kendisi. Ocaktır bunların soyu. Bir kere muska yazdı mı kökünden kurutur hastalığı, yarayı, deliliği. Her şeyi kökünden kurutur. Ama herkes gibi muska yazmaz o. Kara koyun kamı ile yazdır, caktır muska. Muska yazdır, racak, bir Karakoyun getirir. Bizim hoca keser koyunun kulağının ucunu. Kamı ile muska yazar. «Bu koyun size baram artık» der. Ağla sürer. Muska başına koyun yağdırıyor hoca. Fena kazanç değil doğrusu. Saymakta bitmez bu gerici kuram yoluna yapılanlar. Bunlar orta çağ Anadolusunda değil, Atom çağı Anadolusunda...

Devrimler ballaıyor, çağdaş eğitim kurumlarının çalışmaları aksatılıyor, halk uyuşturuluyor, kafalar kapanyor... yor... yor... yor... yor... Ama, uyusuk, gerici bir düzenle, bu yoldaki uğraşlarla zamanın akışından Anadoluyu süzen bualara karşı kim savaşıyor?... Otu rup koltukta yasa yapmakla önleniyor mu bunlar?... Devletin böylesine zararlı çalışmalara el koyduğu görülmüyor. Anadolunun eğlenceden uzak, yoldan yoksun, çağların kalıntılarından temizlenmemiş, yokluklar içinde kıvrılan köylüleri kendi ka derleri ile başbaşa bırakılmasın hep. Fabrika yapılmış şehir... Banka kurulmuş şehir... Asfalt yollar yapılmış şehir... Sinema, tiyatro yapılmış şehirlere... Yâni insan oğlunu yirminci asrın

kişisi yapan ne varsa şehir yapılmış. Tüm köyler, tüm Anadolu köyleri yoksun bunlardan. Orta çağ koşulları içinde yaşıyor Anadolu. Biz de bu koşullar içinde yaşıyanlardan Atom çağı düşü nümü bekliyoruz. Tüm işlerini kadere oluşturma bırakma lara biraz da asırlardır kadere bırakışlarımızdan köylülerin...

Kaderle softaya bırakıyor, ruz köylüleri. Softanın kaderin karşısına köy okulu köy öğretmeni çıkıyor yuluz. O da her yerde çıkamıyor. Çıktığı yerde yalnız des teksiz kalıyor, güçsüz düşüyor. En yakın kasabaya kırk elli kilometre uzakta gerçek öğretim kuramını, çağın düşü nüm kuramını, yaymaya çalışan öğretmeni neden yalnız bırakıyoruz. Kişi yetiştirme nin, kişilik yağurmanın taş yontmaktan da ucuz olduğu anlayışıyla mı devrimci öğretmenin işini kolaylaştıracağız? Ulusal kalkınmayı gemiye gerici düşüncem düzeni bu tutumla kalkacak mı?

Öğretmenlerin, gerici tutum, eğitim düzeni savaşçı larının yalnız bırakılması yanında tüm ağalar şihlerin barınacağı, dayanağı, sömürdükleri halkın hakkıyla Ulusun kuyusunu kazmakta bunlar. Ağa işini bilir. Çünkü şihlerin gerici anlayışın devamına onun saltanatı da devam edecektir; devam etmekte. Ağa baskısının, şeyh baskısının doğurduğu bu sosyal, bu e. gitsel dengesizlik, bu çıkmaz düzenlenmeli devrimci kurum

lar desteklenmeli artık. Hep ağa, hep şeyh değil, biraz da ilericilerden kuvvetlenmeli. biraz da devlet bilmeli işini. Ey ulusunu seven, ulusal kalkınmayı isteyen sorundu lar:

Dört il'e televizyon kurmak la Anadolu kalkınmayacak. Asırlardır kalkınmayışının nedeni olan milyonlar, köye dönelim. Orada yurtda lar bir şehirliliğe geçmiş çağ ları yaşatacak değin ilkel koşullar içinde. Atatürk'ün ser piştirdiği devrim kurumlarını, Anadoluyu çağın Anadolusu yapacak düşüncem kuramını; bu kuramı yaymak, kökleştirmek için çırpınan devrimci öğretmeni yayılmakta olan gerici kuram boğuyor. «Şeyhler diyarı Anadolu» da.

Ahmet Ali ARLI
(Öğretmen - Havmana)

Değildir, değildir, değil....

Bir fikirde ölçüde bulunmak için sordukça ben, hep değil değil dedi:

— Sen ondan daha mı az okunmuş, görgüde, anlayışta, aklıdasın?

— Değil.

— O daha mı fazla çalış kan, cefakâr, cecur, sebatlı azimli, arayıcı, bulucu ve ya pıcıdır?

— Değil.

— Sen ondan güç lüzce, zarıfca, halsizce, hastaca, sakatça mısın?

— Değil.

— Yaşça çok mu küçük sin?

— Değil.

Düşündüm düşündüm daha bir çok sebeplik edebilecek şeyleri sordum. Onların da cevapları hep değil olunc:

— Eee... O halde, o bugün çok zengin de sen fakircesin, diye sordum.

Durdu, düşündü ve:

— Onunki bir devrim biçi mine geldi de sermayeyi tuttu bir kere. Zaten o devrimde çok çulsuzlar öyle birden aldılar yürüdüler. Ama şimdi nerede o kap - kaç günleri... Artık geçti, gitti, dedi.

Rafahtı, gelişmesi için bir toplumun iş düzeni öytesine işleklkte olmalı ki, kıs ka zancını ancak ve her ne şekilde olursa olsun toplumuna yararışının ölçüsünde sağ lamalıdır. Bu iyiliği tavın ve tesbitteki isabette bir yakınlık için kazancın bilhassa faz lasının hasılı, hiç bir zaman emeğin, ihtisasın, faydanın dışındaki hallere (tesadüfe, beleye ve sermaye ihtiyasına dahil) bırakılmamaya çalışılmalıdır. Bilhassa iş yapacak fakirler, yapacakları emek ve istihsal işinin gerçekleşme sinde gerekecek çok zarurî

ihtiyaçlarını karşılayacak kadar parayı temine zorluk çek memelidir.

Fakat, bir ülkede kazanç, biçimine gelmeler, getirmeler ve kayırmalar eşitsizlikleriyle de yapılabildikçe, emeğe ve ihtisasa dayanarak yapılamı (toplum kalkınmanın gücü) devamlı ve süratlice zayıflar. Çünkü birden vurguna yarayan bir iş düzensizliği ve hele onun apaçık bir teşvik çabasına çıkarılan bil gisizlik, duygusuzluk, huzursuzluk halleri, topluma bir karma karışıklığın içinde yitirdürür.

Memurun, amirin herkesin aklını, umumun iyiliğine değil de, şahsi menfaatlerine göre işletmek herkesi, takli haksız birdenbire alıp vürilmeğe zorlatır. İyi kanunlar, nizamlar adanına göre, de, işleklkte işler.

Bu biçimlerdeki kötü'ükler içinde yitirdürülen bir yerde, alışmışlar tekrar iyi işi edile rek kazanılmadığı gibi, yapmasalar perisan olacaktırlar için iyi olanların da çok ları harcanır gider.

Bu bataklığıtaki bir gidişat, bilhassa geride bırakılmış topluluklarda, azığa ve hak sızlara, çokluğa ve hakları ezdiren, çalıştırmaz, geliştirmez eden, yâni dünya arın zehir zindan eden bir zulüm hâlidir.

Bilgisizliğin sonucu; bu zü lüm hali günden güne azgınlashırken, toplumun tümünün gücü ise aksine eridikçe eriyecektir. Derken eğer o güç, geç kalır da kurtarılamıyacak olunursa toplum tabii dağılarak, çürüyerek, tükenerek, bir gün her hali ile sahnedan tüm çekilip gidecektir.

Bu iki başlı kayıplılık hallerine düşülmemek, sayet düşülmüşse, hemen gidererek kurtarılmak için; bir toplum da bilhassa birden yapılan büyük kazançların hiç yapılmamasına çalışılmaktadır. O halde o yerin, iş ve geçim düzenleri vurguna, belesiz katıyen imkân ve fırsat vermenin örneğini dahi gösterme, yen bir otomatik âletin has sashında kendiliğinden engel olucu giderici bir işleklly te düzenlenmelidir.

İşleri bu anlayış içinde düzenlenemeyen yerlerin ise, idaresi de, siyaseti de açka olmuş, felç olmuştur. Orada; ne yapılanın ne de yapılacağı bilindiği yoktur. Bu hali yüzünden ümit ile getirilen her yeni iktidar, hizmetlerin de aciz kalacağından halkın gözünden şip diye düşme si bir olacaktır. Hiç bir te, villi propaganda çabası bu düşüşü önleyemez. Hattâ ça buklaştırır... Ve bilhassa günümüzde...

Nazif AYDOĞAN

(Kamyon şoförü - Ankara)

Yılın en önemli incelemesi:

200 YILDIR

NEDEN

BOCALIYORUZ?

Yazan: Niyazi BERKES

'akında kitap halinde çıkıyor

100 - 100

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlak Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZİYA GÖKALP CADESİ

28/1 Yenışehir — ANKARA

Telefon: 17 59 59 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari

Sokağı: 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul

Tel: 22 55 70 ★ Diziip basıldığı yer:

YATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. —

İSTANBUL

ABONE (26 sayı) 25 T.L., 12 aylık (13 sayı)

Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı

12.50 T.L.'dir. 1963 yılı için özel indirimli

abone tarifi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,

12 aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta

haracı tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sâfunda santimetresi 25 T.L. dir.

1, 2, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul

edilmez. Renkli ilânlar özel tarifiye ve pazarlığı

tabidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş

malar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet

kabul olunmaz.

Perspektif

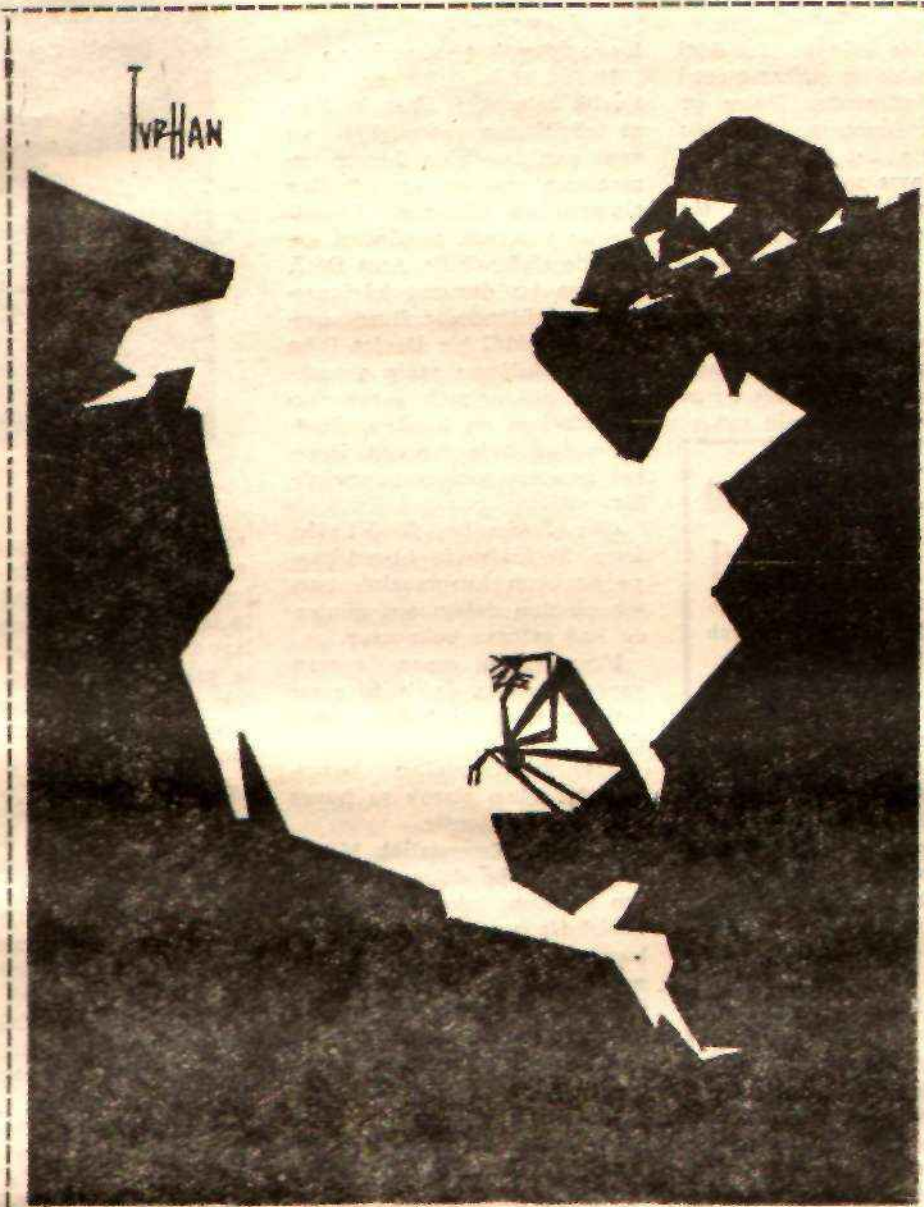
Tarih derslerinde öğrencilerin canını en çok sıkan şey, anlatılan olaylar zincirinin kendi doğum yıllarından önce kesilivermesidir. İsterler ki mağara adamları devrindenberi süregelen insanlık macerası, içinde yaşadıkları günlere kadar getirilsin, duydukları veya gördükleri olaylar o uzun zincirin son halkaları olarak değerlendirilsin. Ama, çoğu zaman, tarih bir iki kuşak öncesinde kesilir kalır, ondan sonra basit kronoloji başlar. Tarihçi, olup bitenleri bir bütün olarak görebilmek, parçaları bir araya getirip olaylara topluca bir anlam verebilmek için, kendisi ne belli bir perspektif sağlayacak uzaklığa muhtaçtır. Şerit çok erkenden kesildi diye şikâyet eden öğrenci de, ileride, hayatının ortalarına doğru, kendi yaşayış ve görüş uzaklığının artmasıyla birlikte, «perspektif»in anlamını daha iyi sezecektir.

Türk tarihi içinde 27 Mayıs 1960'ın gerçek yeri ve değeri nedir? O gündenberi gelip geçen yılların henüz üçüncüsünü geride bıraktığımız bir anda, bu soruya kesin bir karşılık bulabilmek çok güç. Ama, hiç şüphe yok, 1960 yılının o unutulmaz sabahında, daha henüz bir perspektif imkânı yokken, herkesin içinde uyanan «Önemli bir dönüm noktasını yaşama» duygusu, aldatıcı olmamıştır. Son üç yılın bütün olaylarına bakınız: Hepsinde, 27 Mayıs'ın izini, etkisini veya tepkisini bulmak mümkün. Her geçen yıl, 27 Mayıs'ın «Önemli bir dönüm noktası» olduğu şeklindeki sezgiyi belki biraz daha kuvvetlendirecektir. Ama neyin dönüm noktası? Buna verilecek cevap, 1960 yılından beri gelip zamanın uzunluğu kadar, o yıldan önceki perspektifimizin de derinliğine bağlı.

Paralel

Görüş çok kısaysa, cevap da çok basit: birkaç adam, peşlerinden sürükledikleri partizanlarıyla birlikte, milletin hürriyetlerini boğmağa yönelmiştir; ülkenin uyanık çevrelerinde, gençliğinde başlayan tepkiler Ordunun eliyle tamamlanmış, diktatörlüğe heveslenenler devrilmiştir. Ama, ama, perspektifinizi biraz daha uzatınız: 14 Mayıs 1950'ye, 29 Ekim 1923'e, 23 Nisan 1920'ye, 10 Temmuz 1908'e, 23 Ocak 1876'ya, 3 Kasım 1839'a doğru indikçe 27 Mayıs 1960 daha başka bir anlam kazanacaktır.

27 Mayıs, bir bakıma, klasik hürriyetler için Türk toplumuna birbuçuk yüzyıl önce başlamış olan mücadelenin zafer günlerinden biridir. Başlangıçta birkaç Tanzimatçının, şairin ve yazarın yarı akile, yarı duygucu davranışlarıyla tutu-

«KUYUDAKİ ZENCİ»

nabilen klasik hürriyet kavramları artık silâhlı, silâhsız bütün uyanık çevrelerin malıdır ve bu çevreler, klasik hürriyetlere kastedenleri hemen devirecek kadar güçlüdür.

Ama, yine klasik hürriyetler açısından bakıldığı zaman, 27 Mayıs derin düşüncelere yolaçması gereken günlerden biridir: Birbuçuk yüzyıldır süregelen batıllaşma çabalarına, hürriyet mücadelelerine rağmen, onbeş yıllık kısa bir demokrazi denemesi, iktidarın demagoglar eline geçmesiyle, kütlelerin gericiliğe sürüklenmesiyle, iktisadi dengesizliklerin artmasıyla sonuçlanmış ve bu durumun önde gelen sorumluları, koltuklarına hırsla sarıldıkları için, ancak silâh gücüyle devrilebilmişlerdir. Olup bitenler sadece birkaç kişinin mevki düşkünlüğüne, kısa görüşlülüğüne, karakter bozukluğuna veya Anayasa'nın eksik kalmış bir iki maddesine mi bağlanmalıdır, yoksa, çok daha derinlerde, temellerde bazı bozukluklar mı vardır?

27 Mayıs öncesinde baskı kuvvetlerine karşı başkaldıran üniversitelide, 27 Mayıs sabahı, hayatını hiçe sayarcasına, silâhıyla Ankara yollarına çıkan genç askerde, bu tahlillerin bütün inceliklerini ara-

lamak derin perspektiflerden güç almayı söylemek belki fazla mübalağalı olur. Ama, 1960 yılının bahar aylarında millet çoğunluğunu, özellikle taze ve uyanık kuvvetleri iktidara karşı ayaklanmağa iten şeyin bazı sezgilere dayanan bir idealizm olduğu muhakkaktır. Atatürk ilkelerini öğrenerek yetişen genç, o yıl, kendi önüne serilen manzaranın batılıktan, devrimcilikten, laiklikten, halkçılıktan ne derece uzak olduğunu farkındadır. Özlediği Türkiye'nin böyle bir Türkiye olamayacağını sezmış ve başkaldırıştır. 27 Mayıs'taki bu başkaldırış, yalnız o son ayların sakat davranışlarına karşı değil, son yılların sakat gidişine karşıdır.

İşte 27 Mayıs sabahı, Türkiye'nin düşünen kafalarından, siyaset adamlarından, üniversite mensuplarından, yazarlarından beklenen şey, uyanık ve genç çevrelerdeki bu sezgiyi daha açıkça dile getirmek, daha derin tahlillere dayanarak, temeldeki nedenleri bulup çıkarmak ve nihayet, en önemlisi, 27 Mayıs'ı yapanlarla kütleler arasında bağlantılar kurmaktır. Kalamuklar, yıllarca aldatıcıların pe-

şinden sürüklenmiş, elde ettikleri nimetlerin ancak onlar tarafından sağlanabileceğine inanmışlardı: 1960 Mayısına kadar demokrasi adı altında oynan büyük aldatmacanın iktisadi hayatla ve sosyal bünyeyle ilgili yönleri ortaya konmadıkça, eski demagojinin zaman zaman tekrar patlak vereceği muhakkaktı.

Böyle bir açıdan bakınca, kendilerine ödev düşen bütün çevrelerin, bu ödevi gereği gibi yerine getirebildikleri söylenemez. Bazıları, 27 Mayıs'ı beceriksiz bir politika macerasının cezalandırılışından ibaret saymakla yetinivermişler ve daha becerikli davranmak şartıyla, maceraya bırakılan yerden başlamışlardır. Bazıları ise, bu kadarını bile yapamamış, tam aksine, geçmişin kirli çamaşırlarını ağartmak hevesine kapılıp mazlumların kurban edasıyla ortaya fırlamışlardır. Ama, bütün bunların yanında, akılcılığın kafaları kurcaladığı çevrelerde, 27 Mayıs, Türkiye'nin temel iktisadi ve sosyal meselelerini düşündüren bir başlangıç olmuştur. Belki de, Türkiye, hiç farkında olmadan, 27 Mayıs 1960'da, yani klasik hürriyetlerin en çok konuşulduğu bir günde, iktisadi ve sosyal hürriyetler çağına girmiş, tek gibi gözüken hürriyet mücadelesi «Paralel hürriyetler» kavramını doğurmuştur.

Yüzey

Perspektif elde edebilmek için zaman farkı isteyen tarihin aksine, lider, içinde yaşadığı olayları gerçek perspektifi içine yerleştirebilen ve onlara bu perspektif içinde hız veren adamdır. Atatürk, Osmanlılıktan Türklüğe, mutlakiyetten cumhuriyete, dogululuktan batılılığa, derebeylikten halkçılığa doğru büyük akışın neresinde bulunduğunu çok iyi sezmış bu sezgi sayesinde olayların önünden gidebilmiştir. Böyle bir sezgiye varmasaydı, olayların peşinden sürüklenen, her buhrana geçici çözümler bulan, ömrünü yatıştırıcı tertiplerle tüketen bir adam olurdu.

Türkiye, dalgaları çok derinlerden gelen bir büyük oluş içindedir. İçinde yaşadığımız yıllar, kuşaklar ötesindeki tarihin kaleminde, belki de düşünebildiğimizden çok daha geniş bir anlam kazanacak. Böyle bir tarihi konjonktür ortamında, hepimize düşen ödev, şaşkınlık içinde yüzeydeki küçüklüklerle oyalanmak değil, temel gidişin meselelerine akılcı ve insanıcı çözümler bulmağa çalışmaktır. Yoksa, mezarlarımıza tükürenler çok olacaktır.

Hayat pahalılığı artıyor

Geçinme endeksleri, 1963 yılı başından itibaren devamlı şekilde yükselmeye başladı Bütçe açık veriyor. Acaba bir enflasyona doğru mu sürükleniyoruz?

Bu telaşlı günlerde, Başbakan İnönü, Yüksek Planlama Kurulu toplantısına başkanlık etmek zorunda kaldı. Konu, üç aylık plan tatbikatının incelenmesiydi. Toplantıda, Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı rapor ele alındı. Ne yazık ki rapor, do yurucu değildi. Rapor, basit, ürkek ve noksan bir konjonktür tahlili olmaktan öteye gitmemektedir. Türk ekonomisiyle ilgili böyle bir raporu herhangi bir gazetede de okumak kabildi.

Raporda plânın aksayan taraflarını açıkça görmek imkânsızdır. Aksaklıkları gizlemek, kapalı ve iyimser ifadelerle geçiştirmek âdetâ bir mârifet sayılmıştır. Halbuki teknisyenin görevi, politikacının nabızına göre şerbet vermek değil, açık ve dürüst şekilde tehlike çanlarını çalmak olmalıdır. Meselâ raporda kamu yatırımları için şunlar söyleniyor: «Kamu yatırım harcamalarındaki hızlanma memnuniyet ve rici olmakla beraber, yatırım projeleri ve arsa gibi problemler dolayısıyla programı aksatacak öneme gecikmelerin tamamiyle bertaraf edildiği söyle nemez».

Yatırımların yürütülmesini aksatan bu arsa ve yatırım projeleri meseleleri nelerdir? Ne tedbirler almak lazımdır? Bir şey söylenmiyor Aynı şekilde, fiyat yükselmeleri, bütçenin açık vermesi âdetâ küçümsemekte ve mazur gösterilmeye çalışılmaktadır. Enflasyon tehli kesiyle ilgili olarak söylenen sözler şundan ibarettir: «Son iki ayda bütçe giderleri diğer aylara oranla artmıştır. Bu artış cari giderlerden çok yarı rum giderlerinde olmuştur. Buna karşılık devlet bütçe gelirleri geçen aylar ortalamalarıyla aynı düzeyde kalmıştır. Bunun sonucu olarak son iki ay konjonktürüne bütçe enflasyonist

yönde etkiye bulunmuştur denilebilir. Ancak bu etkilerin cüz'i kaldığı şüphesizdir. Bütçe giderlerinin harcama temposu hızlanmıştır. Bu hızlanışın Nisan ve Mayıs aylarında daha da artması beklenbilir. Bu durumda devlet tahsilâtının ve Hazine — Merkez Bankası — Bütçe münasebetlerini ve özellikle kısa vâdeli avans limitini gözden geçirmek zorunu ortaya çıkabilir. Ancak bu konuda kesin karara varabilmek için ikinci üç aylık dönemin sonuç

larını görmek gerekecektir. İfadedeki kapalılık ve korkaklık ortadadır. Halbuki Vergi tahsilâtının yetersizliği ve yeni vergilere olan ihtiyaç uzmanların malûmudur. Tedbir alınmadıkça bütçenin önemli açıklar vereceği, bugünden kesinlikle söylenebilir. Ama DPT, nedense bu durumu küçümseme temayülündedir. Bu durumda artık ciddi bir Devlet Planlama Teşkilâtına sahip olmadığımızı hükmetmek gerekecektir. Nitekim bu konuda, CHP ye yakınlığıyla tanınan Hareket gazetesi şunları yazmaktadır:

«Bir süreden beri Devlet plân lama Teşkilâtında hissedilmeye başlayan huzursuzluk bazı sebeplerden dolayı son günlerde had safhayı bulmuştur.

Uzmanlardan sonra uzman yardımcılarının da istifâ etmeleri an meselesi halini almıştır.

Teşkilât mensupları huzursuzluğa sebep olarak şu hususları göstermişlerdir.

1 Kadro Yetersizliği: Müstesar ve üç daire başkanının istifasını takip eden diğer istifalarla uzmanlar kadrosu boşalmıştır. 20 kişilik aktif uzman kadrosuna sahip olması gereken Devlet Planlama Teşkilâtında istifalardan sonra 6 uzman kalmıştır. Bunlardan bir tanesi de eğitim için Avrupada bulunmaktadır.

Bu sebeple kadro yetersizliğinden yeteri kadar çalışamamaktadır.

2 Hükûmetin Planlama Teşkilâtına karşı ilgisinin azalması: Teşkilât mensupları ilk zamanlarda teşkilâta büyük ilgi gösteren hükûmet yetkililerinin artık kendilerini başbos bırakmış olmasından vakummakta ve hükûmetin ilgisizliğinin sıkâvet etmektedirler.

3 Teknik elemanların idarecilerle irtibatının kesilmesi: Teknik elemanlar idari kad-

Ziya Müezzinoğlu
Nabza göre şerbetli...

roya dertlerini anlatamamakta ve idari kadro bütün teknik işleri kendi bildiği gibi yapmakta teknik kadrodan gelen itirazları dinlememektedir. Bu sebeple plân üzerinde esas çalışmalar yapan kadro teknik konularda karşılığında muhatap bulamamaktadır.

4 Üst kademede bulunanlar işe ciddi olarak sarılmamaktadır: Üst kademede kilerin işlere ciddi olarak sarılmaması yüzünden Haziran ayı sonuna kadar bitirilmesi gereken 1964 programının ana hatları bile henüz çizilememiştir. Sadece bir taslak hazırlanmış bundan sonra bütün çalışmalar tavsiyarak bugüne değin olumlu tek iş yapılmamıştır. Bunun başlıca sebeplerinden biri de üst kademede bulunanların dilekleri an özel işlerini görebilmek için plânlamayı bırakıp gitmeleri ve bir çalışma havası yaratmamalarıdır. Bu bakımdan Planlama Teşkilâtındaki çalışmalar gevşemiş teknik kadro hemen hemen boş oturur hale gelmiştir. Teşkilâta alabildiğine başbosluk başgöstermiştir.

5 Plânın uygulanmasıyla ilgili konularda öngörülen tedbirlere âdet edilmek istenmemektedir: Bu sebeple teşkilâtı birbiriyle bağlı ekip havası

kaybolmuş, yapılan işler güdümlü hale gelmiştir.

6 Plânın uygulanmasıyla ilgili konularda öngörülen tedbirlerin büyük bir kısmı henüz tamamen alınmış değildir. Bu tedbirler sayı olarak 500 civarındadır. Bunun büyük bir kısmı icracı dairelerin uygulayacağı hususlardır ki bunlar, yerine getirilmiştir. Ancak tedbirlerin ikinci ve gerçekten önemli kısmını teşkil eden bölüm «Kanunî tedbirler» dir ki bunlar henüz yerine getirilmemiştir. Derhal yerine getirilmesi gereken kanunî tedbirler şunlardır:

a. Vergi reform kanunları: Bu kanunların büyük bir kısmı çıkarılmıştır. Diğerleri ise, henüz Meclistedir. Ancak son konsorsiyum heyetinin de ısrarla belirttiği gibi vergi reformlarının yetersiz olması sebebiyle iç finansman çok zayıf kalmıştır. En kısa zamanda hazırlanması gereken yeni reformlardan bahis bile edilmemektedir.

b. İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu: Teknik elemanların üzerinde en çok durdukları nokta da budur. Plânın uygulanabilmesi için şart olan İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu hâlâ ciddi olarak ele alınmamakta

Sıkı Yönetim Bildirisi

Ankara Sıkı Yönetim Komutanlığının 14 numaralı bildirisi şudur:

«1 — Ankarada intişar eden gazete, dergi ve bülümün yayımlar aşağıdaki ya saklara uyacaktır:

a. Birden fazla baskı yapılmıyacaktır.

b. Sürmüşet, dışi kışe, esnası manşet ve dört sütür dan fazla resim eb'adı kullanılmıyacaktır.

c. 20 - 21 Mayıs 1963 olaylarına ait tefrika, rüporta, yorum ve buna benzer neşriyat yapılmıyacaktır.

d. Olay tahkikat safhasında olduğundan, bununla ilgili fotoğraf, her türlü yazı ve haber neşri de yasaktır.

e. Hiç bir haber için 72 puntodan daha büyük punto kullanılmıyacaktır.

f. Lüzumlu bilgiler, Sıkı Yönetim Komutanlığı tebliği olarak verilecektir.

Tebliğler dışında başka bilgi edilmek maksadıyla nüfraz caat edilmeyecektir.

CEMAL TURAI
Korgeneral
Ankara Sıkı Yönetim Komutanı

İlhan Selçuk

Türkiyede «sosyalizm» adının bile söylenmesinin yasak edildiği bir karanlık on yıl vardır. Sosyalizmin yasak edildiği bir Demokrasi tasavvur edilemez belki yeryüzünde hiç kimsenin inanmayacağı bir iş iken biz bunu becerdik ve başardık. Bu karanlık on yıldan bize miras kalan dertlerin muhasebesinde belki de en kötü not bu davranışa verilmelidir. Çünkü bir ülkede sosyal adaletli gerçekleştirecek tek aydınlık kapı olan sosyalist düşüncüyü reddeden bir demokrasinin uğradığı ve uğrayacağı sonuçlar gözler önündedir. İnsan aklına, manîğine, sosyal determinizme aykırı bir düşüncenin Türkiye'deki temsilcileri, sosyalizmi bir umacı gibi karşılayıp yermeye, şerhleri artık pek kısıp da çıksa, hâlâ çabalamaktadırlar.

Bunların tutumları yeni bir davranış sayılamaz. 1925 yılında meselâ Erzurum mebusu Ziya efendi de aynı görüşün temsilcilerindendi. Hamdullah Suphi Tanrıoğlu, o devirde (14.2.1341) Büyük Millet Meclisinde «Teceddüt» ün ne olduğunu anlatan bir notkunu Ziya efendinin geri fi-

kirlerine cevap olarak vermiştir. Denştir ki Tanrıöver:

«Garpten bazı şeyler alacağız, bazılarını almayacağız. Bir misal: Bu çok kuvvetlidir. Zihinlerimizde iz bırakacak kadar kuvvetlidir. Erzurum mebusu Ziya efendi, sanayi hayatının, fabrika hayatının Türk topraklarına girmesine taraftardır. Nutkunda okuyoruz: «Fabrikamız yoktur» diyor. O halde fabrikamız memleketi girmesine müsaade ediyorlar. Fabrika geldi, fabrikalar geldi. Elli, yüz ve daha fazla şehirlerimizin üstünde mavi gökleri kapatan dumanlardan müteşkil ikinci bir gök, siyah bir gök meydana geldi. Fabrikamız içinde alın teri ile, çahşan göz nuru döken amele vardır. Onun karşısında sermayedar. Sermayedar ile amele arasında, yani para ile iş arasında kavga başlayacak mı, başlamıyacak mı? Başlayacak. Sosyalist akl, deleri memleketi girmiş demektir. «Efendim, biz bunu istemeyiz.» Hocam böyle olmaz, fabrika girdi mi, sosyalist akl, deleri de içeri girer. O a-

BİR VESİKA

kideler makinenin bünyesine dahildir. Görülüyor ki bundan kırk yıl evvel gerici kafalar memleketi fabrika kurmasına lütfen rıza göstermekte, ama bu makinelerin tabiatından olan ileri fikir ve prensipleri reddetmektedirler. Makinenin tabiatından olan kaideler işçinin sosyal siyasi ve ekonomik haklarını sağlayan prensipler getirirler.

Şimdi Türkiye'de gerçekleşmesi için çalışılan sosyalist fikirlerin tartışılmasına ne kadar önce başladığımızı gösteren bu tarihî vesikayı benzerlerinin arasında ele almak gerekir.

Atatürk devrinde halkçılık, devletçilik, devrimcilik ilkelerinde tezahür eden sosyalist ideal, ne yazık ki, ondan sonra bir kenara itilmiş, Türkiye bugün bulunduğu duruma gelineye dek kapkara düşünceler sosyalizmin ne olduğunu dahi bilmeden onu lânetlemeğe çalışmışlardır. Bütün bu gayretlerin hazin ve «elent verici» sonuçları ise gözler önündedir.

Her mahallede bir milyoner yetiştirmek için sosyal adaletli reddetmek, sosyal

adaleti savunan fikir sistemlerini yarak etmek, milleti ikiye bölücü bir sınıflaşma gayretini doludizgin desteklemek kısa zamanda sermayenin bazı ellerde ve bazı gruplarda birikmesi için hırsızlıklara göz yummak, devlet eliyle bazı özel şahıslara olağanüstü imtiyazlar vererek hazineleri peşkeş çekmek... Ve bütün bunları yapabilmek için de her türlü ileri düşüncüyü yasak etmek...

Olacak iş midir bu?

Bazı dar kafalıların olacak iş gibi görünmüştür. Ve şimdi bile belki görünmektedir. Tarihin verdiği ve vereceği en acı dersler böylelerinin aklını tez zamanda başlarına getirmiştir. Ve getirecektir. Türkiye demokrasisinin yolu, sosyal adaletin dışında tıkanıktır. Biz hırsızlarla ve hırsızlıklarla kalkınmayı reddedecek kadar uyanmış bir milletiz. Bunu böylece bilelim. Erzurum mebusu Ziya efendi gibi hem sanayileşmeyi özeleyp, hem de sanayileşmenin gereklerini reddetmek gibi bir gülünç durumu savunacak cehalet derecelerine düşmeyelim.

ve açılması gereken büyük finansman imkânları bu yüzden kullanılamamaktadır. Konu ile ilgili iki kanun tasarısı Meclise sevk edildiği hâlde karma komisyonun bir türlü toplanmaması işleri geciktirmektedir.

c. Toprak reformu: Yetersiz olmakla beraber hazırlanmış bulunan tasarı hükümet tarafından hâlâ Meclise sevk edilememiştir. Oysa bunun hemen kanunlaşması gerekmektedir.

d. İdari reform: Diğerlerinden daha fazla önem taşıyan bu konu, plânı personel sıkıntısı yüzünden güçlüklerle uğraşmaktadır. Plânın uygulanması da başta sosyal adalet konusu olmak üzere birçok yönlerden önem taşıyan bu tasarı üzerindeki çalışmalar bitmiş fakat hâlâ kanunlaşmamıştır.

Yukarıdaki sebeplerle plânın ruhunun zedelendiğini ve plâna gereken ilginin gösterilmediği gerekçesiyle plânlama teşkilâtının iç bünyesindeki huzursuzluk gittikçe artmaktadır. Önümüzdeki günlerde plân lamadan çok sayıda istifalar olacağı ifade edilmiştir.

Durum budur ve plân, Devlet Plânlama Teşkilâtından mahrum kalmıştır. Nitekim bu haberin yayınlanmasından sonra, D.P.T. den koordinasyon ve tahsil Şubesi Müdürü Şüha Alacaklıoğlu da istifa etmiştir. İnönü, Plânı uzmansız yürütmektedir.

Fiatlar

İçinde bulunduğumuz devrenin en endişe verici taraflarından biri, fiyatlarda görülen yükselmelerdir. Toptan eşya fiyatlarında ve geçinme endekslerinde önemli artışlar vardır. Toptan eşya fiyatlarının 1953 = 100 olmak üzere seyri şöyledir:

Aralık — 264
Ocak — 277
Şubat — 280
Mart — 276
Nisan — 278

Toptan eşya fiyatları, DPT'nin ifadesiyle, Aralık — Ocak arasında bir «sıçrama» yaptıkları sonra, azçok istikrara kavuşmuştur. Fakat geçinme endekslerinde yükselmeler devam etmektedir. Ankara geçinme Endeksinin (1953=100) seyri şöyledir:

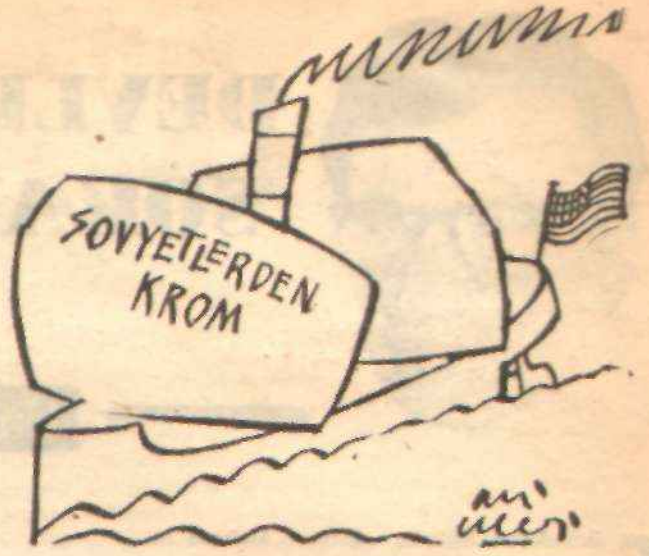
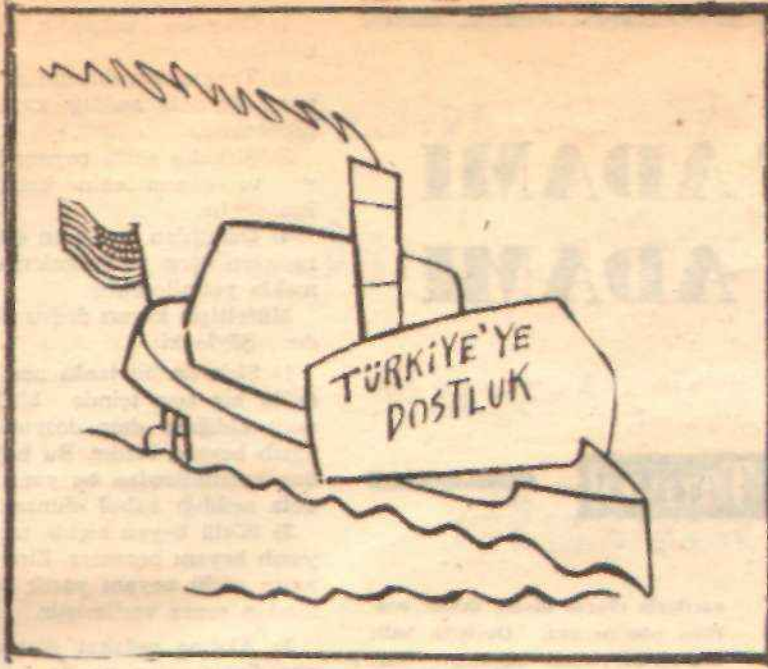
Ocak — 235
Şubat — 260
Mart — 262
Nisan — 261

İstanbul ücretliler geçinme Endeksi de şu yükselmeleri kaydetmektedir:

Ocak — 260.3
Şubat — 265.4
Mart — 270.5

En fazla yükseliş gıda maddelerindedir. Gıda maddeleri Endeksinin seyri şöyledir:

Ocak — 270.6

(Amerika Türk kromu yerine Sovyetlerden krom alıyor) — Gazeteler

DOSTLUK MİSKALLE

Şubat — 277.6
Mart — 283.7

Tablolardan görüldüğü gibi, geçinme endekslerinde devamlı bir yükselme başlamıştır. DPT, bu yükselişi, iyimser bir şekilde şöyle yorumlamaktadır:

«Ancak bu yükselmeler devamlı bir karakter arzuetmekte olup Şubattan sonra toptan eşya fiyatları endeksinde bir gerileme başlamıştır. Böylece fiyat endeksindeki artış gıda maddeleri fiyat dengesinin serbest piyasa şartları altında teassüsünden ileri gelen bir sıçramaya ilâveten mevsimlik dalgalanmalar ve zeytinyağı ihracının muvakkaten nebati yağ fiyatları üzerindeki etkisinden ileri gelmiştir, denilebilir.»

Fakat önemli rakamlara ulaşılabileceği tahmin edilen bütçe açığı, önümüzdeki aylarda ciddi bir enflasyon kaynağı olmayacak mıdır? İyi mahsûl, bir taraftan enflasyonu önleyici bir etki yaparken, öte yandan işitire gücünü artırarak, bazı malların talebini ve fiyat yükselmelerini körükleyecek midir? Şimdiden kesin bir hüküm vermek güç olmakla beraber, Hükümetin, «Şu kadar para harcandı» şeklindeki övünmelerle ortaya çıkan, «Yatırım harcamalarını hızlandırma» kompleksi, devlet gelirlerini arttırmadaki isteksizliğiyle birleşince, enflasyon tehlikesini küçümsemek lazımdır.

Gerçekten devlet gelirlerinin seyri endişe vericidir. Mart ve Nisan tahsilâtı toplamı 1.3 milyar lira civarındadır. Aylık ortalama 666 milyon liradır. Bu aylarda gelir vergisi alındığı için, aylık gelir diğer aylara

nazaran yüksektir. Buna karşılık Tekel vergi borçlarını ödiyememiştir.

Bu yüksek aylık tahsilât rakamının devam edeceğini far-666X12= 7 milyar 992 milyon lira yapar. Halbuki vergi gelirlerinin 9 milyar lirayı bulması lazımdır. Açık milyarı aşmaktadır. Mayıs'ta kurumlar vergisinin tahsili, duruma daha fazla aydınlık getirecektir. Bununla beraber, yetkili uzmanlar, vergi gelirlerinin kıyamet kop sa 8,5 milyar lirayı aşmayacağını söylemektedirler. Halbuki Hükümet, harcama kompleksini içindedir. Bu sebeple bütçe önemli bir enflasyon kaynağı olabilir.

Personel meselesi

Yatırım programlarının yürütülmesi, tabii ki sadece bir finansman meselesi değildir. İdari reform, iktisadi devlet teşebbüslerinin reorganizasyonu, personel dâvası gibi meseleler de finansman kadar önemlidir. Bu konularda henüz ciddi bir tedbir alınmadan köhne gemiyle, kalkınma denizine açılmıştır. Hükümet sadece, teknik personeli tatmin amacıyla, teknik personel yevmiyeleri ne ortalama yüzde 35 zammı yapmış ve 2 ilâ 20 lira arasında değişen mahrumiyet zammı tanımıştır. Hâlen mevcut korkunç ücret adaletsizliklerini düzeltmiyen, aksine arttıran bu zamların, personelin verimini arttıracığı ve idareye bağlanmasını sağlayacağı çok şüphelidir.

Plânlı devreye geçerken ilk yapılacak iş, köhne devlet gemisinin esaslı bir tamiyiydi. Bu yapılmadıkça plân lafta kala-

caktır. (Bakınız İlhami Soysal'ın «725 milyon lira nasıl yenir» başlıklı yazısı, (Bu sayı S. 10))

Sunay'ın özel demeci

Genel Kurmay Başkanı Cevde Sunay, Hareket gazetesinin başa rılı muhabiri İnci Tuğsavut'a özel

Orgeneral Sunay
Görüşünü açıkladı

bir demec verdi. Genel Kurmay Başkanı bu demecde, huzursuzluğun sebebinin şöyle belirtti:

«Siyaset bahanesiyle memleketin yükselmesiyle hiç ilgisiz olmayan hususlardaki fâsit münakaşalar muhakkak, ki memleketin huzuru nu bozan başlıca âmillerdir.»

Bu sözlerle, siyasal tartışmaların kısırlığını ve memleket meseleleriyle ilgisizliğini belirten ve bu kısır tartışmaları huzursuzluğun temel sebebi sayan Orgeneral Sunay, «Hükümetin lüzum gördüğü sıkı yönetim, kanaatimce yalararımıza bugün için en iyi marhem olacaktır.» diyor.

Zinde kuvvetler!

Menderes mirasçısı basının azı zulu temsilcileri, şimdi de zinde kuvvetler düşmanlığı yapmaya başladılar. Fırsattan faydalanıp, Menderes devrinin tekrar geri dönmesine asla müsaade etmeyecek olan zinde kuvvetleri yıpratmaya çalışıyorlar. Bu intikamcı fırsatçılara Ulus gazetesinde İffet Aslan, gereken şu cevabı verdi:

«İki gündür bazı gazetelerde çıkan tefsirler karanlık emellerin

yeni taktiğini haber vermektedir. Bunun «Zinde kuvvetler» mefhumunu çürütmek olduğu anlaşıl maktadır.

Bir yazar ulu orta 20 — 21 Mayıs gecesi Zinde Kuvvetlerin dize geldiğini ifade etmekte, artık «Zinde Kuvvetler diye bir şey yoktur» demektedir. Bunu söy- yebilmek için de zinde kuvvetleri meşrû siyasî teşekküllere karşı gelmekle suçlandırmakta. Silâh Kuvvetlerimizin Anayasaya ve Hükümete bağlılığını ise demokrasi rejimi olarak göstermek istediği siyasî keşmekeşin devamını sağlayıcı bir hareket şeklinde tefsir etmektedir.

Bir diğer yazar Zinde Kuvvetlerin CHP, icadı olduğunu «ddia ettikten sonra «Benim okuduğum yıllarda Galatasaray Lisesinin son sınıfına bile gazete sokulmazdı. Kama, tabanca, esrar, sigara müstehecn resim nasıl yasaksa, gazete de yasaktı. Derhâl müsaade edilirdi, cezaya sebebiyet verirdi» diyor ve «20 — 21 Mayıs'taki feci hâdiseler gençliği (ve umumi yetle Zinde Kuvvetleri) politika cıların kurban etmekte mahzur görmediğini ispat ediyor. Sayet ders alındı ise bir musibeti bin nasihat yerine geçmiş sayar teselli buluruz» tarzında sözlerle gençliğin vesayet altında tutulduğu eski günlerin özlemini dile getiriyor.

Bu iki yazarı Zinde Kuvvetler mefhumu düşmanlığında birleştiren nedir? Bu günü yaratan, tizenleri yarına dönük, Atatürk'ün vasiyetini yerine getirmeye azimli, her an güç kazanmakta olan devrimci Türk Gençliğinden korkuları mı? Çıkarlarının geçmişe, ta ötelere bağlı oluşu mu? Karanlık emelleri kendilerini milleti şaşırtmaktan medet umacak kadar çaresizlik içine sürüklediği için mi bu defa da zinde kuvvetleri gözden düşürmeğe çalışmaktadırlar?»

Bir vergi kaçakçılığı

Mobil Oil T.A.Ş.'nin Turan antrepusunda hâlen faaliyette bulunan 12 No. lu Buhar tekâsüf tankı, bir vergi kaçakçılığı ihbarına yol açtı

Hikâye şu: Benzin, bulunduğu kap içinde devamlı bir fire kaynağı teşkil eder. Fire, kilo da binde 5 civarındadır. Bu fireler, vergi ve resimden muafıdır. Buhar tankı, bu fireyi kazanma imkânını vermektedir. Buhar tankı yoluyla, damıtılabilir rak kazanılan benzinin vergiye tâbi olması lazımdır. Fakat kazan 1955 te kurulmuş, fakat 6 tarihten beri geçen 8 yıl zarfında, Mobil Oil T.A. bu benzinler için vergi ödememiştir. Ortada bir vergi kaçakçılığı vardır ve bu kaçakçılık ihbar e

Fabrika kapısında bekleyen işçiler
Enflasyonu onlar ödeyecek

DEVLET ADAMI SOKAK ADAMI

Cahit Tanyol

Çözümleyemediğimiz, hattâ unuttuğumuz konulardan biri de Devlet adamıdır. Eskiler sık sık kahtlı - ricâden «Devlet adamı kılığı» söz açar dururlarmış.

Münif Paşa
Üç tuğlu vezir olurdu evvel
Üç tüylüsü oldu şimdi peycâ
Diyerek «Devlet adamı» ile «Devlet» arasında sıkı bir bağlantı olduğuna değinir.

Türk toplumunun bir çok dertleri vardır. Ama gerçekte içinde yuvarlanmış olduğu bunatında devlet adamından yoksun olmasının etkisi açıkça belli olmaktadır.

Devlet adamı nedir?

Devlet adamı, tarihi ve sosyal sorumluluğu kişisel kaygı haline getirmiş insan demektir. Devlet adamının karşısı, «Bir günün beyliği beylik» diyen sokak adamı düşüncesinde görülür.

«Osmanlı» da devlet adamı bilinci müthişti. Esasen «Osmanlı» demek, bir «Devlet kadrosu» demektir. Bu kadronun içinde, kurnaz, yalancı, haris, kıskanç, fitneci kışkırtıcı bir çok tipler bulunur. Gerçi bunlar, devlet kadrosunun çürümesinde rol oynamışlardır, fakat, hiç bir zaman Osmanlı, «sokak adamı» na kendi katında yer vermemiştir.

Sokak ayaklanmalarının lideri olan bir Kabakçı Mustafa'nın, bir Patrona Halî'nin devlet adamı hiyerarşisinin dışında kalması bundandır.

Bu iki sergerde, bir müddet İstanbul'a hakim olmuşlar, Devlet adamlarını öldürmüşler, Padişahları tahttan indirmişler; ve fakat «Devlet adamı» olamamışlardır.

Sokaktan gelen adama ne halk ve ne de bizzat kendisi «Devlet adamı olmak» niteliğini vermeyi düşünmüştür.

Daha garibi, Osmanlı devleti bir bakıma, teokratik bir doku ya sahip olmasına rağmen, din adamlarını da «Devlet adamı» anlayışının dışında bırakmıştır. Devlet ricallı, Devlet mümessilli deyinse, bundan Şeyhülislam değil, Sadrazam, Kazasker değil Beylerbeyi anlaşılmıştır.

Bu yüzden Osmanlı Devlet teşkilâtı dini ve mistik bir karakter göstermez. Lâik bir niteliğe sahiptir.

Batıların «Hasta adam» diye adlandırdıkları, işte bu devlet

kadrosu idi.

Osmanlı Devlet kadrosu Hâlet Efendi tipinde bir yıkılış dehâsı verdi. Tanzimat bizde, «Devlet adamı» niteliğinde bir değişme, dir. Büyük Reşit Paşa bu yeni Devlet adamı tipinin hem kurucusu ve hem de en güzel örneğidir. Fakat Tanzimat ricallı, bütün reform hareketlerine rağmen bir yıkılış durdurmak çabasında idi. Hepsinin gözü dış politikaya çevrilmişti.

Sürekli savaşlar ve çöküntüler, Ali ve Fuat Paşa gibi Tanzimat ricallı şahıslardan çekildikten sonra, halkı daima bir kurtarıcı aramak karamsarlığına göçtü. Bunun ilk görüntülerini Mithat Paşanın kişiliğinde bulmak mümkündür. Mithat Paşa bir yarı Tanzimat ricalinden sayılır; diğer yarıyla bir kurtarıcıdır.

Abdülhamid'in uzun istibdadı Devlet adamı tipinde önemli bir değişme yapmadı. Abdülhamid'in çevresindeki «Devlet adamları» tanzimat ve Osmanlı geleneği içinde yetişmişti. Fakat onun uzun süren saltanatı, aydın zümreleri millete ve memleketine «Kahraman aramak», «kurtarıcı aramak» kaygusuna düşürdü. Abdülhamide karşı olmak, kahraman olmak için yeter görüldü.

İkinci Meşrutiyet sokakları bir sürü kahramanlarla doldurdu.

Küçük adamların kurtarıcı ve kahraman rolünde gözükmeleri topluma felâketten başka bir şey getirmez.

Nitekim İmparatorluğu batıranlar işte bu küçük kahramanlar oldu.

İkinci Meşrutiyet bizde, aynı zamanda, sokak adamlarının devlete musallat olduğu bir devirdir. Getirilen Meşrutiyet «Sokak adamı meşrutiyeti» savunufan hüsrâ, yet, sokak adamının hürriyeti idi.

İkinci Meşrutiyet sokak adamları devletin başlangıcı idi. Bu sokak adamı, ne «Osmanlı» ne de «Halk» tı. Bu, milletlerin yıkılış devirlerinde ortaya çıkan «çıkarcı bir tip» tir. Bir takım köksüz kavramları, klişe deyimleri kendisine kalkan edindir.

Sokak adamı devletini sokak adamı basını savunur. Sokak adamı basını da İkinci Meşrutiyetin yadigarıdır.

Sokak adamı, hangi şekli ve

şartlarla olursa olsun, devlet postuna oturdu mu, Devletin halk nazarında değeri küçülür. Kanunlar işlemez olur.

Sokak adamı ancak anarşik bir ortam yaratır. Politikası şirretliğe, edepsizliğe ve iftiraya dayanır; ve «Devlet adamı» küçük bir kasaba memuru seviyesine düşürür. «Sokak adamı demokrasisi» ile «Halk adamı demokrasisi» ni bir, birine karıştırmamak gerekir. Çünkü Halk adamı, halk lideri olmak başka, sokak adamı olmak yine başkadır.

Sokak adamları demokrasiyi savunurken, kendilerini savunurlar. Halk adamları demokrasiyi savunurken toplumu savunur. Bu yüzden, sokak adamları demokrasisine karşı olanları, sokak adamlarının ve onların çıkartkanlığını yapan çıkarıcı basının her türlü suçlamalara uğratmasından daha ha tabii bir şey yoktur. Sokak adamları için en tehlikeli düşman, halk adamlarıdır.

Halk adamları derken burada halka önderlik eden, halkın mutluluğunu, kendi mutluluğu ile birleştiren insanı anlıyorum.

Milli Kurtuluş hareketi yalnız dış düşmanı değil, aynı zamanda sokak adamını da politika alanından tasfiye etmişti. Kurtuluş savaşının lideri Mustafa Kemal, «Sokak adamının devleti» yerine «Halk adamının devleti» ni kurmuş; sokak adamının politikası yerine «Halk adamının politikası» getirmişti. Onun kişiliğinde yepyeni bir «Devlet adamı» ortaya çıkmıştı. Onun devlet kadrosu «Halk adamı kadrosu» idi.

Gerçekte bugün iki kadro iki türlü demokrasi anlayışı mücadelesinde halindedir. Bunlardan biri Mustafa Kemal'in halk kadrosuna dayanmak ve halk adamının anladığı gerçek demokrasiyi kurmak isyenyenlerdir. Bunlar için «Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir». Mutluluk, milletin mutluluğudur.

İkinci kadro, Mustafa Kemal'e karşı olan sokak adamı ile Osmanlı döküntüsüdür. Bunların anladığı demokrasi, Osmanlı ile sokak adamının rekabeti esasına dayanır. «Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir» prensibi, bunların anlayışında, çıkarıcı, Osmanlı tipi ile yaygaracı sokak adamı arasına bölüşülmüştür.

Şahinoğlu, olayın «büyük bir kaçakçılık olduğunu» söylemesi üzerine tahkikata başlamasının 3 üncü gününde acele kaydıyla İstanbul'a tâyin edilmiştir.

Dosya bu suretle aylarca sümen altında kalmış ve sonuna da dosyayı devralan müfettiş Mazhar Kısacıkoğlu'na askerlik görevine çağrıldığı gün vak'a mahalline gelmiştir.

Kısacıkoğlu şu kararı vermiştir:

1) Olay bir kaçakçılık olayı değildir.

2) Tankın kuruluşundan bu yana ilk defa açıldığı kabul olunacaktır.

3) Şirketin sözlü beyanı aynen ve onların lehine kabul olunacaktır.

4) Damıtılan malın en düşük rayiçten vergi ve resimleri alın makla yetinilecektir.

Müfettişin kararı doğru değildir. Şöyle ki:

1) Şirketin bu tankı her altı ayda bir açıp içinde biriken malı aldığına dair dosyasında yazılı beyanı vardır. Bu bakımdan kuruluşundan bu yana ilk defa açıldığı kabul olunamaz.

2) Sözlü beyan hiçbir zaman yazılı beyanı bozamaz. Zira Şirketin sözlü beyanı yazılı beyanından sonra verilmiştir.

3) Akdine sadakat gösterme yen firmalardan ya da diğer mükelleflerden verginin en yüksek haddi alınır.

4) Hâdise bilirkişiyi gerektiren haldedir. Bu tank hakkındaki hiçbir müfettiş resen karar sahibi değildir. Zira mahiyeti tekniktir. Buna dair Gümrük mevzuatında madde vardır.

5) Mahalli Gümrük İdaresi'nin Eski Başmemuru bu tankı kontrol altına almamakla ve 933 yılından 1962 yılı sonuna kadar ürettiği malın vergilerini aramamakla hazinenin zararına çalışmıştır. Bu sebeple suçludur ve olayı tahkike memur edilemez.

6) Kurşun mühürlerin sökölmesi, Şirketin taahhüdü gereğince antrepusunun kapatılmasına kâfi bir suçtur. Sorgusu yapılmalıdır.

7) Hâdise iki başlı suçtur ve müdafaa kabul etmez bir kaçakçılıktır.

8) Tankın damıtma nisbeti hesaplanmamıştır.

Mobil benzin deposu
Kaçakçılık ihbar edildi

SOSYAL YAYINLAR No: 6

Günümüzün en önemli kitabı

KAPİTALİST EKONOMİNİN TENKİDİ

Yazan: Jean Baby

Bütün aydınların, İşçilerin Sendikacıların, Öğrencilerin her zaman baş vuracakları temel kitap

ÇIKTI

Flatı: 730 Kurş
P. K. 716 İSTANBUL
YÖN — 103

Demokratik gelişmemizin başarıya ulaşma problemleri

Bahri SAVCI

Türkiye için tarihsel akım, demokrasiyi göstermektedir. Yalnız bunun, güçlükleri vardır. Ayrıca, bu akımı durduran sebepler vardır. Bu güçlükler ve sebepler yüzünden de, bugün demokrasimiz, «bugünkü kendisi» ne, tekabül etmeyen üç akım ortasında. Bu sebeple, demokrasi gelişmemizin başarıya ulaşması, bugün, hem genel olarak Batı demokrasisine; hem de özel olarak, onun içinde Türk demokrasisine has bazı problemler ve zaruretlere ortaya çıkarmaktadır. Şöyle ki:

1 — Esas problem: Meclis - Halk Ayniyetini takviye:

Demokrasi gelişmemizin bugün kü safhasında, kendini ilçe vazedem, yerleştiren bir gerçeği tam olarak görmemeğe imkân yoktur:

Türkiyede artık, iktidarlar, halk rızasına, halk temelinde dayanamaz. Bunun da siyasal ve hukuki yolu, iktidarların muhakkak ve muhakkak devri, genel, samimi, dürüst eşit, parti rekabetine dayanan seçimlerden çıkarılmasıdır. Devri, genel parti rekabeti, eşit seçimler, halk rızasını ifade eden bir safhadır. Bu şartlar altında yapılan seçimler Meclise hükümet etmeyi üzerine alacak bir grup ile, hükümet etmeyi denetleyecek bir diğer grubu getirir. Birbirinin alternatifleri olan; karşı - karşıya geldikleri ve böylece bir ikilik teşkil ettiler. Halde, birbirini tamamlamaya, devlet görevinin yasama ve yürütme safhasını gerçekleştiren bu iki grup içinde demokrasinin halk rızası, halk temeli yaratmak vardır. Halkın, «direksiyona katılma» rızası, Meclise, bir «muafakat grubu» göndermekle; denetleme, «direnme» rızası da, gene aynı Meclise bir «muhafefet grubu» göndermekle tecelli eder. Bu suretle, Meclis, «direksiyon» ve «direnme» ameliyelerini biriktirir. İhtiva eden modern anlamda «hükümet etme»nin tecelli ettiği alan olur. Yani Meclis, halkın, hem «direksiyona katılma», hem «direnme» şeklinde belfiren rızasının gerçekleştiği yer olur. Bu suretle de, Meclis - Halk ayniyeti kurulmuş olarak, demokratik siyasal iktidar olayına hukuki dayanak meydana getirilmiş olur.

Fakat, sıhhatli bir demokrasi, bu şekli hukuki dayanağı, realite nin de dayanağı haline getirmek le mümkündür. Bir demokraside, iktidarın devri, genel, eşit seçimlerden çıkması, ona, hukukî açıdan halk ile ayniyet kurmasını sağlamış olur. Fakat, demokrasinin sıhhatli olması için, bu ayniyetin, gerçeğin, sosyal realitenin

de ayniyeti olması gerekir. İşle bizim demokrasimizin, bu noktada takviyeye ihtiyacı vardır. Bir başka deyimle, bizim demokrasimizde hukuki ayniyet açısından tablo yerindedir: Devri genel, parti rekabetli, eşit imkânli seçimlerle, halk Meclise, bir «direksiyon» grubu ve bir de «direnme» grubu nu, kendi rızasının ifadesi olarak göstermektedir. Fakat, her iki grup da, yukarıda anlattığımız genel davranış göstermekle; yaygın hürriyetli, halkın maddi ve mânevî varlığının, ihtiyaçlarının, Batılı içtimai terakki istikametindeki toplumsal adaleti gerçek aspirasyonlarının altında bir halkçı idee uygulayamamakla, bu hukuki ve siyasal ayniyet, aynı derecede sağlam olarak sosyal realitenin de ayniyeti haline gelememektedir. Binaenaleyh, demokrasi gelişmemizin ortaya koyduğu zaruretlere bir olan esas problem; bu anlamda olmak üzere de, Meclis - Halk ayniyetini takviye problemidir. Böyle bir takviye, genel oyu, statükoyu muhafaza esasındaki merkezlerin etkisinden, tekellinden kurtaracak; statükoyu muhafaza esasının dışında, demokrasimizin yaşama imkânlarını arayıp bulan ve gerçekleştiren merkezlerin etkilerini getirecektir. Demek ki, oy vetresinin muhafazası tekellinden kurtulup, reformcu akımların tesiri altında girmesi meselesini bir hayli düşünmek gerekecektir.

2 — Bunun da şartı Olan Problem: Demokratik Hürriyetlerin Gelişmesini Takviye:

Burada, bunu düşünecek değiliz; ancak, bunu düşünmenin şartını göstereceğiz: Sadece, hukuki ve ona dayanan siyasal şekil olarak Meclis — Halk ayniyeti ile yetinmeyip bu ayniyeti, bir sosyo politik fenomen olarak kurmanın yolu, genel oyu, muhafazacı merkezlerin tekelinden kurtararak, onu reformcu akımların etkisini de almağa istidatlı kılmak gerekir. Bunun da yolu, yani reformcu akımların da, genel oya etkisini getirebilmenin de yolu, demokratik hürriyetleri Anayasa içi imkânlarla göre geliştirerek, bu reformcu akımların yaşamasına, şahsiyet bulmasına imkân hazırlamaktır. Ancak demokratik hürriyetlerin gelişmiş bulunduğu bir ortam içindedir ki, demokratik reformcu akımlar, Anayasa içi yani Anayasa himayesinde birer müesseseye olma imkânına kavuşur ve halka, Batılı olan içtimai terakki istikametimizin gerçekleşmesinin

şartı olan yeni aspirasyonlar, dilekler, operasyonlar teklif edip, bu hususlarda onun rızasını alır ve bu rıza da, Meclise intikal ettiği zamandır ki, Meclis — Halk ayniyeti, aynı zamanda bir sosyal realite ayniyeti haline gelebilir ve demokrasimizin sıhhati de, bu ayniyet içinde kendisini bulur.

3 — Bir zaruret: Sosyal Muhtevaya Açılış:

İnancımıza göre, demokratik hürriyetlerin gelişmesini takviye ameliyesi, zaten Batılı olan içtimai terakki istikameti - mizin muhtevasına tallük eden bu ayarlama; demokrasi eskâli içinde uygulanacak esas politikaların, bir sosyal muhteva ile dolu olmasından; bunun için de, demokrasimizin genel gidişinin, muasır Batı ve Atatürk zihniyetine uyan bir sosyal muhteva açılmasından ibarettir.

Biz, sosyal muhtevaya açılış şöyle mümkün görüyoruz: Batılı anlamında demokratik nite likte ve Anayasamız sınırları içinde kalan - yani insan haklarına değer veren çok partili siyasî eskâli kabul eden - sosyallist partilerin Meclise intikal edecek halk rızasına kanal olacak şekilde ve müessiriyette mevcut olması; hükümet etmenin «direksiyon» bölümünde yer alarak, iktidar sorumluluğu yüklenmesi...

Bu, sosyal muhtevaya açılış mümkün kılan siyasî şeklin izahıdır. Bizzat sosyal muhtevanın kendisini anlamağa gelince; inancımıza göre, bu hususta şöyle lenelilecek olanı da şöyle özetlemek mümkündür:

Atatürk ve hatîâ ittihat ve Terakki ile başlayan, fakat, Birinci Dünya Savaşı, Millî Mücadele, toplumu ve siyasal iktidarı lâsîze ve sivilize etmeğe matuf reform çabaları, milletlerarası konjonktürde hasıl olan faşizm otoritaryanizmi karşısın da kabuğuna çekilme sevkî tabiiyeleri. İkinci Dünya Savaşı gibi olaylar ve zaruretlere dolayısıyla bir türlü kıvamını bulamayan iktisadî ve sosyal toplum kalkınmamız, bazı zecrî sosyal ve iktisadî operasyonlardan yoksun kalırca, mahdud verili olmağa mahkûm kalacaktır. Çünkü, daha hakca uygulanacak bir vergi politikasına daha adil bir gelir dağıtım sistemine, daha geniş siyasal güvenliklere ulaşamayacaktır; büyük mahrumiyet bölgelerini kalkındıracak geniş yatırımlara gidemeyecektir; Anayasamızın halkımıza ta

Yitik kuşak

Raif ERTEM

30 yaşına kadar olan bizler yitik kuşakız. Kurtuluş savaşından yeni çıkmış du-mamı tüten harabe yığınları içinde yalınayak bir çocukluk geçirdik. Arkasından İkinci Dünya Savaşı'nın korkulu günleri. Çocukluk hatıralarımızı kurcaladığımız zaman ağınların içinde ayaklarımızı kemiren pireler, silinmeyen en derin çizgiler olarak yaşıyor. Sonra top sesleri, kurt ulumaları, nın yanında uykularımızı bir de bunlar bölerdi. Korkulu rüya görmüş gibi kulaklarımızı kabartır, uğultuları dinlerdik.

Sonra büyük gürültüler çıkaran bir araba geldi köye. «Otomobil gelmiş» diye heptimiz toplandık başına. Biraz daha yaşlılar «Acaba kaymakam mı geldi» diye birbirlerine soruyorlardı. Değil. «Nâhiye Müdürü değil» Kim gelmiş olabiliirdi? «Demirkıranlar» dediler. «İsmet Paşa Demirkıranı kurmuş». Nutuklar atıldı. Sigara paketleri gösterildi. Ağladılar, ağlattılar ve geldikleri gibi büyük gürültüler çıkarak gittiler.

Birkaç gün sonra afişler geldi Kocaman bir ef, altında «Yeter söz milletindir». Şiirler, beyitler birbirini kovaladı. Hepimiz biraz ayet gibi bunları koyunlarımızda sakladık. Bir ümit dalgası sarmıştı hepimizi.

İşte DP'nin gelişti böyle olmuştu köye. Atılan nutukların arkasında, ki iyi günleri düşünür, küçükük dünyalarımızda bizi bekleyen işlerin sorumluluğunu duyardık. Onların, otomobillerinin çıkamadığı yerlere bizler merkeplerle çıkıyorduk. 1950 seçimleri böyle kazanıldı. Bayram yaptık. Günlere oy verdik.

Sonra köy birden ikiye ayrıldı. Köydeki bakkallardan biri DP'yi tuttu, diğeri CHP'yi. Ardından bir kavgadır başladı. Yol kesmeler, adam dövmele, akrabalara bir birlerine düşman oldular. Kavgalar ayrıldı. Selâmlar kesildi. Oldu mu sana iki cephe. Köşe başlarını tutanların her işi görüldü, diğerleri daha perişan duruma düştüler.

Bütün şiirler, beyitler ağıt oldu, kalkan eller şamar gibi suratsız indi. Sigara paketlerini kaldıranlar milyonlar oldular, her mahallede 15 milyon türedi, tabii bu milyonlar hiç köye gelmedi.

Artık küçük dünyamız büyümüştü. Üniversite sıralarına girdik. Olayların içine daha iyi imiştik

Huzursuzluğumuz bir o kadar daha büyümüştü. Ümidimizi CHP'ye bağladık. CHP'nin en ateşli kadrosu olduk. Köy kahvelerinde biz konuşuyor, meydanlarda polisler. le biz köşe kapmaca oynuyorduk. İnönü'nün nutukları kuvvet kaynağımız oldu. Fakat bir yere gelip onlar da duruyordu. Gençlik en son şöyle düşündü: «Düşündük lerimi ancak ben yapabilirim». Tekrar başa döndü tâ Atatürk'e.

İşte bundan sonra mücadelenin şekli değişti. Artık dişe diş, tırnağa tırnak bir kavgaya başladı. Gerici hareketleri tel'in ettik diye karakollara götürüldük, Atatürk'ün nutkunu dağıttık diye emniyette günlerce dayak yedik. En son bardak taşı. Sokaklara döktük. Kan aktı. Gözlerimizin önünde ar kadaşlarımız öldü. Göz pınarları, mızda kuruyan yaşlarla hastahanelere gönderildi.

27 Mayıs sabahı yeni bir ümit daha doğdu. Hepimiz sokaklara döktük. Bu başka bir döktülüştü. 1950 seçimlerini kazandığımız gün gibi... Her şeyden önce gün bizimdi. Kanımız pahasına kazanmıştık bu günü. Akan kanlarımız üzerinde yükselmışti bu hürriyet ağacı. Onun kökünü biz sulamıştık. Kaybolan ümitlerimizi tekrar kazanmıştık böylece.

İşte gençlik 27 Mayıs devrimini üzerinde bunun için çok hassas. 27 Mayıs, Atatürk devrimlerinin tekrar galip gelmesi, 27 Mayıs'ın, sanca yaşamaya hak kazandığımız günlerin tekrar başlangıcı, 27 Mayıs «Geir kalmış ülke» adı altında eski sömürücü devletlerin pazarlık konusu olmaktan tekrar kurtuluşumuz. Hayşiyetimiz. 27 Mayıs hayata yeniden bağlanma ümidimiz.

27 Mayıs bütün kurumlarına getirdi. Getirdi ama oralar kimler oturdu? Gidenlerin eşleri, kardeşleri. Bir kampanya aldı yürüdü. Neredeyse 27 Mayıs'ın her bir köşesine Vatan haini olacağı. Parti mitinglerinde Emeksalın seçti düş tülü yerde yükselen hayrak dire gine tükürdüler. Öte yandan yöneticiler gene kırsal politika çekişme lerine daldılar. En çok güvânlıklarımız bile devrimlerden rötüş yapmaya kalktı. Halk gene orada unutuldu. Benim köyüm gene karanlıklarına gömülmüş kara kara düşünüyor.

İşte bunun için bizler yitik kuşakız. Üstüste kaybettığımız ümitlerin yakutunu altındayız.

midığı geniş hizmetleri noksan-suz ve Batı medeniyeti ölçülerine, insanlık haysiyeti duygularına denk olarak vermek için gereken maddî gücü elde etme zarureti dolayısıyla. Devlete verim getiren yatırımları yapamıyacaklar. Günümüzde, Devleti, iktisadî plânlamaya daha fazla ilmek; iktisadî ve sosyal hakları sağlayarak, iktisadî ve sosyal kalkınmayı daha geniş ölçüde gerçekleştirmeye daha fazla kabiliyetli kılmak gerekir. Bu ise, vergi, gelir dağıtım, sosyal güvenlikleri az

tırma, yatırımı çoğaltma konularında ciddi rasyonalizasyonları gerektirir. Sosyal muhtevaya açılış, böyle bir politikayı benimseme demektir.

Böyle bir politikayı benimseyip gerçekleştirebilmek için önce, yukarıda gösterildiği üzere demokratik nitelikteki sosyalist partilerin mevcudiyeti yo luydu, halk rızasını, bu yollar da kanallıze etmeyi başarmak aynı zamanda da, halk rızasını bu yolda faal kılabilmek için, bu partilerin iktidar sorumluluğuna katılmalarını mümkün kıl mak lazımdır.

"Türkiye, Avrupanın Maliye boyunduruğu altındadır,

Doğuda yükselecek medeniyet

Türkiyede endüstrinin gelişmesi, gerek memleketin gerek halkın ilerideki gelişmeleri için esastır. Bu itiraz ve tereddüt kabul etmez bir gerçektir. Eski Türkiye günden güne geçmişe doğru yürüyerek kaybolmaktadır. Bundan dolayı memnuniyet veya keder duyulabilir, fakat bu yoldan geri dönmek imkân dışındadır. Kırın Savaşı, eski temellere şiddetli bir darbe vurdu. O zamandanberi Avrupa medeniyeti, Osmanlı ülkelerine sokularak bütün politik ve dinî engellere rağmen memlekette sosyal bir devrim vücade getirmektedir. Bunun sonucu olarak öyle bir durum ortaya çıktı ki, hatta bu gün, bu memlekette eskiliklerin savunulması ve korunması bile yeni va sitalara muhtaçtır.

Artık yeni bir tarzda yaşamak gerekiyor. Fakat bunun için eski medeniyetin geriye kalan eserlerini manvetmek, Avrupanın vermekte olduğu şeylerin hepsini toptan kabul etmek gerekmez.

Biz bugün gayet büyük ve tarihi bir savaş karşısında bulunuyoruz. Batı ve doğu medeniyetleri birbirleriyle çarpışmaktadır. Avrupa medeniyeti daha pek gençtir. Eğer bu medeniyete belli bir renk veren vasıfların meydana geldiği zaman hesap edilirse, Avrupa medeniyetinin geçirdiği yüzyılların sayısı Asya medeniyetinin yaşadığı bin yılların sayısından az çıkar. Doğu medeniyeti Avrupada daha çok araştırıldı, Avrupanın doğu felsefe, din ve edebiyatlarından bir çok fikirler alındı, bu gün Avrupaca nüz tasarlanmakta olan şeylerin doğuda çoktanberi bilindiği gerçeğelmektedir. Bundan da anlaşılıyor ki, Avrupa ile doğu arasındaki savaş, doğu medeniyetinin bütününü ile yıkılması ve onun yerine Avrupa medeniyetinin konulması ile de-

ğil, bu iki medeniyeti neserleri birleştirilerek yeni bir medeniyet vücade getirilmekle son bulacaktır. Bu gün bir Avrupalı, Asyalı bir adama pek yüksekten, gururla bakmakta olduğu gibi, bir doğulu da daima kendisinin, Avrupalı tarafından tahki edildiğini sanmaktadır. Bununla birlikte ben eminim ki, gelecekte henüz parlamakta olan ve hiçten koca bir insanlık medeniyeti vücade getirip de onu çok yüksek bir felsefe derecesine çıkaran doğu milletleri, batının gelişmiş kuvvetlerinden faydalanarak bütün dünya medeniyetine yeni ülküler, yeni renkler yeni kuvvetler katacaklardır. Doğuda yükselecek medeniyet, Avrupanın şimdiki medeniyetine elbette uygun düşecektir...

Ben de bu sözlerimin ileride bir tarihi gerçek olacağı düşüncesiyle öğünüyorum.

İki esirlik

Bu böyle olmakla birlikte, bu gün Avrupa, Asyayı esirliği altında tutmaktadır. Ben Avrupadan söz ettiğim zaman, resmî Avrupayı yani bugün Avrupada hüküm sürmekte bulunan hakim sınıfları kasdetmekteyim. Bizim burada bahsini edeceğimiz Avrupa, kendisi ile ilgisi bulunan memleketleri kendi sermayesi sayesinde esirliği altına alan «kapitalist» Avrupadır. Çünkü bu gün bütün Avrupada ve büyük endüstriye sahip olan diğer memleketlerde «sermaye hakimliği» ile onun baskısı ve esirliği altında ezilmek te olan halklar arasında bir kavga vardır. Halkın çoğunluğu ile sermaye sahipleri, birbirlerinden farklı, menfaatleri birbirine ters iki ayrı sınıf teşkil ediyorlar. Büyük endüstri memleketlerinin iç çekimleri, Avrupa ile Asya arasında görülen çarpışmalar, yirminci yüzyıl tarihinin temel belirtileridir.

Ben bu makalemde Osmanlı devletine dahil olan sermayelerin memleketi ne suretle iktisadî esirlikleri al-

tına aldıklarını, muhterem «Türk Yurdu» sütunlarının müsaadesi ölçüsünde Burada birbirinden ayrılacak iki göstermek isterim.

Şey vardır: Bunlardan biri, doğrudan doğruya Avrupalıların sermaye ve bilgi eihetinden üstünlükleri sonunda kendiliğinden meydana gelen iktisadî esirlik, diğeri de avrupalı sermaye sahiplerinin Osmanlı devletini iktisadî esirlik altına sokmak hususundaki kasd ve emelleridir. Geçen makalelerimin birinde devlet borçlarının çoğalmasi üzerine, büyük ölçüde faiz ödenmesi lâzım geldiğinden, her yıl Osmanlı devletinden büyük sermayelerin Avrupa bankalarına akıp gitmekte olduğunu söylemiştim. Alınan borçlara faiz ödemek tabii gereklidir. Fakat ortada diğer bir gerçek daha vardır ki, o da borçlanmaların pek ağır şartlar altında yapılmış olmasıdır. Bu durum, Osmanlı devletinin bazı borçlara % 13 faiz ödemesini, en sonunda iflâsa sürüklenmesi sonucunu vermiştir. Bu devlet 1876 yılında, yani borçlarının ödenmesinden âciz kaldığı sırada öyle bir durumda bulunuyordu ki, kendi borçlanmalarının sermayeleri ve faizleri için yılda 14 milyon Osmanlı lirası ödemesi gerekiyordu. Halbuki devletin bütün geliri ancak 20 milyon Osmanlı lirası idi. Memleketin bu yolda yaşaması tabii imkânsız idi. Bu gerçe-

ği kabul etmek zorunda kalan Avrupa maliyecileri, Osmanlı devletini bu duruma getirdikten sonra kendisine karşı güya uygun ve anlayışlı davranmanın yolunu tuttu...

Devlet içinde devlet

Avrupanın bu yolda davranması gerekli idi. Yoksa ellerine hiç birşey geçmiyecekti. Bu konuda daha fazla bilgi vermeyeceğim. 1881 yılında yazılan kesin tasfiye muhasebesi aşağıdaki sonuçları ortaya çıkarmıştır:

Parvus Kimdir?

Yazılarında «Parvus» takma adını kullanan Alexander Helphan, Batıda tanınmış bir sosyalisttir. Rus yadaki 1905 devrim hareketinde rol alanlardan biri olduğu için Çarlık idaresi tarafından Sibirya'ya sürülmüş, oradan kurtularak Türkiye'ye sığınmıştı. Buradaki Türk aydınlarının dünyanın ve kendi memleketlerinin ekonomik durumundan ne kadar habersiz olduklarını, sürgünde iken gördüğü Orta Asya üzerinde ne kadar ham hayaller beslediklerini öğrendiği zaman çağ kınığını tasavvur etmek o kadar güç değil. Kapitalizm ile emperyalizm arasındaki bağlanlılar üzerinde, çağın göre yeni olan düşüncelere dayanarak Türkiye'deki durumun açıklamasını yaptı. Onlara Namık Kemal'denberi bilinmesi gerektiği halde unutulmuş olan şu acı ve kesin haberi verdi: Türkiye, Avrupa emperyalizminin avuçlarına çoktan girmişti. O günün Türk aydınlarına sosyalizmden sık etmiye bile lüzum görmedi. Onları sadece bir «Millî Kurtuluş Hareketi» ne yönelmek, o günlerin şartları altında gerekli ve yeterli idi. Kişilik potansiyeli de ha çoğunu kavrayacak durumda da değildi. Onlara sadece memleketlerinin ekonomik durumu, karşılaştıkları en acele meseleler için olumlu çözüm yolları gösterdi. Yaptığı hesaplarla gösterdi ki, borçlar hikâyesi ve yabancı yatırımlar işi tarihte eş görülmedik bir mali dolandırıcılık ve ekonomik soygunculuktu. Üstelik Türk aydını ve halkı bunun farkında bile değildi. Türk köylüsü ve esnafının neden sefalet içinde olduğunu, neden hep böyle kalmakta devam edeceğini, genel borçlar rejimi durdukça, kalkınma için sürekli olarak hep dış yardıma bel bağlama politikasına devam edildikçe, ya

bancı sermayenin işine yarıyan liberalizm yolunda gidildikçe, Türkiye'nin kalkınmasına imkân olmadığını rakamlarla gösterdi. O bu uyarılarını Balkan Savaşı (1912) sırasında yapıyordu. Bu savaşın sonra da Türkiye'nin soyulmasına devam edileceğini anlattı. Bir yandan Türkiye'nin başına dış savaşlar açılırken, bu savaşlar desteklenirken, bir yandan da şartlar ne olur sa olsun Türkiye soyulacaktı. Zira bu ülkeye Avrupa maliyecileri hükmetmekte idi. Mesele bütün yenilgilerimizin batı eliyle nasıl hazırlandığını göstermekte idi.

O sıralarda Türkçülerin içinde ekönomi meselelerine en yakın durumda olan Yusuf Akçura, Türk iktisatçıların halk ve köylünün meseleleri üzerinde yazı yazmağa çağırıldığı zaman, hiç birinden cevap alamamıştı. Çünkü Türkçüler arasında iktisadî ilgilenen bir kaç kişi, bütün bilgilerini, batının sömürücü ekonomi uygarlığının kitaplarından aktarmışlar, bunlarda da bizim gibi milletlerin kurtuluş ve uyanmalarına yarınacak hiçbirşeye rastla mamışlardı! İşte o sırada Y. Akçura o zaman Türkiye'de bulunan yabancı bir sosyalistin yazılarını «Türk Yurdu» dergisinde yayınlamayı faydalı bulmuştu.

Parvus, o sıralarda «Tanin» gibi gazetelerde de bu konuda makaleler yayınlamıştı. Türkiye'nin iktisadî durumunu inceleyen bu öncü araştırmalar bir kitap dolduracak ölçü ve niteliktedir.

Bu makalelerden ilki 7 Haziran 1912 tarihinde çıkmış, ikincisi ise 22 Haziran 1912 de yayınlandı.

Biz burada makalelerin ilkinin günümüzün meseleleriyle yakından ilgili olmaları dolayısıyla yayınlıyoruz. İkinci makale gelecek sayıda yayınlanacaktır.

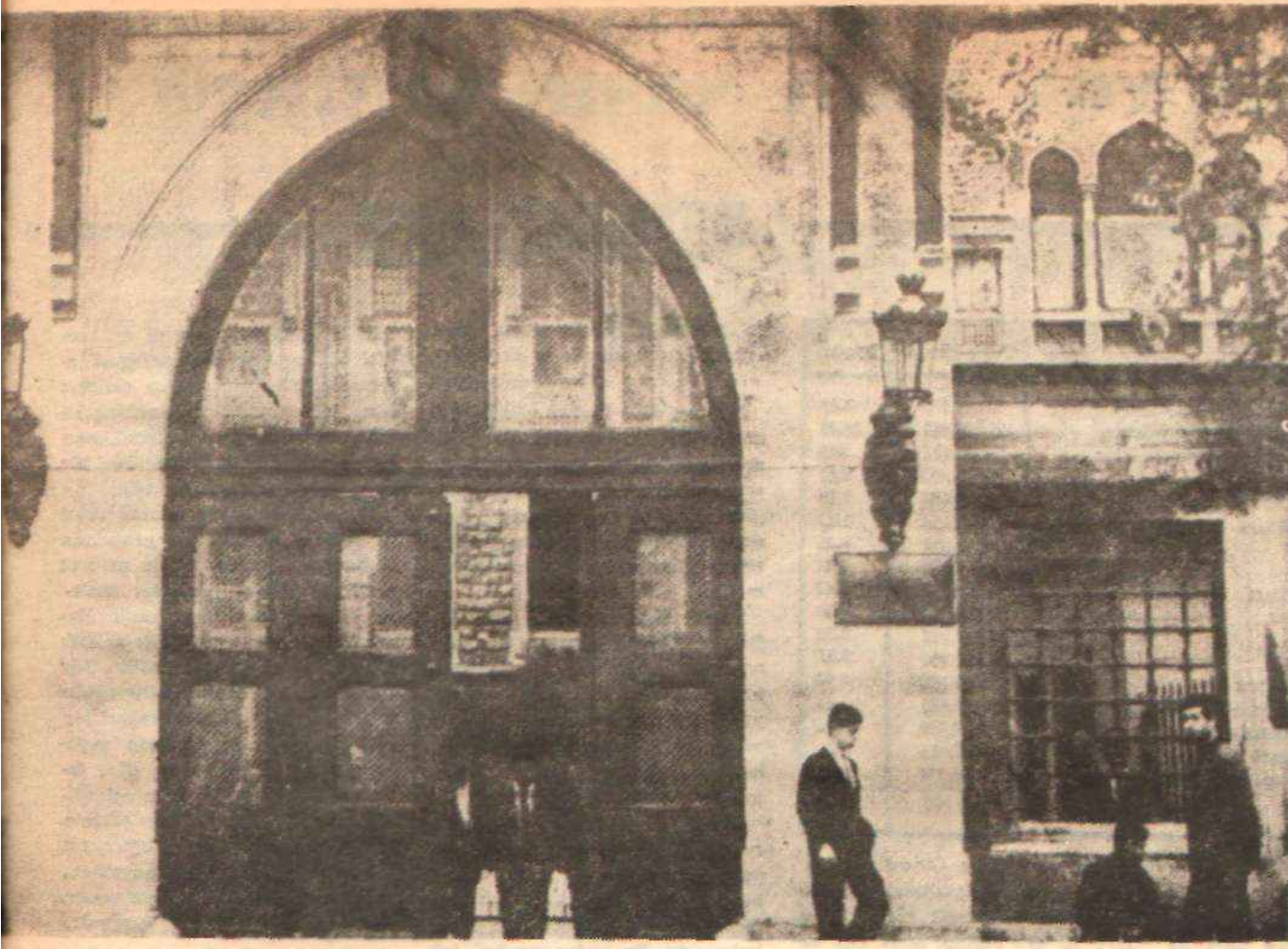
"Türk Yurdu,, neden Parvus'e başvurdu?

Türk Yurdu Dergisi ünlü Sosyalist Parvus'un ilk yazısını 1327/1912 yılının birinci cilt 15. sayısında yayınlamış. «Köylüler ve Devlet» adını taşıyan makaleyi takdim eden bir giriş bu makalenin baş tarafına, dergi adına eklenmişti. Bu girişte «... bir millet, memleketine sade askerlikle, memuriyetle sahip olamaz. Bir de temellük-i iktisadî vardır... Unutmıyalım ki, bugün bir ülkenin iktisadî istilası ile askerî istilası arasında fark maddeten pek çok değildir!».

denilmekte, derginin, Türklerin iktisadî durumlarını görüp, gösterip, ona çareler aramak, en çok önem verdikleri konulardan biri olduğu belirtilmektedir. «Türk Yurdu», memleketin tanınmış iktisatçılarına baş vurduğu halde vasaiten başka birşey alamamış, o sırada İstanbul'da bulunan Parvus Efendiyle anlaşmak zorunda kalmıştır. Troçki üzerinde büyük etkileri olan, Rus ihtilâlinde önceki bir çok hareketlerde rolü bulunan Parvus Efendi'yi belki hâlâ hatırlayan, Türkiye'de ne münasebetle bulunduğunu yakından bilen eski iktisatçılar olacaktır. O sıralarda «Tanin» ve «Jeune Turc» gazetelerinde çıkan makaleleri, onun ekonomi ve tarihi yorumlama üzerindeki bilgilerini iyice belli ettiğinden, bizim iktisatçılarımızın bilgilerinin de Türkiye'nin meselelerini araştırmada bir işe yarayacağı da belli olduğundan, Parvus Efendi, bir süre için «Türk Yurdu» yazı ailesine katıldı. O sıralarda derginin başında bulunan Yusuf Akçura Bey, Parvus'un kişiliğini yakından biliyor olmalı ki, takdimin sonuna şu notu eklemek lüzumunu da duymuş:

«... Vaki Parvus Efendi'nin iktisadî ve içtimai mesleklerinin bazı mühim noktalarına «Türk yurdu» iştirak edemese de, halkı sevmek, elden geldiği kadar fakir halka yardım etmek gibi en mühim bir esasta kendisiyle ihtilâfımız yoktur.»

Aslen Almanyada yerleşmiş, büyük mali gruplarla da ilgisi olan, Almanyanın ün kazanmış bir kaç sosyalist yayın organını kurmuş bulunan bu adam, Troçki ile bozuşup Berline dönmüş, Spartaküs ayaklanmaları sırasında ortadan kaybolmuştur.

Helen İstanbul Erkek Lisesi olan meşhur Düyünü Umumiye binası

Osmanlı devletinin 1881 yılı muharrem ayında çıkan fermana, yani iflâsına kadar olan borçları: 237.138.819 ve yıllık faizleri 14.992.377 Osmanlı lirası idi. Tasfiye işleminden sonraya kalan ise 141.505.309 Osmanlı lirası ve bunun yıllık faizleri de 2.991.344 Osmanlı lirasıydı.

Bu suretle borçlardan 95 milyon lira sermayeden, yılda faiz olarak yapılan ödemelerden de 12 milyon lira indirim yapılmıştır ki, aradaki müthiş farka bakılacak olursa Avrupa maliye cillerinin muhtekirlikte ne derece ileri gitmiş oldukları derhâl anlaşılır. Evvelce dediğim gibi bazı borçlara yıllık yüzde 13 faiz ödemek gerekmişti. Bu borçlanmaların büyük kısmı Kırım Savaşından sonra, yani 1859 yılı sonu ile 1860 yılının başında yapılmıştır. 1876 yılı, Osmanlı devleti borçlarının ödenmesinden âciz kaldığı zaman alacaklılarına, borçlarının büyük kısmını, yani borç senedlerinde yazılı fakat gerçekte kendi ellerine tamamen geçmiş sermayeleri faizlerle birlikte ödemiş bulunuyordu. Bununla birlikte yukarıda gördüğümüz gibi alacaklılar, Osmanlı devletinden daha 141.500.000 lira istemekte idiler. Ve Türkiyenin bu miktar için de faiz vermesi gerekiyordu.

Aynı zamanda Osmanlı devletinin alacaklıları, Muharrem Fermanı ile (1881), devlet gelirlerinin bir kısmını kendi hüküm ve idareleri altına aldılar. O zaman «Osmanlı Borçları» idaresi adile devlet içinde devlet sayılabilecek milletlerarası bir kurum kuruldu. O zamandanberi bu idare Avrupa'nın elinde Osmanlı devletini yalnız mali esirlik altında bulundurmak için değil, hatta siyasî esirlik altında tutmak için sağlam bir alettir. Osmanlı devletinin gelişmesi için demiryollarına olan ihtiyaç Kırım savaşında, daha çok Osmanlı-Rus savaşından sonra herkes tarafından anlaşılmıştı. Fakat memleketin en önemli gelir kaynakları «Osmanlı Borçları» idaresinde bulunmasından ve Muharrem Fermanı gereğince bu gelirlerin hepsi de borçların sermaye ve faizlerini ödemeye ayrılmış olmasından dolayı yapılacak demiryolları için garanti olmak üzere elde birşey bulunmuyordu. Garanti olmadan da demiryolları yapılamıyordu. İşler 1903 yılına kadar bu yolda gitmişti. Bu süre içinde Osmanlı devleti her bakımdan zayıfladığı halde ancak «Osmanlı Borçları» idaresinin gelirleri daima artmakta idi!

Anadolu-Bağdad demiryolu yapımında ilgili bulunan Almanya'nın 1903 yılında yaptığı müdahale sayesinde «Borçların Birleştirilmesi» adile düzelt-

meler yapılmıştır. Her ne kadar bu düzeltmeler sonunda borçların miktarı azalmış ise de, devletin yıllık ödemeleri hiç değişmemiştir. Çünkü borçların miktarları indirilirken faizleri artırılmıştı. Bu düzeltmelerden Osmanlı devleti için elde olunan bir fayda varsa, o da «Osmanlı Borçları» gelirlerinden 2.157.375.000 Osmanlı lirasını aşan mikdarın yüzde 75'inin artık kendisine verilmesidir.

Muharrem Fermanı gereğince Osmanlı devleti yeni bir borçlanmaya girişeceği zaman, Avrupa maliyecileri kendisinden şu şartları isteyebileceklerdir: 1) Borçlanma karşılığı devlet gelirleri karşılıklı olarak gösterilecek, 2) Garanti olarak gösterilen gelir kaynakları «Osmanlı Borçları» idaresine yatırılacaktır. Bu suretle «Osmanlı Borçları» idaresinin çalışma alanı gittikçe genişlemiştir.

1882-1883 yıllarında «Osmanlı Borçları»nın gayri safi geliri, 2.239.736.000 Osmanlı lirası olduğu halde, 1909 ve 1910 yıllarının gayri safi geliri şöyledir:

Muharrem Fermanı gereğince gayri safi gelir 4.543.838.000 Osmanlı lirası; yeni gelirler 2.725.419.000 Osmanlı lirası.

Borçlandırma politikası

Velhasıl «Osmanlı Borçları» gelirleri kuruluşundanberi üç mislinden çok artmıştır. Bugün bütün devlet gelirlerinin 1/4 ü bu idarenin eli altındadır. Bu idare o kadar büyük bir kurum halini almıştır ki, kendisinin yıllık masrafları 700.000 Osmanlı lirasını aşmaktadır. Bu gün bu idarede 4000 kadar memur çalışmaktadır. «Osmanlı Borçları» idaresi hesabına yaşamakta olan bu adamlar, bu kurumun menfaatlerini gözetmeğe mecburdurlar.

Bu suretle Avrupa sermayesi, elini Türkiyenin ta içine kadar uzatarak kalbini pençesinin içine almıştır. Osmanlı devleti ilerlemek teşebbüsleri nin hepsinde bu pençenin baskısını duyar.

Ben bu gerçeği ileride olaylar ile ispatlayacağım. Bugün Osmanlı devletinin alacaklıları kendisinden % 4 fa-

izahıyorlar. Bu ödemeler güvenlik altına alınmış olduğundan, bu gün olduğu gibi ileride de düzenli olarak işleyeceğinde şüphe yoktur. Bununla birlikte her yıl sermayenin bir kısmı da ödenmektedir. Sermaye ödemeleri «âlelâde» ve «fevkalâde» olarak iyi yol dan yapılmaktadır. Şimdiye kadar her ikisi de düzenini asla bozmamıştır. Bunun sebebi ise «Osmanlı Borçları» idaresi gelirlerinin, sermayenin «âlelâde» ödenmesi ile faizlerin ödenmesi için gereken miktardan fazla olmasıdır. İngiliz alacaklılar vekili Sir Adam Block'un verdiği bilgiye göre, «Osmanlı Borçları»nın son iki yıldaki sermaye ödemeleri aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

Görülüyor ki, son iki yıl içinde yalnız fevkalâde olarak ödenen borç miktarı 800 bin Osmanlı lirasına ulaşmaktadır. Osmanlı devletinin bu iki yıl içinde borçlara karşı verdiği paraların genel toplamı bir buçuk milyon liraya yakındır.

Bu rakamlara bakılınca Osmanlı devletinin paraya muhtaç olduğu hiç aklı gelir mi? Bu devletin bu ölçüde para ödediğine göre kendisinin büyük ölçüde paraya malik olması gerekir. Gerçekte ise durum bütünü baska türlü görünüyor: Osmanlı devleti müzmin bütçe açığını kapatmak için durmadan borçlanmak zorunda kalıyor. Çünkü eski borçların normal ödenmesinden başka bir de fevkalâde ödenmesi, «Osmanlı Borçları»na karşılık tutulan gelirlerin, diğer masraflara harcanamaması, zaten son derece büyük olan bütçe açığını bir kat daha kabartıyor. Bu suretle eski borçları fazla fazla ödemek için yeni yeni borçlar yapmak zorunluğu ortaya çıkıyor. Ellerin de Osmanlı Borçlanmalarına ait tahvil bulunanlar, yani asıl borç sahiplerinin bu borçların ödenmesinde menfaatleri yoktur. Asıl menfaatliler, bu tahvilleri alıp satan ve alıp sattıkça belirli bir kâr elde eden bankalar ile yeni borçlanmalar yapıldıkça Osmanlı devleti üzerindeki mali ve siyasî nüfuzlarını arttıran büyük yabancı bankalaridir.

1903 ve 1904 yıllarından yani borç-

ların birleştirilmesi işlemi yapıldığındanberi, Osmanlı devleti tarafından ödenen borçların miktarı 3.709.990.000 liraya ulaşmıştır. O halde bu süre içinde yeniden borç alınan paraların 3.7 milyon lirası eski borçların ödenmesine sarfedilmiştir. Yeni borçlanmalar eskisinden daha ağır şartlarla yapılmıştır. Bundan dolayı eski borçların yeni borca çevrilmesinden meydana gelen başlıca sonuç, bu gün Osmanlı devletinin eskiye nisbetle daha çok faiz ödemesidir. Daha önemli olanı şudur ki, yapılan her yeni borçlanma yeni garantilere bağlanıyor, sonunda, Osmanlı devleti «Osmanlı Borçları» idaresinin borç ödemeleri sayesinde kendisini kurtaracağı yerde, aksine Avrupa maliyecilerinin daha çok nüfuz ve esirliği altına düşmektedir.

Borçların birleştirildiği sırada her yıl «Osmanlı Borçları»ndan yüzde 0.45 inin ödenmesi şart koşulmuştur. Ödemelerin bundan çoğu, devlet malîyesinde hususî bir iyilik hissedildiği zaman mümkün olabilecek fevkalâde birşey sanılmıştı. Yılda % 4 faizle birlikte düzenli olarak sermayenin yüzde 0.45 inin ödenmesi borsa için yeterli derece sağlam bir temel sayılmıştı.

Halbuki Sir Adam Block'un verdiği hesaba göre 1326 yılında borçların yüzde 1.6855 i, 1327 yılında ise yüzde 1.7374 ü ödenmiştir. Bu gün, borçların birleştirildiği zaman ödeme için tahmin edildiğinden dört misli para sarfediliyor demektir.

Eğer Avrupa maliyecileri borçların yalnız normal taksitleri ile yetiniş fevkalâde ödemesinden vaz geçmiş olsaydılar, geçen yıl devlet hazinesinde 390.981 lira kadar bir fazlalık bulunacaktı. Ve eğer bu paralar, yeni borçların faizlerini ödemek uğrunda harcanmış olsalar, yüzde 4 faizli dokuz milyon liralık bir borçlanmanın faizleri bu suretle tamamen ödenmiş olacaktı. Bu ise Osmanlı devletinin kendi bütçesine yeni bir yük yükletme dokuz milyon liralık bir bora alabilmesi demektir.

Abdülhamit II.

Zaten Avrupa maliyecilerinin hiç olmazsa borçların fevkalâde ödenmesinden vaz geçmeyişleri bu imkânları önlemek istemelerindendir. Avrupa maliyecilerinin asıl maksat ve emelleri, Osmanlı devletinin daima mali baskı altında bulunarak, Avrupada yeni garantiler ile, daha ağır şartlar altında yeni borçlanmalar yapmalarındır.

Ben bu satırları yazarken, Avrupa maliyecileri, kısa vadeli bir borç vererek, Osmanlı devletini kendilerine daha çok mahkûm etmek için uğraşmaktalardır. Gerek bundan ve gerekse devleti mali esirlik altında bulundurmak üzere kullanılan diğer vasıtalarla yapılacak makalemizde bahsedeceğimiz.

Yıl	Adi ödeme	Fevkalâde ödeme	Toplam
1327	228.002.000	390.918.000	618.920.000
1326	279.004.000	394.020.000	673.024.000
Genel toplam	578.006.000	784.938.000	1.362.944.000

725 MİLYON LİRA NASIL YENİR?

İhrami Soysal

Milletin
malı
deniz...

Ankara'da, Ulus meydanında Başbakan İsmet İnönü'nün arsalarının karşısında yükselen iki gök tırılmalayan binaya yerleşmiş dev bir müesseseye var. Türkiye'ye yayılmış 13 bin kişilik kadrosu, 30 milyonu cari harcamalar, olmak üzere 725 milyon liraya ulaşan bütçesi ile bu dev müesseseye, Türkiye'nin en yeni ve modern büyük yatırım kuruluşlarından biri olarak takdim ediliyor.

Teknik bir kuruluş bu. Adı Devlet Su İşleri. Kısaca, (DSİ) olarak anılıyor. Beş Yıllık Kalkınma Planımızda, 1963 Kalkınma Planında da adı sık sık ediliyor. Dolayısıyla bu dalrenin, yapacağı yatırımlarla memleket kalkınmasında büyük roller oynayacağı düşünülüyor.

DSİ, 6200 sayılı teşkilât kanunu ile ortaya çıkmış. Memleketin tabii kaynaklarından su kaynaklarının geliştirilmesini ve işletilmesini sağlayacak. 7478 sayılı kanunla, köy içme suları hakkındaki kanunla, nüfuzu 3000 den az olan köy ve kasabaların içme suyunu ve 178 sayılı kanunla askerî garnizonların kullanma suyunu temin işi de bu kuruluşa verilmiştir.

Milyonları öğüten bu kuruluş ne yapar? milyonları öğütür. Fakat milyonların gerektirdiği ölçü de yatırım yapamaz.

Yutturmaca
rakamlar

Bugün aşağı yukarı bütün gazeteleri yatırım bütçesi için'e gösterilerek, «İşte DSİ yüz milyonlarca liralık yatırım yapıyor» diye sunulmak istenen bu dev kuruluşun daha önceki bütçe tatbikatını şöyle bir gözden geçirmek, plâna umut bağlamak insanların bile nasıl aldatılmak istediklerini gözler önüne serecek tir.

1963 bütçesi 725 milyona ulaşan DSİ'nin 1963 yılı yatırım bütçesinin tasarımların karşısına yazılan tabirler ve miktarlardan kesin olarak bir sonuca varmak mümkün olmamakla beraber, geçmiş yılların bütçe tatbikatını tetkik ile bu bütçenin ne oranda yatırımlara yardımcı olacağını bulmak mümkündür. Bu inceleme yapılırken hiç unutulmayacak hususlardan biri de, yatırım olarak gösterilen miktarların içinde, işi yapan müteahhide yapılan yatırımların, yani kârların da dahil olduğudur.

Birçok hallerde, kullanacağı malın dahi DSİ den emanet alınmış müteahhidin hakiki kâr nisbetini tesbit hiç bir şekilde mümkün olmadığına göre, 725 milyonluk bütçenin ne kadarıyla fiziki yatırım yapıldığı kesin şekilde belli olmayacaktır ama, aşağı yukarı yaklaşık bir tahmin yapmak mümkündür.

1961 mali yılının bütçe harcamaları tetkik edilirse sarf kalemlerinin şöyle dağıldığı görülmektedir:

	Türk Lirası	Yüzde
Etüt, avan - proje ve araştırma işleri	11.904.915	2.19
İhale işlerinde müteahhide ödenen	156.792.907	28.88
Emanet olarak idarenin yaptığı işler	19.969.687	3.68
Tesislerin bakımı	30.761.653	5.67
Yeraltı suyu etüt masrafları	17.119.958	3.15
Makina parkı takviye ve idaresi	32.297.778	7.05
İstimlak bedelleri	44.863.809	8.26
Akaryakıt	22.924.556	4.22
Personel masrafları	82.643.168	15.22
Umumi masraflar	22.742.647	4.19
İç bono karşılığı	30.002.922	5.55
Dış bono karşılığı	1.809.000	0.33
Ankara kanalizasyonu	60.000	0.01
Köy içme suları için vilâyetlere yardım	23.969.408	4.42
Tahvil ve kredi karşılıkları	19.864.308	3.66
Çullanılmayan ödenek	18.352.053	3.38
Adli bütçeye yapılan münakale	706.231	0.14
Yatırım bütçesi	542.865.000	100.—

Bütün bu rakamlardan çıkan sonuç şu: Köy içme suları için vilâyetlere yapılan yardım da dahil, müteahhide ödenen para ile emanet usulü de dahil yapılan işler için, Yatırım bütçesi adlı cefakâr bütçenin sadece yüzde 36.98'i fiziki yatırım olarak kabul edilebilir. Kaldı ki, bu yatırım rakamları bile, gerçeği tam yansıtmamaktadır. Zira hiç unutulmamak gerekir ki bu paraların da en azından yüzde yirmisinin müteahhidler kendi kalkınmalarına harcamışlar yani kâr etmişlerdir.

Bütçenin geri kalan kısmına gelince, yani yüzde ellisinden çok daha yukarıdaki bu para sözü edilen fiziki yatırımın gerçekleştirilmesini için DSİ tarafından yapılan masraflara girmektedir.

Bu arada gözden kaçırılmaması gereken noktalardan biri de, DSİ tarafından yapılan emanet işlerin bütçeye göre hemen hemen hiç mesabesinde olmasına karşılık, idarenin akaryakıt masrafı olarak bir yılda 23 milyon lira, makina parkının takviyesi ve idaresi için de 38 milyon lira harcamak zorunda kalmıştır! Yani idare bizzat yatırım pek yapmadığı halde, muazzam bir makina masrafı yüklenmektedir. Bu makinalar müteahhidlere ödünç verilmektedir.

Şimdi bütün bunları gördükten sonra, sıra mukadder soruya gelmektedir: Bir yatırım müessesesi olarak memleket ekonomisine bütçesinin ancak ve ancak üçte biri kadar bir kısmını katabilen bu teşkilâtın produktivitesinin düştüğü nedenleri nelerdir? Gerçi, yatırım kavramı fiziki yatırımdan ibaret değildir. Fiziki yatırımları yapmak için entelektüel yatırımlara da ihtiyaç vardır. Fakat DSİ de bu miktar son derece aşırdır.

Açıklı bir takım
rakamlar daha

Devlet Su İşleri, kanunların kendisine yüklediği hizmeti ifa için faaliyetini üç esas grupta toplar!

1 — Kaynakların etüdü projelendirilmesi

2 — Projelerin realize edilmesi (inşaatın kontrolü)

3 — Realize edilmiş projelerin işletilmesi.

DSİ Teşkilâtı, merkez ve taşra teşkilâtı olarak realitelere ve bölge müdürlüklerine ayrılmıştır. Gerek merkez, gerek bölge teşkilâtındaki personel durumuna şöyle bir göz gezdirmek, randaman düşüklüğünün nedenlerini oldukça açık olarak ortaya koyar.

DSİ de bugün 13 bin kişi çalışmaktadır. Yani, bir memur ve

teknisyen ordusu. Ancak, kesin rakamlarla konuşabilmek için bir gene 1962 başındaki resmi kayıtlara bir göz atalım. Mart 1962 de DSİ de çalışan personelin sayısı 10834'dür. Bunun taşrada 13 bölge müdürlüğünde çalışan kısmı 8546, merkezdeki ise 2288 kişidir.

Bu personelin çalışma ve meslek durumuna göre dağılışı ise şöyledir:

Yüzde 11.5 Teknik personel, Yüzde 8 Hidrolog, teknik ressam, tapograf, idare amiri, hukukçu, sağlık ve muhabere memuru. Yüzde 34 makinacılar, ustalar, çarvaklar, Yüzde 11.5 Mutemet. vekiller, çeşitli hizmetliler, arsları ve evrak memurları, yüzde 18 foto grafçılar, teksiireller, matbaacılar, laşe ve inşaat işletme personeli, yüzde 15 teknisyenler, atölye ve ambar işçileri, daire personeli.

Bütün bu personelin içinde teşkilâtın beyin gibi çalışacak olan teknik personelin meslek gruplarına ayrılışı ise şöyledir:

341 inşaat yüksek mühendisi ve mühendis, 99 makina yüksek mühendisi ve mühendis, 19 elektrik yüksek mühendisi ve mühendis, 26 Harita mühendisi, 191 Ziraat yüksek mühendisi, 41 Orman yüksek mühendisi, 91 diğer mühendisler. 344 fen memurları, Tapu ve kadastro memurları v.s.

İşte bütün anormallik burada başlamaktadır. DSİ'nin başlıca görevlerinden olan etüt ve proje inşaat ve işletme işlerini ifa eden 873 kişilik bir kadroya on bin kişilik bir yardımcı kadrosu verilmesi, dünyanın başkaca hiç bir yerinde görülemez. Üstelik bu teknik personel işbaşında bilfiil çalışma ve gerçekten teknik bilgi lerinden istifade edilse, bu da bir şeydir. Ama gelin görün ki, teknik personelin de büyük bir kısmı, Genel Müdürlükte kırtasi işlerin arasına gömülmüştür.

Binası yeni yapılmış, teknik personel kadrosu çok zayıf bazı bölgelerde bile yer ve bina sıkıntısı çekildiği yolunda yapılan çıkartmeler ise DSİ de sık sık duyulur.

DSİ müteahhidlere kira ile verilen ve bir miktar da idarenin emanet yapacağı işlerde kullanılan yüz milyonlarca liralık makina parkına sahiptir. Bunların devamlı olarak bakımı, yenilenmesi ve idamesi için yapılan masraflar ise, hemen her bütçede milyonların üstünde rakamlar olarak yer alır. Üstelik buralarda çalışan personel de DSİ personelinin yüzde ellisini bulmaktadır! DSİ işleri bilfiil yapsa, mesele yoktur. Ama müteahhidin işlerinin yürütmesi için DSİ'nin böylesine ağır

ve külfetli bir yükün altına sokulması ise akıl alacak iş değildir.

Çare yok mu?

Yatırım diye Peskeş çekilen 725 milyon liranın mânâsız bir şekilde çarçur edilmesini önleyecek çare yok mu? Bu gerçekten büyük hizmetler görebilecek olan dev müesseseyi çok daha prodüktif duruma getirmek için ne yapmalı?

Teknik açıdan mesele kolaydır. Bunun için teşkilâtın bugünkü anormal ve fonksiyonu ile ilgili kalmamış olan ünitelerinin tasfiyesi, geri kalanların da etüt, plân ve proje, inşaat ve işletme grupları şeklinde toplanması gerekir.

Sonra, teknik personeli atıl duruma getiren idari kadro asgariye indirilmeli, inşaat grubu daima hizmet şekline çıkarılmalı hareketli ve geçici hizmet şekline sokulmalıdır. Bu kadro, bugünkü teknik personel statüsünün de dışına çıkarılmalıdır. Etüt hizmetlerine gelince; bunların da Ankara'da toplanmasının mutlak surette önüne geçilmelidir. Bunlar işletme hizmetlerinin çekirdeğini teşkil etmek üzere yurda dağıtılmalıdır. Nihayet, projelerin idare elindeki personel ve makina imkânlarının ıslahı ile inşaat grubuna dahil edilmek suretiyle ve devlet eliyle realize edilmesi yoluna gidilmelidir.

Bütün bunlar, «kalkınma masalı»nın gerçekleştirilebilmesi için ilk plânda ele alınması gereken hususardır. Her ne kadar iç ve dış tazyikler ve tavsiyeler inşaatın illâ da müteahhidlere yaptırılması yolundaysa da, Yatırım bütçesinin bugünkü haliyle sadece ve sadece müteahhidlere yaradığı da bir gerçektir. Müteahhidler esasın da, idarenin onların işini kontrol için kullandıkları elemanlardan daha fazla teknik eleman kullanmamaktadırlar! Bu, spesifik bir

işin başında bir kontrol mühendisi bulunmayışı ile mukayese edilmemelidir! Bu, sonuca varmak için, idarenin ve müteahhidlerin idarenin işlerinde kullandıkları personelin mukayesesine şöyle bir bakmak yeter de artar bile.

Gene şu da hatırdan uzak tutulmamalıdır ki, inşaat grubunda kullanılacak personel için mevcut statünün dışına çıkılması halinde müteahhidin organizatör olarak bütün işini yaptırdığı teknik elemanı idare de kullanabilir. Böylece belki de bugün müteahhide bırakılan kâr nisbeti kadar bir maliyet artışı ile idarenin yapacağı işlerin programlara göre tahakkuk ve hattâ yatırım vür'atının daha ekonomik bir şekilde artırılması da mümkün olacaktır.

Ama bütün bunları gerçekleştirebilmek mümkün olacak mıdır. Hiç sanılmamasın. Kâğıt üzerinde, «bu yıl da yedi yüz milyon liralık yatırım yapıyoruz» diye övünmek, iş yaptıktan, menüket menfaatlerini düşünmekten çok kolaydır. Zaten bu işleri kim yapacak. Genel Müdür mü? Tamı ya tırımların başladığı ve hararetlen diği bir sırada Müsteşarlar o.rlık te on günlük bir konferans vesile ederek bir ay Japonyaya giden bir Genel müdür, nasıl etsin de bu işlerle uğraşsın. Yardımcıları mı? İyi ama onların da bir gün aynı günlerde üç aylığına Parise uçtu. Orada tetkik ve temaslarda bufunacak.

Bütün bunları bildikten sonra, geride vatandaşa yapılacak bir tek iş kalıyor. Beş yıllık Kalkınma Planının en büyük ünitelerinden biri olan Devlet Su İşleri camiasında yapılan yatırımların gerçek yüzü bu olduğuna göre, diğer yerlerde de durum demek ki bundan farklı değil deyip kalkınma planını bir plân gibi değil bir masal gibi karşılamak. Üst mafaî lâfi güzaf...

TÜRKİYE
KREDİ BANKASI A.Ş.
SERMAYESİ 20.000.000 L.
MERKEZİ İSTANBUL

Şubeleri:

İZMİR
BEYOĞLU
ADANA
GALATA
KADIKÖY
OSMANBEY
ANKARA
BEYAZIT
EDİRNE

SAMSUN
HASKÖY
ÇAPA
KONYA
YENİŞEHİR
İSKENDERUN
BURSA
MERSİN
BAKIRKÖY

ANAFARTALAR

Her türlü bankacılık muameleleri
Zengin iktisadiyetle
küçük cari hesaplar

BİR GÖRÜŞ

TÜRK MÜHENDİSLERİ
ÇELİKBAŞ'A
KARŞI

T.M.M.O.B. Maden, Makine, Elektrik ve Kimya Mühendisleri Odalarına mensup bir yüksek mühendis topluluğundan, Çelikbaş idaresindeki Sanayi Bakanlığını şiddetle tenkit eden bir yazı aldı. Mühendisler, yanlış politikası yüzünden Çelikbaş'ın devlet sanayiini felece uğrattığını ileri sürüyorlar. İddia önemlidir ve tartışılmaya layıktır. Yazıyı bu düşünceyle yayımlıyoruz:

«Sanayiden anlamam!»

Fethi Çelikbaş tavırlarıyla, cahışkan, otoriter, gayretli bir idare amiri intibamı vermeye gayret eder. Ama, başka işler için kâfi görülebilecek bu meziyetler, teknik alanda süratle kalkınmaya karar vermiş olan Türkiye'nin bir Sanayi Bakanı için aranılacak şartların asgarisi bile olmaya yetmez.

Bu yazımız ile, son iki sene zarfında, Sanayi Bakanlığının ne hale düşmüş olduğunu ve işlerin niçin yürümeyeceğini izaha çalışacağız. Türkiye'de özel bir kanunla kurulmuş Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliğine kayıtlı 10 bin mühendis varken, içinde bulunduğumuz şu ihtisas çağında, Sanayi Bakanının, Müsteşarın, Müsteşar muavininin Sanayi Dairesi Reisinin, diğer reislerin, müdürlerin uzmanların artık birer mühendis olmaları, bir sanayi kolunda ihtisas sağlamaları gerekirken bu Bakanlığa mühendis olmayanlar dolmuşlar, kadrolara mühendis sokmamışlar, mevcudu da tıd etmişlerdir. Bu Bakanlık tasfiye etmemek, 5 yıllık Kalkınma Planı devresinde, 60 milyar Türk Lirasını denize atmak demek olacaktır. Sanayi Bakanlığı, Çelikbaşın yaptığı gibi, ağız kalabalığı ile idare ediliyormuş gibi gösterilecek bir Bakanlık değildir.

Bütçe komisyonu konuşmalarında, Sanayi Bakanlığı bütçesinin her iki Meclisteki müzakerelerinde Çelikbaş hepimiz dinlenişizdir. Bakanlığının konularına tamen hâkim olan Bülent Ecevit'ten sonra, ortaya çıkma sırasının kendisine gelmiş olması, Çelikbaş için ciddi talihsizlik olmuştur. Muhtelif partilere mensup Senatör ve Milletvekillerinin sormuş oldukları hayati önemdeki sorulara Çelikbaşın vermiş olduğu cevaplar, bir Sanayi Bakanı için gülünç denilecek kadar hafif kaçmış idi. (..... Eeee, arkadaşlar, bu işler o kadar basit değil, etüd ister, zaman ister, takdir buyurunuz şüphesiz, imkânları bir araya toplamaya çalışıyoruz, huzuruza getireceğiz...) kabilinden tekerleme ve oyalamalarla kendisine o vartayı atlatacak kadar zaman kazanmaya çalışmıştır.

Çelikbaş, Sanayi Bakanlığı için de, Genel Müdürlerle yanlış toplantılarda, bir çok kez

«Ben iktisatçıyım, endüstriden de anlamam» itirafında bulunmuş tur.

Sanayiden anlamayan bir adamın iktisat bilgilerinin, bilhassa Sanayi Bakanlığında, ne işe yarayacağı ayrıca üzerinde düşünmeye değer bir konu olmaya devam ede dursun, biz mühendislerle merak ettiğimiz nokta, T.B.M.M. de mevcut 45 partinin içinde bu işle re akb erecek bir Sanayi Bakanının nasıl olup da bulunup çıkarılamamış olduğudur.

Avrupa ve Amerika sanayicilerinin, sermayedarlarının önüne Çelikbaş gibi amatörleri çıkarmasam, onun konuya yabancılığını beş dakikada anlarız. Bu durum itimat uyandırmaz. (Ne imal edeceksin, kaç satacaksın, tanesinde ne kazanacaksın, benim param bana nasıl ödeyeceksin) diye soran ecnebiye, onun meslek diline kolayca cevap vermesi gerekir.

Sanayiın yabancı olan Bakanın memleketi kaç yönde zarar vermekte olduğunu aşağıda anlatacağız.

Çelikbaş mühendislerle ve mühendis Genel Müdürlerle hiç bir vakit anlaşmamıştır. Tıbbın bu kukun kendine mahsus bir meslek dili olduğu gibi, mühendisliğin de buna uygun mânâda bir meslek dili vardır. Sanayi Bakan olacak kimsenin bu dili bilmesi, konuşulması anlaması lazımdır. Mühendisliği bilmediği için bu meslek dilini konuşmak, söyleneceğini anlamak, tabiidir ki Çelikbaş için mümkün olmamaktadır. Kendisinde kompleksler yaratan bu halin çaresini Çelikbaş şöyle bulmuştur: Birer bahane icat ederek, Mühendis genel müdürleri işlerinin başından uzaklaştırmak onların yerine, adına idareci denilen, işin gerektirdiği teknik bilgiden mahrum bir takım kimseleri geçirivermek.

Bu politikanın sonucu olarak, Sanayi Bakanlığı Müsteşarı, muavinini, Sanayi Dairesi Reisi, Sümerbank, Şeker Şirketi, Azot Sanayi, Yedek Parça Şirketi, Türkiye Kömürleri İşletmesi, Türkiye Çimento Sanayii T.A.Ş. Genel Müdürleri, Çelikbaş tarafından işlerinden uzaklaştırılmışlardır. Memleketimiz 25 - 30 senede ancak yetiştirilebilmiş olan bu Mühendis Genel Müdürlerin hizmetinden mahrum bırakılmıştır. Çelikbaş, hizmetlerinden memleketi mahrum ettiği bu mühendis Genel Müdürlerin yerine, mühendis olmayanları getirmiştir. Bugün, Müsteşar, Muavini, Sanayi Daire

si Reisi, Sümerbank, Etibank, Azot sanayii, Çimento Sanayii Genel Müdürleri ve bunların yardımcıları artık mühendis değildirler. Her an infilak tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Azot Sanayiinde Genel Müdür, başarısız bir avukattır. Tevsili bahis konusu olan Azot Sanayiine müracaat eden ecnebi firmalar (Karşınızda konuşabilecek yetkili bir adam bulamıyoruz) diyorlar. Yeni tayin edilen bazı idareci Genel müdürler de Çelikbaşın aldıkları direktif gereğince, mühendislerin sökü nü, aşağı derecelere doğru kazımakta devam etmektedirler. Kendisine yapılan istisnalara dayanamayan Müessese müdürü Dündar Kalabaklı, Kutahya halkının ve Azot işçilerinin yalvarmalarıyla bir müddet daha yerinde kalmaya razı olmuştur. 1962 senesi geçiş planının tahakkuk edememe sebeplerini açıklayan sanayiciler sebep olarak sadece teknik eleman yokluğunu gösterdiler. Bu durumu iki senelik uğraşmalarıyla meydana getiren Çelikbaşın ta kendisidir.

Kırtasiye bakanlığı..

Sanayi Bakanlığı kademelerinde çalışan kimselerin mesleklerini tetkik ettiğimiz zaman görürüz ki Bakanın, Müsteşarın, Sanayi Dairesi Reisinin ve daha bir sürü memurun sanayi ile bir alakası, teması veya münasebetleri evvelce de, şimdi de olmamıştır. Hiç bir işin mütehassısı olmayan bu acalı kadronun kendine mahsus bir takım çalışma konu ve usulleri vardır. Bütün bu çabalarla memleket sanayinin kalkındırılması mümkün değildir. Senelerdenberi boş durduğu halde çok meşgulmüş intibamı vermeye çalışan bu adamları bir işe vermiş olmak için bunları Tapuya, Nüfus dairesine veya İstatistik Genel Müdürlüğüne aktarmak insanın aklına gelmiyor. İşte ancak onlar gittikten sonra, memleketin çok muhtaç olduğu modern bir Sanayi Bakanlığını yeniden ele alıp, Mühendislerle kurmak lazımdır.

Bakanlığın, çalışma ve yazılı cevap verme usulleri pek ötür. dır: Yazınıza Bakanlıktan ik' satılık cevap bekliyorsunuzuzdur. Bu cevap, 23 aydan evvel elinize geçmez. Cevap gelince görürsünüz ki üzerinde 7 adet paraf, 1 de Bakan imzası, Daktilo, kâtip, me mur, Şef, Müdür, Reis, Müsteşar Muavini, ve müsteşar parafı etmişler. Bakan da grup Meclis toplantılarından seyahatlerden vakit bulursa imzalamış. Devlet Sekröterine mensup olduğunuzu Jüger devaire tevsiik edecek olan böyle

bir yazıyı Sanayi Dairesi Reisi pekâlâ imzalayıp verebilecek durumda iken, evham ve korkusundan imzalamaz. Hepsini de son derece korkaktırlar.

İktisadi İşbirliği Genel Sekreterliği, iş icabı, bir takım sorular sorar. Çelikbaşın paçaları tutuştur. Bakanlığında bunlara cevap verebilecek bir adam bulamaz. İktisadi Devlet Teşekkülleri Genel Müdürlerini Bakanlığa toplar Bakanlık adına gerekli cevabı onlar doldurururler. Oysa ki istenilen bilgiler, her hafta cetveller halinde Bakanlığa bildirilmektedir. Amma, neylesiniz ki, bu cetvellerdeki bilgilere akıl erdirip te orulardan istenilen cevapları derleyecek bir babayığı Sanayi Bakanlığı içinden çıkmaz. Kırk yılda bir kere yapmaları mümkün olması icap eden bir işi de, İktisadi Devlet Teşekkülleri Genel müdürlerine gördürürler. İşte, Atom çağında, elektronik çağında, bir sürü muamele memurundan meydana gelmiş bulunan Sanayi Bakanlığının çalışma tarzı.

Maamafih, insafli olmak lazım. İtiraf etmemiz gerekir ki, Sanayi Bakanlığının çok esassı olan ve mükemmel çalışan servisleri de yok değildir. Meselâ:

Yalnız Müfettişler çalışıyor!

Sanayi ile ilgisini kaybetmiş bu Bakanlığın işlerine biraz canlılık verebilmek için, gerekli miktarda mühendis tayin etmeğe yanlız de, ona karşılık teftiş da. iresine bol bol müfettiş muavini alınır. Bu muavinlerin en istidatlıları, mühendis genel müdürler aleyhindeki uydurma ve düzmece ihbarları, mahalline izam edilerek, aylarca ve aylarca kapıcı, odacı, hademe, soför, ve işçileri görünüşe göre sorguya çekerek, taziyik ederek, incelerler. Sonucunu da Çelikbaşın verdiği direktife uygun bir tarzda bağlamakla görevlendirilirler.

Verilen direktife tam uygun bir rapor tanzim edilemezse, onun yerine, bu işin daha tecrübelileri Çelikbaş tarafından birbiri ardı sıra heyetler halinde gönderilir. Ta ki, Türkiye Cumhuriyetinin sanayiini kalkındıran Çelikbaşın direktiflerine uygun bir rapor ele gelsin.

Mühendis Genel Müdürler, bu metotla harcamır. Yerlerine mühendis olmayanlar gelir.

İktisadi Devlet teşekküllerinin başında mühendis bırakmamış olan bu Fethi Çelikbaş ile 5 senelik Kalkınma Planı değil, sadece, bu memleketi yerin dibine batırma planı uygulanabilir. Yok 60 milyarlık kalkınma planı için 20 bin mühendis yetiştirmek lazım. Planı uygulamaya başlanmadan evvel bunları yetiştirmek gerekirdi. Ne münasebet efendim.

Ankaranın ve fabrikaların havaya uçmamasını garanti edebilecek bir Mülkiyeli bulunabilse onu da Makina Kimyanın başına genel müdür yapmak ne iyi olacak? Maamafih, Çelikbaşın eski büsusi kalem müdürü makina kimyogel müdür idari yardımcılığında hele biraz pişsin. Ne de olsa adam jandarmadan yetişme harp sanayii uzmanı diye pekâlâ lâne edilebilir. Mühendis İhsan Mocan yerine idari yardımcı Nafiz Etibanka uymadı mı? Çimento Sanayii Genel Müdürü Yüksek Mühendis Seyit Ulubay'ın yerine idari yardımcı geçirilmedi mi? 5 senelik Kalkınma Planının sabotajcısı, hiç şüphe edilmesin. Fethi Çelikbaşdır.

Fethi Çelikbaşın ihtisasa saygı derecesine bakın. Bakanlık teftiş heyeti reisini âlet olmaç: diye, tutuyor Enerji dairesi uzmanlığına tayin ediyor! Yani, Enerji

daireesindeki uzmanhğa, Elektro teknik ve kuvvetli akım uzmanı bir yüksek mühendis getirmiyor da, o kadroyu kendisine usaklık etmiyen müfettişe sürgün yarı olarak kullanmak için boş yutuyor. Sizler de Etibankın 1962 elektrifikasyon yatırımı niçin yüzde 30 da kaldı diye kafa yoruyor sunuz! Bu izahatımızdan anlaşılacağı üzere, Çelikbaşın idaresinde, ki Sanayi Bakanlığının, memleket sanayisini kalkındırmak ile bir alakası kalmamıştır.

Çelikbaşın piyasadan öğrendikleri, Devlet Sanayii hakkındaki tutumu.

Çelikbaş 27 Mayıs inkılabı clunca, Halk Partisine sığınan işçilere gün doğduğundan, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasına başkan yapıldı. İşte bu vakti saadette ne ler öğrenmedi neler: 5 kuruluş plâstik ile kadın manto düğmesi yapıp tanesini 40 liraya satar yahudilerle tanıştı. Eski otomobil lastiklerini toplayıp gazhane katranında erittikten sonra, oradan bir hafta bile dayanmıyarak köylünün giydiği galosları yapıp bir kısmı kauçuk sanayicilerini gördü. İmal ettiği bir takım uydurma beton demirleriyle vatazdaşların hayatını ve milyonlarca lira lık millî inşaatı tehlikeye sokan haddehanelerin ancak Karabükte işletmelerinin sırtından tıpkı (bir bit gibi) geçinip yaşayabildikleri ni ve bu uydurma tesislerin Karabükten kütük alabilmek için bir (Devletin nüfuzuna muhtaç, olduklarını anladı Etibankın bakırını elinden krediyle (!) çekip alabilmek için, uydurma husu-i teşebbüs bakır sanayinin, iltimasçı olarak, araya sokacak mütezil adamlar aramakta olduğunu öğrendi. Ve daha çok enteresan şeyler keşfetti. Meselâ İthalatçıların, bu memleketi sanayii kurdurmayarak ithalatın devamını sağlayacak kimseleri tatmin edeceklerini, Hele Demirperde gerisi memleketlerin Türkiye ile ticaret işlerinde kendilerine yardımcı olacak kimselere karşı yapacakları fedakârlıkların sonusuz olduğunu öğrendi. Sonra da koalisyönün kabinelerinde, İsmet Paşanın mü samahasıyla Sanayi Bakan oldu. Artık hangi firmanın neye muhtaç olduğunu, bu isteklerin hangi yoldan karşılandığını biliyordu.

Tek bilmediği, kendisinin ne itiraf ettiği üzere sanayicilikti. Hele Devlet sanayiciliğinden Çelikbaş, hiç mi hiç hoşlanmıyordu ve anlamıyordu.

Bir örnek verelim: Karabükte Yüksek fırındaki muvakkat bir arızadan dolayı iç piyasaya had dehanelere bir iki hafta kütük veremiyeciktir. Yaşasın bu fırsat! Rusya'dan 8000 ton kütük ihali için tez elden bir anlaşma, İstanbul bulda bir tüccara tek elden satış hakkı, azıcık ta karaborsa derhal gerçekleşir. Bu Ticaret Bakanlığının işi demek, Sanayii korumak ve geliştirmekle görevli Bakan elbette kurtarmaz.

Devlet Plânlama Teşkilatı İktisadi Devlet Teşekküllerine ait makina fabrikalarının yüzde 70 oranında boş durduğunu (Bak: Plânlı devreye giriş için 1962 yılı program tasarısı sayfa 69) rapor ederken, memleketi çarçılardolu, yüz milyonlarca lira lık İthal malı makina ve edevat girerse, boş duran, daha doğrusu Çelikbaş tarafından, boş durmaya mahkûm edilmiş olan, bu fabrikalarımız yüzünden, işsiz ve aç kalmış olan binlerce Türk genci de, bu ithal ettiğimiz mallar: Alman makine fabrikalarında imal etmek üzere, yurdu terkediş Almanyaya giderlerse, Fethi Çelikbaşın Millî İktisat ve Endüstrimize yaptığı zararların korkunçluğu daha iyi anlaşılır zannederiz.

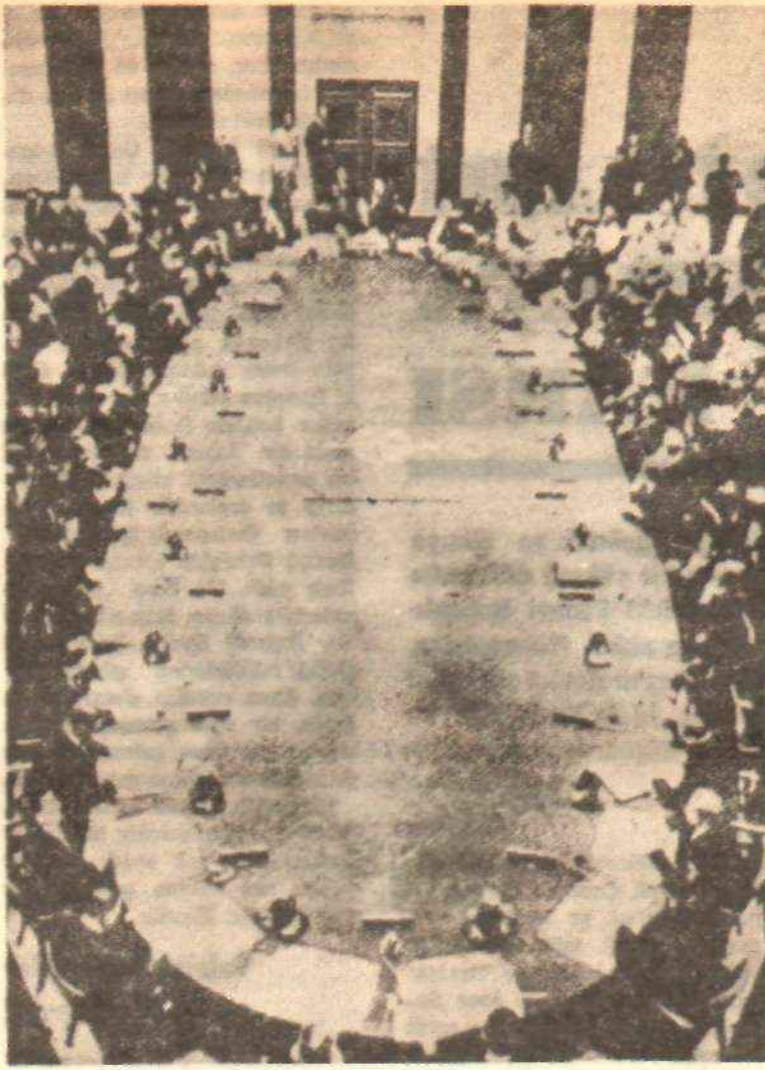
NATO

Kanada
Toplantısı

NATO Bakanlar Konseyi açık mavi bir gök altında Ottawa toplantısını geçen haftanın sonunda bitirdi. Toplantı, Kanada baharı kadar tatlı ve sakin geçti. Zira De Gaulle ve öbür NATO üyeleri arasında fırtınalar koparan NATO'nun nükleer silâhlanması meselesi, bu toplantıda ele alınmadı. Genel Sekreter Stikker, «Atomik meseleler ilerliyor, fakat bu ilerleme hakimane bir yavaşlığı gerektirir» diyerek budurumu belirtti.

Kanada toplantısında Bakanlar Konseyi SHAPE (NATO Avrupa Yüksek Kumandanlığı) emrine, İngiliz bombardıman uçakları, Amerikanın Akdenize yerleştirdiği üç Polaris denizaltısı ve Fransız taktik uçakları verildiğini tescil etti.

Her NATO toplantısından önce olduğu gibi, Sovyetler Birliği bu sefer de NATO'yu notu bombardımanına tutma fırsatını kaçırmadı. Sovyetler Birliği, konu olarak Akdeniz memleketlerini seçmişti. Büyük Devletlere ve Yugoslavya ile Arnavutluk hâric, bütün Akdeniz devletlerine gönderilen notalarda, atom denizaltılarının üslenmesi için, «4 veya 5 Akdeniz devleti» ile A.B.D. arasındaki anlaşmaların bütün Akdeniz memleketlerini tehlikeye attığı belirtiliyor ve Akdenizin nükleer silâhlardan masum bir bölge hâline getirilmesi isteniyordu.

Ottawa'daki NATO toplantısı
Pürüzlü işlere dokunulmadı

Renkli ve hisli bir üslûpla kaleme alınan nota, Kartaca ve Pompei'nin akıbetlerini hatırlatıyor ve «Polaris denizaltıları,

Vatikanın, Kudüsün, Mekke ve Medinenin duvarları yakınında dolaşacaklar» diyerek, dinî hislere hitap etmeye çalışıyordu.

Sovyet notaları, Batıda, Moskova'nın Adisababada toplantı hâlinde bulunan tarafsız Afrika devletlerini tesir altına alma gayesini güttüğü şeklinde yorumlandı ve notalar üzerinde fazla durulmadı.

Doğu — Batı münâsebetleri

NATO Bakanlar Konseyi, müted üze Doğu - Batı münâsebetlerini gözden geçirdi. Mesele, Doğu - Batı münâsebetlerini gerginleştiren üç önemli meselede nisbî bir gevşeme vardı; Berlin, Küba ve Doğu Avrupa anlaşmazlıkları şimdilik yatışmıştı, Kremlin, 5 yıldır Batıyı tehdit ettiği ayrı barış anlaşmasından artık konuşmaz olmuştu. Castro, Amerikaya karşı daha uzlaşıcı bir dil kullanmaya başlamış, Washington da Castro düşmanı Kübalıların eskisi gibi desteklemekten vazgeçmişti. Vatikan, katoliklerin durumunu düzeltmek maksadıyla Varşova ve Budapeşte Hükümetleriyle başarılı müzakerelere girişmişti. Nihayet, Be-yaz Saray ve Kremlin arasında direkt telefon hattı kurulmuştu. Bununla beraber Doğu - Batı münâsebetlerinde eskisinden daha fazla temas ve anlayış ol-makla beraber, hiç bir ciddi mesele çözülmüş değildi. Ne Laos, ne de nükleer denemelerin durdurulması konusunda, varılan sonuçlar fazla iyimserliğe yer vermemektedir.

Kennedy, iktidara gelince bu iki konuyu, Doğu ve Batı münâsebetlerinde test olarak kullanmak istemişti. Nitekim Kennedy, taraftarı General Phoumi'yi feda ederek, Laos'un tarai-

sız hâle getirilmesini ve Komünistlerin de katıldığı bir hükümetin kurulmasını kabul etmişti. Fakat bu yolda varılan anlaşma işlememektedir. Laos, komünist, tarafsız ve Batı taraftarı olmak üzere üç bölgeye bölünmüştür ve 1962 ye kadar müttefik olan Komünistler ile tarafsızlar 1963 te döğüşmektedir. Kruscev, durumu düzeltmek üzere müdahaleyi reddetmiştir.

Cenevredeki nükleer denemeleri durdurma müzakereleri de ilerleme göstermemektedir.

İşte NATO bakanları, Çin - Sovyet anlaşmazlığını da gözönünde tutarak, bu olayları değerlendirilmeye çalıştılar. Bakanlar, Doğu - Batı münâsebetlerindeki sessizliği, gerçek bir yumuşama saymadılar. Hatta, sessizliğin gerisinde bir sürpriz taarruzun yattığını ileri sürdüler. NATO Bakanlarına göre, Çin - Sovyet anlaşmazlığının giderilmesi veya yumuşatılması, Çinin Batıya yumuşak davranmakla suçlandığı Sovyetlerin yeniden sertleşmesine ve herhangi bir bölgede taarruza geçmesine yol açacaktır.

Bu durum, iki taraf arasındaki soğuk harp güvensizliğinin kolay kolay giderilemeyeceğini göstermektedir. Bununla beraber eninde sonunda anlaşmaktan başka çare yoktur. Anlaşana kadar da, nükleer silâhların yarattığı istenmeyen sürpriz harp tehlikelerini azaltıcı tedbirler almak zaruridir. Öyle görünüyor ki bu zaruret, her iki tarafta da anlaşılmıştır.

DIS BASINDA

TÜRKİYE

BİSTURİ'DEN KLOR OFORMA

Portre, alçıdan ve bronzdan büst, ayakta veya at üstünde âbide şeklinde, Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'nin her yerinde mevcuttur.

Atatürk 40 yıl kadar önce, Osmanlı Mebuslarını, ilk Türk Cumhuriyetini kurmaya — Şüphesiz biraz da zorla — ikna etti. Fakat, halkçı, laik, devletçi, Cumhuriyetçi ve devrimci bir millet yaratabilmek için ancak 15 yıl yaşayabildi.

Atatürk bir evliya değildi. Fakat sert, akıllı, ihtiyatlı ve mâhir bir gerçekçiydi. Bu sayede bir Batı devletinin temellerini atabildi ve geleneksel kadereciliği içinde donmuş kütller üzerinde din ve geleneğin hâkimiyetini hiç değilse görünümlü azalttı.

Gelgelelim, Cumhuriyetin Kırkinci yılında da Türk Cumhuriyeti, mahcup bir ifâdeyle, «Gelişme hâlinde» denilen memleketlerden biridir. Kütller; demokrasiyi anlamak için, onun nimetlerinden faydalanmayı beklemektedir...

Çünkü Atatürk ölmüştür, iyi ce ölmüştür ve gömülmüştür. Atatürk Ankara'da uyanık nöbetçiler tarafından beklenen şehre hâkim Anıt Kabirde yatmaktadır. Anıt Kabirin karşısında, aynı yükseklikte Hitit Müzesi vardır. Bu müzede de, 4 bin yıl önce ölmüş Tanrılar ve medeniyetlerin kalıntıları, bir daha çıkmamak üzere titizlikle muhafaza edilmektedir...

Seçimlerden sonra iktidar, Atatürkün silâh arkadaşı İnönüye verildi. İnönü, başarılı bir general olduğu kadar usta bir politikacıydı. Bu, 80 yaşına yaklaşmış, ufak, nârin, kurnaz ba-

kışlı ve canlı adam, Hondon'un Voltaire'ine benzermektedir. Rakipleri ona «Tilki» ismini takılar. Dostları ise çeşitli durumlara göre çeşitli vasıtalarla bağ vurduğunu iyice belirtmek için, «Onun karında 9 tilki, birbirleriyle karşılaşmadan dolaşıyorlar» diyorlar.

Adam budur. Bir çok ümitler yaratan 27 Mayıs ihtilâlinde bu yana İnönü ne yaptı? Ne güçlüklerle karşılaştı, ne destekler buldu?

Hemen söyleyelim ki, ayakta durabildi ve devam edebildi. Devam edebilmek bile kolay değildi.

Askerî Şefler, birliklerinde emir verince itaat edilmesine alıştı. Onlar, D.P. nin siyasî apareyinin bütün memlekette tamamen ayakta kaldığını, yeni etiketler altında eski rejim taraftarlarının çoğunluğu sağladığını görerek şaşırıldılar. Fakat ağaların ve şeyhlerin seçim sandıklarındaki hâkimiyeti değişmemiştir. İhtilâl köye ulaşmamıştı, yalnız imtiyazlıları uyandırmıştı.

Bu durumda, İsmet İnönü, aynı zamanda sağdan ve soldan korunmak gibi, hükümet şeflerinin klasik pozisyonunda kaldı: Sol adı verilenler, ne istiyordu? Atatürkün programının uygulanmasını İnönü'yü niye tenkit ediyorlar? Atatürkün programını uygulamadığı için.

Sağ ne istiyordu? Sadece onun asılmasını. Sağ neredeydi? İnönünün kendi hükümetinde.

Böylece üç yıl önce ihtilâlini yapan Türkiye'nin bu ihtilâlden faydalandığı, gün geçtikçe daha fazla görülmektedir.

Bu felçli duruma son vermek

için, Atatürkten farklı şekilde bisturi (ameliyat bıçağı) adamı olmıyan İnönü, kloroform kullanmaktadır. Bu ilâç kısa vâdede zinde kuvvetler, hatta kütller üzerinde müessir oldu. Fakat parlamento adamına pek tesir etmedi. Tabii ki bahis konusu olan, muhalefet ismi verilen gruptur. Türkiye'de, muhalefet yerine «Asılmışların partisi» demek daha uygun düşecektir. Bunlar, Menderesi diriltmek, Bayarı başa geçirmek ve İnönüye Menderesin akıbetini hazırlamak istiyorlar.

Ordunun süpürdüğü eski rejim taraftarları, bunu nasıl başaracaklar? Bunlar, hataları tâmir ve memleketi yeni bir hızla vermekle görevli Hükümeti iktidarsızlığa düşüren ekonomik şartları ve sosyal iklimi nasıl yaratabiliyorlar?

Bu psikoloji ve para meselesi dir. (Yazar burada Türk Ordusunun psikolojisini anlatarak, ordunun, kumanda zincirine ve ordu birliğine bağlılığını, kumandanların orduyu politika dışında tutma azmini belirtiyor.

Muhalefet, bunun iyice farkındadır. Gelecekte ordunun ve Genel Kurmayın kıpırdamıyacağı, iktidara gelmek için seçimleri kazanmanın yeteceği kanısındadır. Muhalefet, vicdanları teskin için, Menderes'in portresinin yanında, Atatürkün portresini taşımanın yeteceği düşüncesindedir.

Seçimleri kazanmak için ise, zaman kazanmak ve bir şeyler yapmasını önliyerek, İnönünün birşey yapmadığını söylemek yetecektir. Durum budur. Bir şeyler yapabilmek için para lâ-

zımdır. Bu da para sahibinin parasını yatırımlara yatırması gerektirir. Halbuki Türkiye de para, Menderesin zengin atıklarının elindedir. Af kampanyası budurumun sonucudur.

A.P. affı, memlekette güven ve huzurun tek çaresi olarak istemiştir. Af olmadıkça güven gelmeyecektir. Yeryüzündeki bütün dillerde bunun mânâsı, para, gizlendiği yerde kalcak, yatırımlara gitmeyecek işsizlik ve onunla birlikte hoşnutsuzluk genişleyecek demektir.

İnönü, böylece, kendisinden intikam almayı tasarlhyanları iyi hazırlamış olacaktır.

Amber Bousoglaou
LE MONDE — 22.5.1963

Guardian gazetesine göre, Başbakan, ordunun desteği ile iktidarda kalırken, öte yandan da demokrasiyi geliştirmek muamması ile yüzyüzedir.

Scotsman ise, halkın hükümet tarafından vaadedilen büyük çapta islahatı ilânihaye bekliyemeyeceğini yazmaktadır.

Londra Radyosu,
22.5.1963 (8.30 yayını)

Ülkenin bütün genç ve okumuş çevrelerinde yaygın bir hoşnutsuzluk var. Bu hoşnutsuzluk Atatürkün bundan kırk yıl evvel başladığı Türkiye'yi modernleştirme ve batılaştırma işinin tamamlanmamış olmasından ileri geliyor. Bundan bugün uygulanmakta olan parlamento rejimi sorumlu tutulmaktadır...

Türkiyede Batı tipi demokrasiye taraftar eğilimler kuvvetlidir. Fakat daha genç olanlar, ülkelerinin bugünkü durumu karşısında demokrasinin kendine yetmediğini anlamaya başlıyorlar...

Türklerin yürekten bağlı ol-

dukları hürriyetle muhtaç oldukları dinamizmi bir araya getirip getiremeyecekleri zamanla görülecektir.

London Times
22 Mayıs 1963

Muhafazakâr Daily Mail gazetesi, İnönünün ordu desteği ne dayanmakta olduğunu belirttik, şunları söylüyor: İnönünün bugün Türkiye'de hükümet sorumluluğunu üzerine alabilecek belki de tek insan olduğu artık kabul edilmektedir.

Liberal Guardian gazetesi de şöyle diyor: Başbakanın karşılaştığı durum orduya dayana-rak iktidarda kalmak yoluyla demokrasiyi geliştirmektir. Bu Türkiye'nin demokrasi yolunda ki gayretlerinde ne kadar sallantılı bir safhadan geçmekte olduğunu bir kere daha gösteriyor.

Londra Radyosu
22.5.1963 (22 yayını)

Millî Birlik Komitesi bir çok temel reformlar hazırlamasına rağmen kesin bir reform programı meydana getirmemiştir. Askerî ve meseleleri çözen idârecilerden ziyade yalnız azınlığın desteğine sahip klâsik politikacılar gibi hareket eden Millî Birlik Komitesi belki de Türkiye'yi sür'atle kalkınma yoldına sokmak bakımından eşi bulunmaz bir fırsatı kaçırmışlardır.

Kendisinden sonra gelecek bir hükümetin bozmayacağı reformlara doğru ilk adımı atmakla M.B.K. gençleri memnun etmekten uzak kalmıştır. Şayet bir buhran daha müdahaleye zorlarsa, demokrasiye bağlılığın kendileri veya memleketleri lehine olduğuna inanmaları için ne sebep vardır?

(Amerikan Brookings Enstitüsü tarafından yayımlanan Prof. Welker'in bilimsel araştırmasından)

ALMANYA

Saksonya seçimleri de, diğer Avrupa ülkeleri gibi Almanya'da da başlıyan Sosyalist ilerlemenin devam ettiğini gösterdi. Bu seçimlerde, sosyalistler 149 koltuğun 73 ünü ele geçirdiler ve oylarını 1959'a nazaran yüzde 5,4'ora'nda arttırdılar. Newyork Times seçim sonuçları hakkında şöyle diyor: «Tarafsız gözlemciler, sosyalist ilerlemenin devam ettiğini belirtmektedirler. Sosyalistler, Batı Almanya seçimlerinin çoğunluğunu cezbe etmeye muktedir bir halk partisi olma hedeflerine yaklaşmaktadır.»

AFRIKA

Afrikanın 30 devlet başkanı, geçen haftanın ortasında Adisababa'da toplandı. Belli başlı konular, Afrika Birliğinin gerçekleştirilmesi ve sömürgeciliğin tamamen tasfiyesi için savaşın hızlandırılmasıydı.

Afrika Birliği, zor ve uzun bir iştir. Zira yeni bağımsızlığına kavuşan bu ülkelerin arasında kolayca giderilmesi mümkün olmayan ayrılıklar vardır: Beyaz Arap Afrika'sı ile Siyah Afrika, birbirinden tamamen ayrıdır. Le Monde'un ifadesiyle, Bin Bella Cezayiri, Fulbert Youlu'nun Kongosundan çok, Yugoslavyaya yakındır. Ekonomik sistemler itibariyle de, Sosyalist B.A.C. ve Cezayir ile aşırı muhafazakâr Madagaskar arasında münasebet kurmak zordur. Eski sömürgecilerin çetrefil oyunları da, Afrika Birliği'ni güçlendirmektedir. Bu durumda, bu ülkeleri birleştiren tek bağ, sömürgecilğe karşı olan tutumları olmaktadır. Bu menfi tutum da, müsbet bir işin sür'atle inşasına yeterli değildir. İlk adım olarak, bir Afrika Anayasasının ana hatlarının müphem bir şekilde bile olsa, ortaya konulması konferansın bir başarısı sayılabilir.

Daha önemli kararlar, sömürgecilikle mücadele konusunda dur. Gerçekten kıta sömürgecilikten henüz kurtulmamıştır. Güney Afrikada Portekiz sömürgelerinde, sömürgeciliğin en iğrenç ve utanç verici örnekleri verilmektedir. Bağımsız Afrika ülkeleri, sömürgelerdeki kurtuluş savaşını desteklemek kararındadır. Konferansın kurtuluş savaşı yapan Afrika ülkelerine, askeri malî ve diplomatik yardım yapılması kararını alması normaldir.

3 yeni kitap

1. Wolfgang Borchert

Fener, Gece ve Yıldızlar

(Şiirler)

Türkçesi: B. Necatigil

2. Georg Büchner

Leonce ile Lena

(Oyun)

Türkçesi: Adalet Cimcoz

3. Lady Gregory

Av Doğarken

(Oyun)

Türkçesi: Akşit Göktürk

de yayınevi

Nuruosmaniye 92, İstanbul
YÖN—102

Atılâ İLHAN

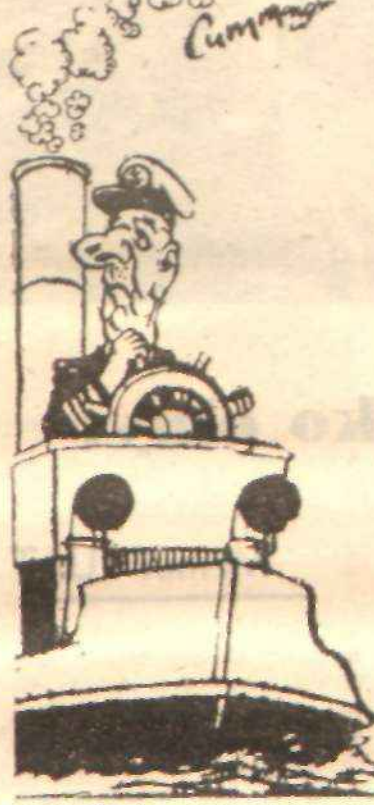
Paristen yazıyor

De Gaulle'den sonra ne olacak?

ROANNE dolaylarındaki ST—André — D'Apchon kasabasının dünyayı görece hâli yok. Son zamanlarda ne Gordon Cooper'ın feza yolculuğuyla ilgilenebildi, ne de Bundestag'ın Alman Fransız anlaşmasını tasdik etmesiyle. En hızlı futbol meraklıları dahi Monaco'nun sonunda Milli Lig Şampiyonu olmasını şöyle dört başı mamur bir şekilde tartışmadılar. Zira kasabanın için de öyle bir şey olmuştu ki... Tabii en çok Belediye Reisi ile Rahib'in durumu göze bakiyor du, bu meselede: birisi nikâh kıymış, öteki takdis etmiş. Sansasyon gazeteleri sekiz sütuna başlıklarla olayı «işletiyorlardı» bile: St—André—D'apchon'da iki kız, Belediye Reisi ve Rahib dahil, bütün kasabayı «uyutarak» evlendiler. Erkek kıyafetiyle yaşayan Christiane nüfus kâğıdını ustalıkla tahrif etmiş, bu güç inanılır hâdiseyi sahneye koymuştu. Bir çiftlikte «balaylarını» yaşayan mesut çift, bir nüfus kâtabinin açıkgozluluğu sayesinde, tamamıyla «a la française» bir skan dahn kahramanları olarak nihayet Adliye'ye verildiler. Ama siz St—André—D'Apchon sâkinlerinden birisi olsaydınız, acaba hükümetin tren ve elektrik tarifelerine yaptığı zam'la mı ilgileneirdiniz, yoksa bu...

YSA Parlâmento açıldıktan sonra ara seçimlerinin yapılması parti çabalarının hızlanmasına yol açmıştı. Fransız Kamu Oyu Enstitüsü, General De Gaulle'un halk arasındaki itibarında bir azalma olduğunu mu bildirdi; artık günlerce ve günlerce, General'in Champagne ve ardennes'lerdeki gezisinde ne büyük ve içten gösterilerle karşılandığı konuşulacak: Söz olarak radyo ve gazetelerde, resim olarak Televizyon'da ve aktualite filmlerinde. Hemen arkasından çok parlak geçen bir Yunanistan yolculuğu: babacan patron hesaplı ve demokratik monarke tavrı bir politikanın içinde olduğu kadar dışarda da «geçer akça» olduğu fikrini uyandıracak. Varlığını aşağı yukarı General De Gaulle'un varlığına bağlamış olan iktidar Partisi UNR—UDT işte tam da bu sırada D'Asnières Yönetim Sitesi'ndeki tören salonunda Lorraine haçları, frigya başlıklarıyla süslenmiş olarak 600 kadar delegesini, milletvekillerini ve bakanlarını toplamış; kasım seçimlerinden bu yana ilk büyük kongresini yapıyordu.

Bu kongre değişik bir kongreydi bir bakıma: Çünkü iki De Gaulle'cu partinin (UDT ve UNR) birleşmesindenberi ilk beraber kongre idi. Ayrıca, ara seçimlerinde Afrika'daki bir Fransız toprağının seçilip gelen eski Başbakan Debré'nin yeni Başbakan Pompidou'nun birlikte katıldığı ve beraberlik gösterileri yaptığı bir kongre idi. Bundan başka, gazetecilere kapılar açılmış UNR—UDT'nin de bütün öbürleri gibi hal kın içinden kopup gelmiş bir

parti olduğu zannı verilmek için hiç bir şey unutulmamıştı. Oysa tarafsız gözlemciler, kongre'nin aslında parti'nin De Gaulle'den sonra ne olacağı? Sorusuna bir cevap; kendisine ikisadî ve sosyal bir tutum; hükûmetle münasebetlerinde bir kararlılık aramak için toplanmış söyleyip yazdılar. Toplanılan en faal üyesi olarak göze çarpan B. Michel Debré'nin: «De Gaulle'den sonra ancak Gaullisme olabilir» sözü onları pek de haksız çıkarıyor sayılmaz, hani.

Y A MUHALEFET? Fransa'da muhalefet şimdi bir bakıma bütün eski Cumhuriyet'in yöneticileri ve kadroları; yani Radikaller, MRP, SFIO, UDSR, PSU, PCF, vs. De Gaulle hâdisesi karşısında ilk darbelerin etkisini yavaş yavaş sindiriyor; bu çapta bir siyasi olaya o çapta bir siyasi olayla karşılık verebilmenin ancak eski hesapları tasfiye suretiyle gerçekleştirilebileceğini fark ediyorlar. İş buraya geldi mi, slogan bir ve tek: Muhalefetin birleşmesi. Olumsuz anlamda bu birlik De Gaulle rejimine karşı olmak şeklinde zaten mevcut; ama olumlu anlamda, yani ortak bir programla iktidarın karşısına çıkmak anlamında henüz sadece yoklamalar, fikir sondajları ve tartışmalar olarak var.

Bu yolda Fransız Komünist Partisi (PCF), con Merkez Komitesi toplantısından sonraki bildirisinde bütün solcuları birliğe çağırarak bir hamle daha yaptı. Burada hemen bir parantez açmak gerek: Komünistler eski komünistler değil: Krusçef devri onlara ister istemez bir kendi gerçeklerini aramak, kendi politikalarını bulmak ve Stalin devrinin o müthiş yalmızlığından çıkmak imkânını vermiş. Bilhassa SFIO'ye ve PSU'ye adamakıllı kur yapıyorlar. Seçimler plânında ele alınırsa bu son iki Sosyalist partisinin işbirliği fikrini yadsımalara

kal dışı bir şey: Zira son seçimlerde SFIO—PCF işbirliği sol cenahın adamakıllı yer kazanmasını sağlamış. Buna bir de «iş etkenleri ekler misiniz? İtalya'da solcuların zaferi. İngiltere'de işçilerin zaferi. Almanya'da Sosyal Demokratların ilerlemesi. Peki Fransa? Gambetta'nın, Blanqui'nin Jaurès'in Guesde'nin Fransa'sı sosyalist bir Avrupa'da Neo—liberal bir muhafazakâr hükûmetle mi temsil edilecek?

Hemen arkasından CGT'nin 34. ü Kongresi. Bir milyon yedi yüz bin üyesi, sosyal sığorta seçimlerindeki 3.500.000 oyu (% 44,3) ile bu en büyük Fransız işçi teşkilâtı, ST—Denis'de 1.400 delegenin katıldığı beş günlük bir kongre yapıyor. Atmosfer daima aynı: Beraberlik atmosferi. Hava, birlik havası. Hatırlar eski kongrelerde olduğu gibi sosyalist ve katolik sendikalarla atıp tutuyorlar. CGT içindeki azınlık temayülleri insafsızca karalanmıyor. Tam tersine azınlık lideri P. Le Brun el üstü gül üstü tutulmaktadır. İdare Heyetine yedi komünist üyeye mukabil yedi komünist olmayan üye seçiliyor. Leon Mauvais'nin: «CGT'nin işçilerin bütün eylemlerine açık bir teşkilât olduğunu» söylediğini istiyoruz. Benoît Frauchon, lider, yalnız işçilere değil, köylü, aydın ve gençlik teşekküllerine ve siyasi partilere; ortak bir program çevresinde birleşmeyi öneriyor. Kongrenin parolası ciddi önemli: Fransa'da tek bir işçi sınıfı, tek bir sendika teşkilâtı! Yani usul usul bir tek sendikalar konfederasyonuna gidilecek. Olur mu? 1947'nin yüksek ateşli buhranlarını bilmiyen gençler için bunda pek de şaşılacak bir taraf yok ama CGT'nin Komünist Partisi'nin siyasi tutumu karşısındaki kronik uysallığı hiç şüphesiz FO'nun Borthereau'sunu olduğu kadar, CFTC'nin madenci grevlerinden beri aşağılık komplekslerinden kurtulmuş görünen mifanlarını düşündürmektedir. Or ganik bir birlik hemen yarın gerçekleşiyor olmasa da güçbirliği fikrinin şu ara muhalefeti önemli bir surette iğgal ettiğini kimse yadsıyamaz.

GERÇEKTEN. Paris'te Avrupa Solcuları Fransız Teşkilâtı'nın ulusal kongresinde tekrar tekrar solcu demokratların birleşmesi temasının işlendiğini görüyoruz. Ayrıca bu teşkilâtın üyeleri iktidar tarafından Avrupa fikrinin yanlış anlaşıldığını ve kötü kullanıldığını öne sürüyorlar. Bu arada Sosyalist Partisi'nin lideri (SFIO), eski başbakanlardan B. Guy Mollet diyor ki:

«... İşin içyüzünü açıklamak, halkı aydınlatmak lâzım. Avrupa deyiminin başına da daha önce Cumhuriyet, Demokrasi ve Sosyalizm kelimelerinin başına gelmiş olan geliyor. Portekiz'e cumhuriyet, bazı Doğu Avrupa ülkelerine halk demokrasisi de miyorlar mı? Tıpkı bunun gibi, bugün bazılarının yaptıklarını ileri sürdükleri Avrupa'nın bizim Avrupa anlayışımıza göre, Nasyonal Sosyalizme kadar sosyalizm idiyse, o kadar Avrupa olmasından korkuyorum. Karşımızdakiler bizim kelimelerimizi hem de gerçek özlereinden soyarak benimsemek yolunu tuttu mu tehlike adamakıllı ciddi demektir. De Gaulle Avrupa politikasında başarı kazanırsa gerçek Avrupa taraftarlarının ortaya koyduğu az buçuk ne varsa hepsini silip süpürecekler.»

Öteyandan, UDSR lideri, milletvekili, eski bakanlardan B. F. Mitterand: «Fransa yeniden demokrasi olmadıkça Avrupa fikri bir şey ifade etmez» diyor. «... Evef kanlı bir diktatörlük bir istibdat yaşamıyoruz ama, yaşamamız için her şey yerli yerine konmuştur. Zemin De Gaulle'dan sonra gelecek tabii mirasçılara hazırlanmıştır. Bu bakımdan bütün solcu demokratların birleşmesi kaçınılmaz bir zaruret olarak görünüyor.»

Ama hepsi bu kadar değil. Bu Kongre'nin en önemli işi çekici olayı teşkilâtın Başkanı B. Gerard Jaquet'nin sözleri. Önce «Gerçekçi ve somut bir program» gereğine işaret eden eski bakan; savaş ertesindenberi ilk defa olarak komünistlerle sosyalistler arasında siyasi bir yakınlaşma olabileceğini ima ederek, diyor ki:

«... Komünistler hâlâ bizim uzağıımızdadır. Ne var ki onlar da değişiyor, gelişiyor. Demokrasiye ait problemler konusunda çatıştığımız noktalar mevcut; ama, eğer PCF sosyalist karakteri taşıyan bir iktidar denemesini desteklemek isterse neden kabul etmi yelim?»

Bu günlerde 1936'dan beri ilk defa olarak bir seçim bölgesinde ve bir ara seçiminin ilk turunda SFIO'nun komünist bir aday; destekliyeceğini açık laması gibi, B. G. Jaquet'nin dedikleri de orahğı iyice karıştırıyor. Önce Televizyon'da daha sonra SFIO'nun organı Le Populaire'de aynı fikri daha geniş bir şekilde ve «şahsi adına» savundukunu görüyoruz: PCF, Moskova'ya bakıp hizaya gelen bir partidir, bunu benimseyemeyiz. Tek parti diktasına taraftardır, bunu da benimsiyemeyiz. Yalnız mevcut iktidara karşı sosyalist bir hükûmet için o verirse bunu daha başka bir yönde ele alıp değerlendirmek gerekmez mi? B. Jaquet'nin esas itibariyle İtalya'da son seçimlerden önce Nenni sosyalistleriyle Hristiyan demokratlar arasındaki duruma benzer bir siyasi uzlaşma'yı ortaya attığı söylenebilir. Ne var ki, bu iktidar organı Le Nation'un daha şimdiden sosyalistleri komünistlerin yarıdakası saymasına, bir başka De Gaulle'cu gazetenin 1 «Aurore»-un ise, onlara hemen Prag darbesini hatırlatmasına yetti de arth bile. Bununla beraber SFIO içinde ki sola kayma eylemleri hesabı kahlırsa bu fikrin önümüzdeki günlerde yapılacak SFIO kongresinde epey yankı uyan dıracağı tahmin edilebilir.

Yevgeni Yevtuchenko

Amerikalıların ünlü «LIFE International» dergisi 6 Mayıs 1963 sayısının ilk on sayfasını genç bir Rus şairine, Yevgeni Yevtuchenko'ya ayırdı. Birbirinden güzel on dört fotoğrafın süslediği sayfalar şu sözle açılıyor:

«Bütün zalimler şairleri en büyük düşmanları bildiler.»

Bir sanatçının LIFE gibi bir dergide on sayfayı kendine ayırabilmesi için ya çok büyük bir sanatçı olması, ya da politikanın ilgisini çeken davranışlarda bulunması gerekir. Yevtuchenko kirçilerden. Adı Batı dünyasına da ha çok politikacıların aracılığıyla yayıldı. Nitekim LIFE dergisinin deki başlıklarda, kısa tanıtma yazılarında David E. Scherman imzalı uzunca yazıda hep «Politika kaygıları üstüne çıkıyor, Yevtuchenko ile Sovyetler Birliği'ni «özenler arasındaki çatışmalar belirtiyor. «Ya sanat değeri» diye şaşmamak gerekir... Çünkü LIFE bu davranışında tek değil. Bir sairi sanat değeri üzerinde durmadan tanıtmak çağımızda çok görülen alışılmış işlerden.

Elimde «The Penguin Poets» dizisinde yayımlanmış küçük bir kitap var: Yevtuchenko'nun seçme şiirleri İki çevirmen, Peter Levi ile Robin Milner - Gulland'ın yazdıkları önsözün bir yerinde şöyle deniyor:

«British Council'in davetlisi olarak Yevtuchenko'nun İngiltere'ye geliş hayatının ilginç bir bölümüdür. Birdenbire umutmadık bir üne ermiş olan sanatçı hem ilgileri, hem de vanlıs bilgileri dayanan çeşitli yargıları üstüne çekti. On yıldır Batı dünyasında Yevtuchenko şiiri üzerine gittikçe daha fazla konuşuluyor, ama doğru ya da yanlış bilgilere dayanmadan. (...) Gazeteler Yevtuchenko'yu Rusya'nın Öfkeli Genç Şairi olarak tanıttılar. Konuyla ilgilenen basın onu daha incelikle anlatmak, bir kalıba sokmak için cabalarken, birbirini tutmaz sözler edildi; Sovyet Hükümetinin bir maskesi olduğunu ileri sürenlerin yanı sıra, komünizme baskılayan bir kişi olduğunu ileri sürenler de çıktı. Gıyimi, eli yüzü, alışkanlıkları, politika alanındaki önemi, Sovyet toplumundaki yeri, hepsi uzun uzun anlatıldı. Üzerinde en az konuşulan vanları kişiliği ile şiiriydi, çünkü belki de bu yanların tanımak sıkıntısına pek az kimse katlanıyordu.»

Bir sanatçı için hiç de iç açıcı bir durum değil! Ama porrika böyle! Bir kere o yüce çarklar dönmevegörsün, ondan sonra sanat diye bir şey kalmıyor artık. Oylesine kalın çekiliyor ki çizgiler ayrıntılarıyla kimse oyalanmı-

Yevtuchenko olayı üzerine

Memet FUAT

yor. İyi şairmiş, kötü şairmiş — kime ne!

Hayati

Yevgeni Aleksandroviç Yevtuchenko 1933 Temmuzunda Sibirya'nın küçük bir kasabası olan Zima'da doğmuş. Ailesinde Ukranyalı, Rus, Tatar var. Babası bir jeolog. Sporcu bir genç olarak yetişmiş. Bisiklete biniyor, ping-pong oynuyor, futholda kaleci duruyor. İlk şiirleri de 1949'da bir spor dergisinde basılmış. Moskova Edebiyat Enstitüsü'nde okumuş, ama pek başarılı bir öğrenci değilmiş. İlk şiir kitabını 1952'de yayımlamış. En güzel eserlerini 1955-57 yılları arasında yazmış. Kimi eleştirmenler bu genç, kendine güvenen, politikacıların savunduğu gerçeklerin ötesinden ses veren şairi hoş karşılamamışlar. Çeşitli edebiyat dergilerinde ağır yergiler çıkmış. Ama öte yandan övgüler de çıkmış.

1955'de yayımlanan ikinci kitabından bir şiirin düzyazı çevirisini okuyalım:

Yalanlar

Gençlere yalan söylemek kötü. Gençleri yalanların doğruluğuna inandırmak kötü. Gençlere cennetinde olduğunu Tanrı'nın, dünyada işlerin iyi gittiğini söylemek kötü. Gençler anlar ne demek is-

tediğinizi. Gençler halktır. Güçlüklerin sayısızlığını sövleyin onlara, bırakın yalnız ilerde-kileri değil, bugünü de görsünler açıkça. Savaşmaları gereken engelleri söyleyin, acıları, zorlukları. Cennet cehenneme. Kaça alındığını bilmeyen mutluluğun mutlu olamaz. Gördüğünüz hiçbir suçu bağışlamayın, tekrarlar kendini, çabalar ve sonra çocuklarımız o bağışlamalarımızı bağışlamazlar bizim.

Yevtuchenko 1960'dan bu yana sık sık memleket dışına yolladukları yaparak Fransa'ya, Afrika'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne, Küba'ya, İngiltere'ye gitmiş. İlk karısı parlak bir şair olan Bella Akhmadulina imiş. Ondan ayrılınca şimdiki karısı Galina Semyonovna ile evlenmiş. Çok hareketli bir hayat sürer, durmadan çalışmış. Düzyazı yazmayı, film çekmeyi de denemiş. Şiirlerini okuyuşu çok beğenilmiş — öyle ki kendi söylediğine göre 1961 yılında (tiyatrolar üniversiteler, fabrikalar, kulüpler) aşağı yukarı 250 yere gitmiş şiir okumak için. 1962'de çıkan son kitabı ise 100.000 basılmış.

Neye karşı

David E. Scherman'ın LIFE'daki yazısı şöyle başlıyor: «Paris'de çıkan L'Express gazetesinde Yevtuchenko'nun bir oto-

Hiç anıt yok Babi Yar'da

biyografisinin yayımlanması hem ona yöneltilen ağır suçlamaların huzlanmasına yol açtı, hem de sözlerini geri almasına sebep oldu. Bu otobiyografi Rusya'da taze ve yaratıcı her şeye karşı girilen saldırılar için bir bahane bilindi. Oysa Yevgeni Yevtuchenko'nun kavgası Komünizme karşı değildir. Stalin'e ve Stalin yolunda yürütenlere karşıdır.»

Gene o yazıda Scherman'ın L'Express'de çıkan otobiyografiden aldığı parçalar var. Yer yer onları da okuyalım:

«Halkımı seviyorum diyor Yevtuchenko, çünkü bir Rus'un ve devrimciyim. (...) Dogmaların yöntemi, diye devam ediyor, gençleri devrimci geleneklere saygısı kalmamış nihilistler olarak göstermektedir... dar pantolonu, cazi, Hemingway'i, Picasso'yu sevenler... Kendi kuşağının seçkin insanları arasında öylelerini bilirim ki Hemingway'i, Remarque'i, Sallinger'i, Kerouac'i okuyor, Tennessee Williams'ın Arthur Miller'in oyunlarını seyreliyor,

Batı kültürünün iyi yanlarını rahatça değerlendirebiliyorlar... ve bu onların sosyalist kültürün yükselmesi için çalışmalarına engel olmuyor.»

Gene LIFE'daki başka bir yazıdan Yevtuchenko'nun Stalin yolunda gidenlere karşı yazıp da bir türlü yayımlanmadığı bir şiirinin Pravda'da çıkmasına geçen yıl Kruşçev'in aracılık ettiğini öğreniyoruz. Ama 8 Mart konuşmasında Kruşçev de Babi Yar'ı, Yevtuchenko'yu yeren sözler söylemek gereğini duymuş. Ayrıca, şair son günlerde İtalya'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne yapacağı

yoculuklardan da vazgeçtiğine göre tutumunu beğenmişyenderin iyice ağır bastıkları anlaşıyor. Su sözler yazar Mikhail Sokolov'un:

«Sanatçı ya da vatandaş olarak olgunluktan uzak gençleri ne diye dışarı gönderelim?»

LIFE Rus basınından başka sözler de almış. Birini daha okuyalım:

«Yevtuchenko için yüzünü gerçeğe dönmek, davranışlarından çıkan anlamları kavramak zamanı gelmiştir. Tıpkı oltanın ucunda kıvrılan küçük bir balığa benziyor, yemi — Batı propaganda-sının kurdunu — kapmış, ama daha iğnenin çengelini ağzında devamamış bir balığa.»

Babi Yar

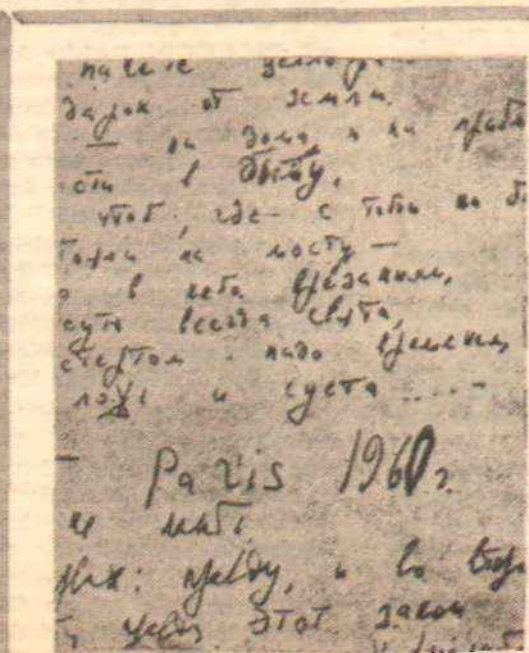
Yevtuchenko'nun ünlü şiirine adını veren Babi Yar, Kiev yakınlarında bir vadinin adıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler on binlerce (34.000 deniyor) Yahudiyi orada öldürmüşler. Babi Yar şiiri Rusya'da bugün de Yahudi düşmanlığı güdüldüğü düşüncesini yaydığı için politikacılarca kötü karşılanmış. Çerçi Serge Lentz ile yaptığı konuşmada şair, «Yok canım, Rusya'da Yahudi düşmanlığı güdülmüyor», demekte, ama Babi Yar gibi bir şiiri de durup dururken yazmış olmasa gerek!

Ayrıca, az ya da çok dünyanın her yanında (çağımızda bile, insanı insanlığından utanıran onca olaydan sonra bile) Yahudi düşmanlarının bulunduğu biliyoruz. Öte yandan, karşı bir hareket olarak Yahudicilik de sürdürülüyor. Bu gibi çatışmalardan ise gerçeklerine varılması çok güç, çetin mi çetin durumları çıkarıyor ortaya.

Bütün bunların ötesinde, Babi Yar baştan sona insanca duygularla örülmüş bir şiir niteliğini taşıyor. Yevtuchenko'nun en güzel denemesi bile, en çok okunan şiiri olması her halde bu yüzden.

Sonra

Batı propagandasının kurdunu yutmamak, sanatçı ya da vatandaş olgunluğuna varmak için Yevtuchenko'nun ne yapması istenecek? Düşüncelerini, duygularını ortaya vururken memleketinin havasını, politikasını yokhyarak yazması, Batı propagandasının kullanabileceği sözler etmemesi mi? Yani kafasında bir sansür taşıması!... Asıl bunu düşünmeli oturup politikacılar: Yevtuchenko, yu Batı propagandasının önüne süren acaba kendi söylediği sözler, kendi yazdıkları mı, voksa politikacılardan, kaskatı eleştir-menlerden gelen yergiler mi?

Elyazısıyla bir şiiri

Beklerken

Sevgilim gelecek
açıp kollarını saracak beni.
korkularımı alıyacak, değişmelerimi görecektir
Yağan karanlıktan, kara geceden çıkıp
kapısını bile kapatmadan taksinin
merdivenlere atılacak dökülen sundurmada
aşkla, aşkın mutluluğuyla yanarak,
basamaklara değmeden ayakları, kapıyı vurmadan,
alacak başını ellerine,
sandalyeye bıraktığı yağmurluğu
kayıp mavi bir yığın olacak döşemede.

Türkçesi: Memet Fuat

Konusu

Cesur bir adamsın diyorlar bana.

Değilim..

Cesaret nedir bilmedim şimdiye kadar. Yakışksız olacağını düşündüm yalnız kendimi başkaları gibi alçaltmanın. Hangi kurum yerinden oynadı, hani? Şişirilmiş palavralara nasıl gülünür, öyle gülüp geçtiler sözlerime. Yalnız yazdım, kimseyi suçlamadan, aklıma gelen ne varsa sıraladım, övdüm övülmesi gerekenleri bir yandan, bir yandan karaladım yeteneksiz yazarları (nasıl olsa yapılacak bunlar bir gün.) Şimdi cesurum dememi istiyorlar. Sonunda öcünü alırken bu kötülüklerin hatırlayıp utanacak çocuklarımız bir zamanlar cesaret sayıldığını doğruluk denen şeyin.

Türkçesi : Ülkü Tamer

Bu şiir, 1960'da New York'da yazılmıştır. Onun için de (bazı yazarların ileri sürdüğü gibi) sonradan yayımlanan «Babi Yar» a çatan eleştirmenlere bir cevap değildir.

O da Aşkları Anlatıyor

Serge Lentz

Yevtuçenko kararsız. Elinde çizgili bir gömlek. Satıcıyla konuşuyor:

— Renkleri çok parlak bunların. Başka yok mu?

Hiçbirini beğenmiyor. Bırakıyor. Princess Street'de ilerliyoruz. Old College, Basamakları miyoz. Muhzen gibi bir yer. Loş. Sakallı gençler doldurmuş odayı. Sığmıyorlar. Birinin aklına geliyor; gidip daha büyük bir oda açtırıyor. Biri de iki bardakla bir sürü getiriyor.

Önce biraz çekiniyor Yevtuçenko. Ama hemen alışıyor. O böyle toplantılara zaten alışık. Karşılarındaki gençler pek saygı diye bir şey tanımıyorlar. Bir ara Edinburgh Dükü gelmişti Old College'a. Gençler de tutup yağlıboya dökmüşlerdi kafasına. Prens gülüp geçmişti. Ama o Prens. Şair ne yapar, bilinmez ki...

Kendi evimde gibiyim

Bir eli pantolonunun cebinde Ağzında filitreli bir sigara. Soru bekliyor. Soruyorlar.

— Evet, bu gençlerin ilkokuldan gelmiş gibi bir halleri var.

— Benden başka Rus şairleri de gelecek İskoçya'ya.

— Rusya'da «Science», «Fiction» romanlar çok okunur.

— Sağolun, geçimimi rahatça sağlıyorum.

— Yok canım, Rusya'da Yahudi düşmanlığı güdülmüyor.

kitapları çok satar. İyi bir kitap, bakarsınız, on beş gün de bitirmiş.

— Hepiniz iyi insanlara benziyorsunuz. Burada kendi evimde gibiyim. Moskova Üniversite'nde olsaydı çok daha sivri sorular sorarlardı.

Arkadan bir ses:

— Üzülüyor musunuz? Bir şair ülkenizde iyi para kazanıyor... Bir de işçilere bakın, hepsi yok, sulkuk içinde.

Yevtuçenko öfkelenmiyor:

— Bir şair yolculuk etmeli. Bunun için de para gerekiyor adama. Biz bir kalkınma dönemindeyiz. Şairlerin kazandığını indir-mektense işçilerin ücretlerini yük-seltmek daha akıllıca bir şey olacaktır.

Salan'ı asacaklar mı?

— Altın bir çağ olur bu... Şairler hükümet başkanı olur güzel

kızlar da gümrükçü...

Birkaç adım geriliyor. Ansızın göğürültüsü gibi bir ses. İleriye uzatılmış bir yumruk. Şiir okuyor. Sarı pencereden geçen gün-ışığı yüzüne vuruyor: portakal rengin-de bir yüz. Şiir bitiyor. Bir saniye kadar süren sessizlik. Sonra alkışlar. Kimse bir şey anlamamış, ama herkes coşkunluk içinde. Biliyorlar: karşılarındaki a. dam bir şair.

Toplantıdan çıkıp kolkola Jim Haynes'in kitapçı dükkanına gidiyoruz. Orada kitapları karıştırıyor, yaprakları çeviriyor. Asıl şimdi kendi evinde. Renkli gömleklerin uzağında. Jim Haynes durmadan koşuyor. Yeni bir şeyler bulmalı. Kitaplık bir mağara gibi tıpkı. Rafların arasında küçük iki kız şaklambaç oynuyor.

— Yazarlar, halkı yaratmaz; halk, yazarları yaratır.

Her cümlesini gülerek bitiriyor.

Kitaplıktan çıkınca bir de bakıyoruz, on kişi olmuşuz. Jim Haynes da bize katılmış. Doğru bir meyhaneye. Yevtuçenko «Hür Küba» içkisi istiyor rom ile kola. kola. Herkes aynı içkiyi içecek. Garson memnun değil. İskoçya'da viski içilmez olur mu hiç?

Kendisine «Genya» diyecek istiyor. O da bana «Serge» diyor. Birden soruyor:

— Salan'ı asacaklar mı?

— Her halde.

Yüzü kararıyor:

— Tabii... Asmalılar...

Bunu söylerken de bir yandan onun öleceğine üzülüyor. Soruyorum, idam cezasına ne der? Cevap vermek istemiyor; üsteliyorum.

— Bazen gerekli. Rusya'da şimdi idam cezası var, ama göçü. İssizlik olmyan bir ülkede suç olmaz.

BB ile enginarlar

Jim yemeğe çağırıyor bizi. İçkiler benden. Corton 1933 şarabı buluyorum. Genya seviniyor. Jim'e gitmeden bir yerlere uğruyoruz: Viski, şarap. Bir yudumda dipliyo kadehi.

Sonra karışım buluyoruz. Adı Galya. İnce elleri, canlı, alaycı gözleri var.

— Karım nasıl?

— Müthiş, diyorum.

Bir afiş.

— Jean Gabin, ne oyuncudur ya!

Jim Haynes'in evine varıyoruz. Saat 11 olmuş. İçki. Yemek. Sonra yine içki.

— Ne güzel yemekler!

Jim bir plâk koyuyor. Ella Fitzgerald. Bir şiir okumaya başlıyor Genya. Arada kadeh kaldırıyor:

— Paris'in şerefine! Orada bir arkadaşım var: Takis Coto. İnsan üstü bir varlıktır, ama yoksallık içinde yaşar. Şimdi şiirini dinle. Soğan çorbasına dair.

Bu adam festival bel

— Ne? Bilmiyor musunuz bu şiirimi? Paris'in şerefine! Tıpkı bir çarşıya benzer Paris. Orada her şey birbirine karışmıştır: Brigitte Bardot, enginarlar, hindistan cevizleri...

Yazar diye kime derler ?

Bir şiir daha okuyor.

Yorulmuş. O kadar hareket ediyor ki... Elyazısıyla bir şiir yazıyor. Sonra altını imzalıyor. Bana:

— Serge'e, bir anı. Gerçeği yaz iyi yaz. Bu, bir yazarlık kuradır. Sokağa çıkıyoruz. Gün doğdu doğacak. Oteline kadar birlikte gidiyoruz. Elini sallıyor. Bir bakıyorum, kaldırımda tek başına kalmışım.

Türkçesi: Ayhan Sümer

Galina ile

Basamaklara değmeden ayakları

Babi Yar

Hiç anıt yok Babi Yar'da.

Tek mezar taşı o dik yamaç.

Korkuyorum.

Yahudiler kadar yaşıyorum şimdi.

Şimdi bir Yahudi gibi görüyorum kendimi.

Şimdi Eski Mısır'da dolayıyorum.

Çarmıha geriliyorum şimdi, ölüyorum,

Civillerin bile izi var üstümde şimdi.

Dreyfus geliyor aklıma. Ben oyum.

Kof adamlar suçluyor, yargılıyor beni.

Parmaklıklar ardındayım ansızın.

kısırlımışım, tutulmuşum, sövmüşler bana;

Brüksel dantelinden elbiseler giymiş hanımlar

bağırarak şemsiyelerini çarpıyor surahıma.

Belostok'da bir çocuğum şimdi.

yere yayılıyor damlayan kan.

Öfkeyle saldırıyor meyhanenin

soğan ve votka kokan fedaileri.

Tekmelenmişim, elimden bir şey gelmiyor.

yalvarıyorum, dinlemiyorlar bile.

«Gebertin çıtıları. Rusya'yı kurtarın.» diye

haykırarak bir aktar dövüyor annemi.

Anna Frank olarak görüyorum kendimi,

nisan dalları kadar inceyim.

sevgiyle dolu içim:

boş sözler söylemeyin bana.

birbirimize bakalım istiyorum.

Gülecek, koklayacak ne var ki;

yapraklardan, gökyüzünden başka.

Ama çok şey yaparız sen istersen

usulca sınırlı birbirimize

karanlık bir odada.

Bir gelen mi var? Korkma.

Bu gelen, baharın sesi.

Gel bana, dudaklarını uzat bana.

Biri kapıyı zorluyor.

Yok yok, kırılan buzların sesi.

Yaban otları hışırıyor Babi Yar'da.

Ağaçlar sert sert bakıyor, yargıçlar gibi.

Her şey sessizce çığlık atıyor.

Şapkamı çıkarıyorum.

anhyorum, gittikçe yaşlanmışım.

Burada gömülü bu binlerce insanın,

bu binlerce insanın ardından koparılmış

sessiz bir çığlıktan başka neyim ki şimdi;

burada vurulmuş her ihtiyarım ben,

burada vurulmuş her çocuğum ben.

Ey Ruslar, vatandaşlarım, bilirim hepinizi.

Kötü eller kirletiyor temiz adınızı sizin.

Ülkem nasıl güzeldir, hep bilirim,

nasıl korkunçtur kendilerine, hiç titremeden.

«Rus Birliği» adını takan Yahudi düşmanları.

Hiçbir yerim unutamaz bütün bunları.

Çınlasın «Enternasyonal»

yeryüzündeki

son Yahudi düşmanı gömüldüğü zaman.

Kanımda Yahudi kanı yok,

ama öyleymişim gibi beni

hor görüyor, aşağılıyor Yahudi düşmanları.

Gerçek bir Rus'um bu yüzden.

Türkçesi : Ülkü Tamer

«Rus Birliği», devrimden önceki Rusya'da Yahudilerin öldürülmesinden sorumlu olan kötü ünlü bir kurumun adıdır.

Eskiden Çarlık toprakları arasında bulunan Belostok, şimdi Polonya'dadır.

1961'de yazılmış olan bu şiir Türkçeye aktarılırken aşağıdaki iki İngilizce çeviriden yararlanılmıştır: Robin Milner Gulland ile Peter Levi, S. J. (Selected Poems, Yevtuşenko, Penguin Books, 1962). Max Hayward (Life International, 6 Mayıs 1963).

SÜREK YAYINLARI

demir
özlü

SOLUMA

(350 Kuruş)

Bu hafta çıkıyor

İsteme adresi: Ülkü Tamer,
P.K. 1013, İstanbul.

Tüccar Ordu Pazarlarına karşı

«İKTİSADİ DİRENME HAKKI»

15 Mayıs 1963 tarihli YÖN'ün yedinci sayfasında faydaları ve mekanizması uzun uzadıya anlatılan Ordu Pazarları, piyasanın kulağına kar suyu kaçırdı. Bildiriler, broşürler, protestolar, şikâyetler gırla gidiyor. Gâye, Pazarların kapatılması veya, hiç değilse, piyasa için en zararsız hâle getirilmesi.

Pazarlar piyasaya, daha açık bir deyimle toptancı ve perakendeci esnaf ve tüccara neden zarar veriyor? Tüccar ve esnafın sattığı malların aynılarını, hattâ daha iyi kalitede olanlarını, piyasadan yüzde 20-50 daha ucuza satmaları için.. Bu Ordu Pazarlarını, bütün memleket çapında olmak üzere, memur pazarları, içi pazarları tâkip ederse durum ne olacak?

İşte bu sorunun cevabını Ankara Tuhafiye ci Tüccarlar Derneğinin yayınladığı 8 sayfalık broşürden öğreniyoruz. Bakın neler olurmuş:

Pazarların yarı yarıya ucuza mal sattıkları nı gören halk bütün alış verişlerini bunlardan yaparmış. Bunun neticesi olarak da:

- 1) Toptancı ve perakendeci sınıf tarihe karışmış,
- 2) Satışları azalacak veya kalmıyacak olan tüccar ve esnaf sanayiye olan borcunu ödeyemez, onu da iflâsa sürüklermiş,
- 3) Sanayici bankalara olan borcunu ödeyemeyeceğinden onlar da kötü duruma düşerlermiş,
- 4) Piyasanın yıkılmasıyla 2 milyon kişi işsiz kalmış,
- 5) Tüccar ve esnafın elinde satılamayıp kalacak milli servet heba olurmuş,
- 6) Bunun bir neticesi olarak milli gelir düşmüş, ve nihayet, bütün bu sebeplerden dolayı yüzde 7 kalkınma hızı gerçekleşemez, yani plân da suya düşmüş..

Gördünüz mü neler olurmuş? Aslında bunların hiçbirini olmaz sevgili okuyucularım. Zira hemen hemen bütün memleketlerde mevcut bulunan bu gibi özel pazarlara rağmen o memleketlerde toptancı ve perakendeci sınıf tarihe karışmamıştır.

Ortadan kalksa kalksa, lüzumsuzluğu, para zıtlığı Platon ve Aristotdan beri bütün akıllı başında ve açık sözlü düşünürler tarafından belirtilen toptancı ve perakendeci ortadan kalkar. Bu da, onların söylediği şekilde bir milli felâket doğurmaz, bilâkis bir milli terâhîk doğurur. Zira, bu işle uğraşanların halkın sırtından geçinmeleri önlenmiş, ve onların hakiki değer yaratma faaliyetlerine yönelmeleri sağlanmış olur. «Biz batarsak memleket de batar» sözü yalan.. Maksat halkı aptala çevirmek ve kendilerinin memleket ekonomisinin ayrılmaz bir parçası olduğu yalanına herkesi inandırmak.

Bu hususları böylece belirten broşür, Pazarların kurulmasını piyasanın ne gibi hatalarının âmil olduğunu şöyle anlatıyor:

- 1) Toplumumuz son elli yıl içinde bir çok olaylara sahne oldu. Bu yüzden ekonomimizi sağlam temellere oturtamadık. Bunun neticesi de, arz ve talep arasında bir denge kurulmaması oldu. Bu dengesizlik müstahsil (broşür aracı demiyor) ile müstehlîkin arasını devamlı surette açtı. İçinde yaşadığımız başıboş ve hiçbir nizamla bağlı olmayan piyasa düzeninde ortaya fırsatlardan faydalanmayı, spekülâtif kazançları cüzup bulan meslekdaşlarımız oldu.
- 2) Devletin zaman zaman anormal fiyat tahditleri yüzünden bir çok mallar karaborsaya intikal etti, hem bulunmaz, hem de yüksek fiyata satılır oldu. Zira kolay kazançlar insanları daima tahrik eder.
- 3) Bankaların, bir zamanlar, bol ve kolay kredi vermeiieri yüzünden meslek, bilgi ve tecrübesi olmayan, her türlü mes'uliyet duygusundan mahrum, köksüz bir zümre doğdu. Bu zümre bir yandan, ticari ahlâkla bağdaştırılmayacak hareketlerde bulunmak suretiyle müstehlîkin itimadını sarstı, bir yandan da, İcra ve İflâs Kanununun boşluklarından faydalanarak imalatçı ve toptancıya olan borçlarını ödemedi.
- 4) Satış güçlükleriyle karşılaşan bir çok müesseseler, sürümelerini arttırmak ve tahsil edemeyecekleri miktarları garantiye bağlamak için normal kârlarına marjlar ilâve ettiler (broşür kâr demiyor da yumuşatmak için marj diyor) ve malları bilerek pahalı sattılar.

Ve nihayet broşür devam ediyor:

«Brensip yoksunlukları, fiyat o-

Vehbi BELGİL

Yunları, vadeli satışlarla peşin satışlar arasındaki farklı ve markalı mallar üzerinde girilen anormal rekabetler müstehlîkte istismar edildiği, aldatıldığı kanaatini uyandırmış, satıcıya itimadını kaybettirmiş ve neticede onu teşkilâtlanarak DİRENME HAKKINI kullanmağa sevk etmiştir..

Broşür, bu sözün doğruluğunu isbat için Pazarların kuruluş gayesini izah eden şu satırları aktarıyor:

«Teşkilâtlanmış bir müstehlîk topluluğu sayesinde bir alıcı piyasasının teşekkülüne yardım edecek ve bu suretle bazı mutavassıtların karaborsa, fahiş fiyat, düşük kalite ve müstehlîkin maddi darlığından faydalanma gibi anormal davranışlarına kısmen mâni olacaktır..»

Bütün bu satırlar ne ifade ediyor sevgili okuyucular? Ben söyleyeyim. Tüccar şunu demek istiyor: «Biz meydana boş bulduğumuz için spekülasyon yaptık, karaborsa yaptık, kalitesiz mal yapıp sattık, bunların bedellerini imalatçılara ödemedik, veresiye malların üzerine bindirebildiğimiz kadar bindirdik, bunlardan yılan müstehlîk, yani halk, daha fazla soyulmaya tahammül edemiyerek iktisadi direnme hakkını kullandı ve bu pazarları kurdu..»

İşte tüccar bunu demek istiyor.

Halka hak verme işinin üzerinde daha broşürün baş taraflarında da durulmaktadır. Yine okumaya devam edelim:

«İktisaden az gelişmiş, fert ve toplum problemleri çok olan yurdumuzda, fertlerin geleceğe güvenle bakabilmelerini temin eden sosyal güvenlik müesseselerine kuvvetle ihtiyaç duyulduğu şüphesizdir..»

Bu ihtiyacı karşılayan ilk müessese, gecimini sadece emeği ile temin eden işçiler arasında kurulan İcra Sigortaları Kurumu olmuştur. Toplum yapısı süratle değişmekte olan yurdumuzda, bunu diğer tesebbüslerin takin edeceği tabii idi. Nitekim, 3 Ocak 1961 tarih ve 205 sayılı kanunla kurulan Ordu Yardımlaşma Kurumu da Ordu mensuplarının sosyal güvenliğinin temini gayesiyle kurulmuştur..»

«Toplum yapısı sür'atle değişmekte olan yurdumuz» ne demek? Mânâsız bir lâf. Halbuki bu sözü: «Soyulduğunuzun şuuruna eren yurdumuz..» demek suretiyle sarahate kavuşmak gerekirdi.

Her ne hal ise...

Şimdi burada bir soru aklı geliyor: Peki: bu duruma piyasa sebep olduğuna göre şimdi ne yapmak gerekir? Broşür bunun cevabını da gayet güzel veriyor. Bu cevaba ait satırları da okuyalım:

«Biraz evvel ifade ettiğimiz gibi, yarım asır içinde geçirdiğimiz ve cemiyetin bünyesinde derin izler bırakan olaylar dolayısıyla Türkiye'nin sosyal yapısı sür'atle değişmektedir. Piyasa olarak, bizim de, kendimizi buna uydurmamız, bir reorganizasyona giderek yeni bir çalışma düzeni içinde bir piyasa örf ve ananesi kurmamızın zamanı geldiği kanaatindeyiz. Bunu tahakkuk ettiremediğimiz, müstehlîki, DİRENME HAKKINI kullanmaya iten hislerden sıyrılmasını sağlayacak ve karşılıklı itimada, hak teslimine dayanan düzene gidecek yolu bulamadığımız takdirde hem piyasa, hem de memleketin sosyal ve ekonomik bünyesinde vukua gelecek sarsıntıların tahribatını önlemek çok zor olacaktır..»

Bunlar bir Yunan hâkimine yakışacak ağırlıkta olgun sözler ve Delf mâbedi kâhinlerine lâyük kehanetler.

O halde, akla şu söz geliyor: «Yapın birader, yapın şu işi, siz de özel sektör olarak kendinize çeki düzen verin...»

Fakat hayır. Yazının bundan aşağısı şaşıyor. Tıpkı karakolda doğru söyleyip mahkeme-ye geçen Yaşar gibi şaşıyor.

Bakınız, Dernek, duruma çare olarak ne-

ler düşünüyor:

1) İmalâtçı, piyasaya vereceği mallarla Ordu Pazarlarına vereceği malları ayırsın, birine sattığını ötekine satmasın.

2) Ordu Pazarları için yapılan mallara «Ordu Pazarı İçindir» etiketi konsun.

3) Pazarlar sadece kendi üyelerine satış yapsın.

4) Özel sektör mensupları da büyük şirketler halinde birleşerek Ordu Pazarlarıyla boy ölçüşebilecek bir kuvvete ulaşsın.

5) İmalâtçılar bu pazarlara mal vermesin.

Fakat gurasını da hemen eklemek lâzım ki Dernek bu tedbirlerin bir kısmını maddi, bir kısmını da hukuki sebeplerle gayri kabili tatbik buluyor ve son bir tedbir tavsiye ediyor. Bu son tedbiri VAKKO müessesesi uyguluyor-muş.

Tedbiire göre, malın imalcisi, o malın üzerine imalatçı, toptancı ve perakendeci kârını yazacak. Mal her yerde bu fiyatlara satılacak. Bu fiyatlardan pahalı veya ucuza mal satanlara, fabrika, ilk seferinde bir yıl müddetle, ikinci seferinde de ebediyen mal vermiyecek.

Gördünüz mü hârika tedbiri. Şimdi bunun neresinden başlayalım ben kardeşim?...

Pahalı sattığı takdirde müeyyidenin uygulanmasını anladım. Fakat, ucuza sattığı takdirde niye cezalandırılalım adamı? Adam normal kârının yarısına razı olarak malını elden çıkarmak istiyor. Paraya ihtiyacı var. Fakat, bunu yapamayacak. Yani, şimdiki sistemden de kötü bir sistem. Şimdi hiç olmazsa bu yolla ucuz mal almak kabül. Karar kabul edilince bu imkândan da mahrum kalsak halk.

Sonra, kim kontrol edecek malın ucuz mu, pahalı mı satıldığını? İmalâtçı her dükkânda her satıcının başına bir adam mı gönderecek? Dernek, bu işi ya bizzat imalatçıların veya onun mensup olduğu meslek teşekkülünün yapmasını istiyor.

Bir nokta daha var: Adam çaydanlığı ucuz sattı diye bütün imalatçılar mı kendisine mal vermeyecek, yoksa sadece ucuz satılan malın imalatçısı mı? Bütün imalatçılar mal vermeyecekse bu çok ağır bir ceza olur. Yalnız bir tek firma mal vermeyecekse işimiz ya hey.

Peki, dalavereciliği toptancı toptancı veya perakendeci değil de imalatçı yaparsa müeyyide ne olacak? Onların cezasını da, bankalar, o imalatçıya krediyi kesmekle verecekler. Bunun kontrolünü de Ankara'daki Bankalar Birliği yapsınmış.

Niçin ve nasıl... Bunun üzerinde düşünme yi sizlere bırakıyorum. Batıda zaman zaman cezalandırılan tedbirin alınması için ileri sürülen gerekçe şu:

Bu pazarların sermayeleri çok büyükmüş. Tüccarın bu kadar fazla sermayesi yokmuş. Pazarlar vergi ödemiyormuş. Kira, nakliye ücreti, personel ücreti olarak çok az bir meblâğ ödüyorlarmış. Halbuki özel sektör hem vergi, hem kira, hem müstahdem ücreti, hem nakliye ücreti ödüyormüş. Rekabet eşit şartlarla çalışanlar arasında olurmuş! Burada ise durum özel sektörün aleyhinde imiş.

Ordu Pazarları için bu gibi kolaylıkların mevcut olduğu bir vaki'dir. Ama bu pazarlar kâr etmiyorlar ki vergi versinler.

Sonra, özel sektör de bir çok muafiyetlerden faydalanmıyor mu? Elektrik ve kok kömürü bana ve fabrikaya aynı fiyatla mı veriyor? Sanayicilere, imal ettikleri mümasil mallar için ithal yasakları konmuyor mu? Bunlar hep avantaj değil mi? Hem bu avantajlar karşısında devlet: «Ben sana kömürü, elektriği şu kadar ucuza verdim, sen de mamulünü bu fiyattan yukarı satma» da demiyor.

Dernek ilâve ediyor: Bu şartlar altında, piyasa, Pazarların seviyesine inemeyeceğine göre Pazarları piyasanın seviyesine çıkartmalıymış. Yani, Dernek, Ordu Pazarlarına: «Gelin elele verelim, halkı birlikte soyalım» demek istiyor.

Bunların hiç biri çıkar yol değil beyler. Tek çıkar yol Ordu Pazarlarını bütün memlekete teşmil etmek ve parazit sınıfların köküne kibrit suyu ekmek.

İnsanoğlu nasıl yıldırımın zararlarına karşı paratoneri bulmuşsa, namussuz tüccarın zararlarına karşı da şimdilik bu usulü bulmuş. Bunda devam etmek gerekiyor.